

Ҳайрат Тўрақўрғоний (1845-1915)

Чоп этилган: 04.04.2013

Умрзоқ Холбой ўғли Ҳайрат (1845—1915) илғор фикрли маърифатпарвар шоир ва нозиктаъб хаттот. У Наманган вилоятининг Тўрақўрғон туманидаги Ёртепада камбағал деҳқон оиласида дунёга келди.

У дастлаб қишлоқ мактабида, сўнг Тўрақўрғон марказидаги Ғойибназар мадрасасида таҳсил кўрди. У таҳсил давридаёқ бадиий ижодга қизиқди, ўзбек ва форс-тожик классиклари асарларини қунт билан мутолаа қилди. Хаттотлик санъатининг кўплаб сирларини ўрганди.

Мадрасани тугатгач, Тўрақўрғон мингбошисига мирза бўлиб ишлади, кўп вақтини котиблик билан ўтказиб қишлоқ деҳқонларига ариза, мактуб ва мероснома, китоб кўчириб бериш ҳисобига фақирона ҳаёт кечирган.

Янги усул мактаблари очила бошлагач, бу мактабларда ўқиш учун қишлоқдан талабалар кела бошлади. Дунёвий билимлар ўқитилаётгани учун шоир ўз қишлоғидаги болаларни ўқишга даъват қилади. Ҳайрат дўсти Фурқат ва бошқа маърифат тарқатувчилар сингари илм-маориф, фан ва маданиятни кўплаб шеърларида тарғиб-ташвиқ қилади.

ҒАЗАЛЛАР

* * *

Шукрим, бўлди муяссар васли жонон бу кеча,
Ғунчаи матлаб очилмоқ бирла хандон бу кеча.

Боргоҳи кибриёга арзи ҳожат айладим,
Ҳосил ўлдиким менга инъоми яздон бу кеча.

Толеим Хизри бўлиб раҳбар мени гумроҳга,
Зулмати ҳажр ичра тофтим оби ҳайвон бу кеча.

Васл жомин дилбарим соқий бўлиб тутди менга,
Нўш этиб якбора бўлдим масту ҳайрон бу кеча.

Жону дил бир-бирга берди, муждаи феруз асар,
Шодлиқдин топди қувват нури имон бу кеча.

Неча муддатдин бери чекдим агарчанди алам,
Маҳв бўлди, лавҳи дилдин доғи армон бу кеча.

Тиғи фурқатдин кўнгул мажруҳ эрди, во ажаб,
Марҳами қурбат етишди дарда дармон бу кеча.

Ул жафоларким фироқи ёрдин чекмиш эдим,
Ғам ҳужумин боди васл этди паришон бу кеча.

Андалиби жон ўлуб, маҳбус тан зиндонида,
Сабр-ором олмайин айларди афғон бу кеча.

Шишаи дил санги кулфатдин эди доим шикаст,
Мўмиёи марҳаматдин топди имкон бу кеча.

Дер эдим, бўлмас магар ул дилрабо васли насиб,
Лутфи ҳақ ёри бўлиб бу мушкул осон бу кеча.

Солди чун боли ҳумо бошимга шафқат соясин,

Маснади васл узра чиқдим уйла султон бу кеча.

Жону дилга васл чоғи тушди беҳад изтироб,
Булбули дил шавқ ила бўлди хуш илҳон бу кеча.-

Мутлақо қолмай ҳушим ўзни фаромуш айладим,
Мақдамига нақди жоним бўлса қурбон бу кеча.

Дил дуоғў, жон ризожў, ақлу ҳушим хайрихоҳ,
Жисм аро ҳар устихонимдур санохон бу кеча.

Ёрким, мен нотавон афтодага раҳм айлади,
Ҳақ таоло давлатин қилсун фаровон бу кеча.

Маснади иззатда бўлсин комрони пойдор,
Етмасун ранжу алам даҳр ичра бир он бу кеча,

Ҳосил ўлсун ҳар муродиким дилида бор эса,
Бўлса хоҳи ошкоро, хоҳ пинҳон бу кеча.

Субҳи мақсуди баравжидин тулу этсин нишот,
Кавкаби бахти бўлиб чун моҳи тобон бу кеча.

Нури тавфиқи саодат шўъласи бирла дили,
Қўзғуси топсун жило ҳам илму ирфон бу кеча.

Ҳайрато, бордир агар жонинг тан ичра барқарор,
Айлагил доим дуойи хайри жонон бу кеча.

* * *

Сабо, еткур саломимни нигори гулузоримға,
Таҳийёти каломимни пари-пайкар нигоримға.

Сабо, арзим баён айлаб, неча элдин ниҳон айлаб,
Равон ашкимни қон айлаб фироқи ёриғоримға.

Сабо, субҳи малоҳатдин кетур бўйи латофатдин,
Дамодам атри роҳатдин димоғи мушкборимға.

Сабо, ман санга айтурман, сўзимни ёра айтурсан,
Юзи гул, орази гулшан малоҳат ошкоримға,

Сабо, сенга сўзум шулдур, дегил: «Бечора бир қулдур»,
Ажойиб кори мушкулдур, тағофил пеша ёримға.

Сабо, ул яхши дилбардин, жамоли меҳри ховардин,
Лаби ёқути аҳмардин хабар вер табъи зоримға.

Сабо, бир кун мани холим кўрарсан таври афъолим,
Етургил арзи аҳволим амири комкоримға.

Сабо, раҳм айла ман зора етур арзимни дилдора,
Хуморим бора тобора зиёд ўяди хуморимға.

Сабо, девонадур Ҳайрат анинг-чун тортадур кулфат,

Нечукдур сўрмағил ҳолат, етур номамни ёримға.

* * *

Туштим, нигоро, бир турфа ҳола,
Ҳажру ғамингдин ранжу малола.

Рўзу шабона оҳу фиғоним,
Тўлди фалакка овози нола.

Йўқтур жаҳонда жононлар ичра
Сиздек парирў ширин мақола.

Афтода қуллар нетсунки келмас,
Кўз-кўзга тушмай асло хаёла.

Маҳжурлиқда умри кўзимдин,
Жоридур ашким монанди жола.

Ёлғон тааззур кўрганда айтиб,
Бермай жавобим қилган савола.

Ёраб, рақиби ношустарўлар
Юрсин йироқдин доим мўрола.

Ошиқларига ноз ила боқмай,
Мастура қизлар янглиғ уёла.

Расми жавонлиғ комехрибонлиғ,
Айб этса бўлмас, ҳар хурд сола.

* * *

Фурқатда куйиб бўлдим сўзона тонг отқунча,
Жисм ичра бўлиб жоним бирёна тонг отқунча.

Васлинг ила шод эрди маҳзун дилим, эй маҳваш,
Ҳуснингни чароғига парвона тонг отқунча.

Хуноба тўқуб кўздин, йиғлаб сани ёд этдим,
Хилватда тутиб узлат пинҳона тонг отқунча.

Дардоки, фалак айлаб бизларни жудо сандин,
Ҳамхона қилиб қўйди ҳижрона тонг отқунча.

Аҳсан сани кирдору атворингга пинҳони,
Қилдинг манга шафқатлар шоҳона тонг отқунча.

Лайли каби ёд айлаб бу ошиқи Мажнунинг,
Этдинг ўзингга ул кун ҳамхона тонг отқунча.

Эй шўхи суҳандоним билмай сани қадрингни,
Суҳбатни еткурмасдин поёна тонг отқунча.

Навмиди висол ўлгач Ҳайратда мани ҳайрон,
Билмай ўзими бўлдим девона тонг отқунча.

* * *

Найлайин ҳайрона бўлмай, ёри жоним соғиниб,
Дилбари маҳбублиғда маҳ нишоним соғиниб.

Васлидин уммиди роҳат жону кўнгулда мудом,
Талх ҳажрида тақи кому забоним соғиниб.

Раҳм этиб бир йўл хиром этгайму ул симин узор,
Иштиёқидин ҳазин жисмимда жоним соғиниб.

Эй мени, маҳзундин айтинг, ул парига шаҳри роз,
Дўстлар, ёдида куйди устихоним соғиниб.

Лаҳза-лаҳза ёдида беҳушликлар рў берур,
Йўқлиғидин ақлу идроку баёним соғиниб.

Дам-бадам сориг юз ила йўлларида кўз тутиб,
Интизорида ётурман келмагоним соғиниб.

Йўлида гарчанд кўпдур мен каби афтодалар,
Жумласига муқтадоман қадрдоним соғиниб.

Номалар ёздим неча сўзи дилимни шарҳ этиб,
Ҳайрати девона ўлдим, дебки хоним соғиниб.

* * *

Неши ғам етди жигарга устихонимдин ўтиб,
Дарбадар қилди, нигоро, балки жонимдин ўтиб.

Отдилар ҳар чанд ағёр аҳли тийри таъналар,
Тегмади, алҳамдулилло, кетди ёнимдин ўтиб.

Хуни ашкимдур шаробу бағри бирёним кабоб,
Улфатимдур доғи ҳасрат ину онимдин ўтиб.

Рахти иқболим касод ўлмиш фано бозорида,
Хор ўлибдур ул мато бу остонимдин ўтиб.

Войким, дарду алам кўпдур дилимда доғ-доғ,
Нола булбул касб этар оҳу фиғонимдин ўтиб.

Сабру орому таҳаммул жумла барбод ўлдилар,
Сарсари фурқат қазоро гулситонимдин ўтиб.

Нуктаперойлар сухан бобида ҳамрозим эрур,
Мен нечук сабқат қилурман ҳам инонимдин ўтиб.

Мазҳари фазлу фасоҳат бўлса ҳарким, Ҳайрато,
Сўзласун ул ёр васфида нишонимдин ўтиб.

* * *

Эй ҳабиби меҳрибоним, мунча ноз этмай келинг,

Хўб билурсиз ҳоли зорим, имтиёз этмай келинг.

Гарчи биздин беадаблик содир ўлди ҳар неча,
Шафқат ила афв этиб журмим, ароз этмай келинг,

Рашк ўтида ўртаниб ёнсин менингдек ғайр ҳа,м,
Сарнигун айлаб ғами-ла сарфароз этмай келинг.

Оташи фурқатда сийнам куйдириб ҳамчун сипанд,
Ҳам тағофил ўтида бағрим гудоз этмай келинг.

Мумкин эрмас бўлмаса ағёрларнинг таънаси,
Билмасин аҳли ғараз, ифшои роз этмай келинг.

Айб эмасдур ҳусн шоҳидин гадога марҳамат,
Жабрингизни кўпу лутфингизни оз этмай келинг.

Йўқ менга сиздин бўлак бир роздони дилнишин,
Ҳасратимга ўзгаларни аҳли роз этмай келинг.

Хор этиб суйган гирифторингизга айлаб назар,
Ижтиноб ила жафо боз узра боз этмай келинг.

Айтаберсам то қиёмат ҳасратим бўлмас адо,
Қисса кўтаҳ бўлса яхшидур, дароз этмай келинг.

Номингизга бир мувашшаҳ қилди иншо Ҳайратий,
Кулбаи вайронасига эҳтироз этмай келинг.

* * *

Кеча охтардим, ўшал сарви равон учрамади.
Ошкоро демайин, балки ниҳон учрамади.

Кўчаларга сув уруб қонли ёшим бирла, дариғ,.
Бир қадам қўймайин ул сарви равон учрамади.

Телбалардек юрубон ҳар сори кўб тентирадим,
Келди чиқмоққа яқин оғзима жон учрамади.

Қолмади сабру қарорим они ҳижронида оҳ,
Мани саргаштаға ул сарви равон учрамади.

Дашти фурқатда адам бўлди вужудим гўё,
Бошима соя солиб, роҳати жон учрамади.

Бир кўрарға мани зор айлади, жонон на қилай,
Қасди ўлдурмак экан, бермай амон учрамади.

Қомати тубийи жаннат, лаби чун лаъли Яман,
Орази шамъи шабистони жаҳон учрамади.

Наргиси мастидин оҳуйи Хўтан хижлат аро,
Қоши ё киприги чун тийру синон учрамади.

Ҳайратим ошдию ҳар ён югуриб қолмади тоб,

Яна маъюс бўлиб ёндиму жон учрамади.

* * *

Эй пари, бас қилғил истиғнони, жоним қолмади,
Сенга узр айтурга нутқ ила забоним қолмади.

Сабр қилдим ончунон, бир йўл тарахҳум этмадинг,
Чоҳи ҳижрсгада қолиб, чиқмоқ гумоним қолмади.

Ғайриларнинг суҳбатида булбулигўё бўлиб,
Манга қолганда дединг:— Эмди забоним қолмади.

Раҳм қил минбаъд, нечун бағрим эзди фурқатинг,
Зоҳир этдим сенга, бир сирри ниҳоним қолмади.

Хор тутма гарчи бўлсам ҳам фақиру нотавон,
Ҳасратингда ушбу жони нотавоним қолмади.

Айладинг беҳад мани ошуфтаҳол, эй дилрабо!
Куймаган ҳажр ўтида бир устихоним қолмади.

Назм аро зийнат учун номи ҳуруфингни олиб,
Йиғламай бу хомаи мискин фишоним қолмади.

Илтифот эт, қолмайин то водии Ҳайрат аро,
Мухтасар қилдим суҳан, алқисса жоним қолмади.

* * *

Бир-бирин деган киши пайванди жон бўлмоқ керак,
Талх сўзини қўйиб ширин забон бўлмоқ керак.

Дўсту душман ўртасида фарқи шулдур, эй кўнгул,
Лутфу шафқат бирла доим меҳрибон бўлмоқ керак.

Доимо истаб ризосик хотирини овлабон,
Айланиб аҳволига ҳам роздон бўлмоқ керак...

Ҳозиру ғойибда айлаб ёд яхши васф ила,
Зоҳиру ботинга бир жисм ичра жон бўлмоқ керак.

Беғараз улфатчилик айлаб ҳамиша рўзу шаб,
Бу эмиш шарти муваддат як забон бўлмоқ керак.

Ҳар неча муфсид эли қилса арода васваса,
Бовар этмай дафъатан бо имтиҳон бўлмоқ керак.

Бу замона ошноси бул ажаб ҳар ранг эрур,
Яхшига яхши, ёмонларга ёмон бўлмоқ керак.

Тил била сидқу муҳаббат, дилда юз кибру нифоқ,
Бу тариқа ошнодин бадгумон бўлмоқ керак.

Ҳайрато, даҳр аҳлидин меҳру вафо тутма умид,
Бўлди лозим бу ародин бенишон бўлмоқ керак.

* * *

Қилай ҳар дам дуойи давлатинг, дилбар саломат бўл,
Бўлубман мубталойи суратинг, дилбар саломат бўл.

Омон бўлсун ҳамиша сен била ҳар кимки ҳамдамдур,
Муносиб ҳам келишган улфатинг, дилбар саломат бўл

Русуми дилраболиғ, эй пари, саНга мусалламдур,
Хусусан ўлтуришда суҳбатинг, дилбар саломат бўл.

Юзинг гул ёсамин, лаъли лабинг чун ғунчаи гулдур,
Мисоли навдаи гул қоматинг, дилбар саломат бўл.

Хабардор ўлғил, эй маҳваш гаҳи афтода ҳолимга,
Бўлибдурман асири фуқратинг, дилбар саломат бўл.

На қилсун қолмади сабри кўриб ҳусни жамолингни,
Қилур доим дуолар, Ҳайратинг, дилбар саломат бўл.

* * *

Ё илоҳо, мен каби ҳеч кимса ҳайрон ўлмасун,
Ғурбат ичра кулфат ила банди зиндон ўлмасун.

Йўқ кишиким хаста ҳолимни сўраб шод эткудек,
Бешууру, беқарору, бенигаҳбон ўлмасун.

Айрилиб ёру диёридин алам ёбонида,
Зору дур афтодалиқ бирла жигар қон ўлмасун.

Қадрдонлардин жудою, ношунос аҳлига хор,
Ибтилолиқда менингдек доғи ҳижрон ўлмасун.

Ҳар замон ножинсу номавзун ила ҳамроз ўлуб,
Хотири гул баргидек ҳар ён паришон ўлмасун.

Не бир аҳбоби самимий аҳли дарди беғараз,
Ҳамдами хайли таҳаллуфпеша нодон ўлмасун.

Ноз этиб, нозик адои нозанинлар нозики,
Оқибат ҳажрида онларни пушаймон ўлмасун.

Ҳар ким ёраб, бу фони даҳр аро аҳбобидин,
Айрилиб девона Ҳайратдек ғазалхон ўлмасун.

* * *

Очма рухсоринг чамандин рангу бў қўзғалмасун,
Аксидин ойналар монанди сув қўзғалмасун.

Гулшан ичра кулма токим, ғунча бағри чок ўлиб,
Лаълингга айлаб ўзини рўбарў қўзғалмасун.

Раҳм этиб муштоқлар сориға гоҳо қўй қадам,

Васлинг истаб мисли Мажнун кўбакў қўзғалмасун.

Муддатекур дарди ҳижронингга бўлдим мубтало,
Тандин айлаб кетгали жон жустужў қўзғалмасун,

Ишқ беморига, эй нодон, табиб этма илож,
Бевафо деб ҳикмат аҳлидин ғулу қўзғалмасун,

Лоладек қат-қат кўнгуллар ҳасратидин доғдур,
Қўрқарам изҳорига деб гуфтуғў қўзғалмасун.

Нқа бирла жайбу домоним ғамингнинг панжаси —
Чок-чок этди, ўзингдин феъли хў қўзғалмасун.

Жону дил муштоқдур, жоно, висолнинг жомига
Ўзгалар саҳбоя пур айлаб, сабу қўзғалмасун.

Айлама ҳар булҳавасни суҳбатингдин баҳравор,
Токи бу нуқсонига афсонағў қўзғалмасун.

Нозанино, бу жаҳон ичра кўнгулда муддао
Васлинг уммидидин ўзга орзу қўзғалмасун.

Ҳайрати девона, бирни деб бўлакка боқмаким,
Чарх давронида ногоҳ саҳв дув қўзғалмасун.

* * *

Бўлмасун, ёраб, киши мендек диёридин жудо,
Айшу ишрат нўши жоми рўзғоридин жудо.

Тортибон тори насиба ҳар тараф занжир ила,
Ғурбат ичра зор ўлиб аҳли қаторидин жудо.

Интизори аҳли авлод ўлмасун фурқат аро,
Ёри мушфиқ зумраи хешу таборидин жудо.

Маскани маълуфу маъво манзили жойи аро,
Гарчи бўлсун анкабут ул тори коридин жудо.

Булбул ўлмас хуш наво айрилса гулшандан агар,
Ноласи жонсўз ул фасли баҳоридин жудо.

Тоқат этмаз ҳеч вақти ҳажр аро маҳзун кўнгул,
Ёраб, асло бўлмасун ошиқ нигоридин жудо.

Интизорин ваъдаи дийдор дилдор этгуси,
Халқ аро афсонаи ҳам ақлу оридин жудо.

Ҳайратий девонага ҳуббул ватан манзурдур,
Бўлмасун ул нури чашми рўзғоридин жудо.

* * *

Кўнглумда ғаминг наштаридин доғи алам бор,
Ким санга асир ўлди анга ушбу надам бор.

Эй шўҳи пари чехра, сени деб бу жаҳонда,
На майли чаман, на ҳаваси боғи Эрам бор.

То жоним эрур тан қафаси ичра муқаррар,
Ишқингда қаландарман, анга шоҳид эгам бор.

Бу телбалиғим боисидур ишқ жунуни,
Қисматда менга ёзган они лавҳу қалам бор.

Хуноба тўкай тобакай, эй ёр кўзимдин,
Ҳажрингда агар етса ажал менга на ғам бор.

Ўлдим дедиму, айламадинг лутф ила парво,
Ҳаргиз демадинг, ишқим аро санда алам бор.

Номингни дурри ҳарфини бу назм узра ёздим,
Девонаи Ҳайрат дилида ушбу рақам бор.

* * *

Неча кундурким менга ул шўх жонон иидамас,
Ҳар неча қилсам ғами ҳажрида афғон, индамас.

Ул париваш ёр ҳажрида давомат кўзларим,
Дард бирла ҳар нечаким йиғласун қон, индамас.

Жону дил бирла муҳаббат айладим аммо на суд,
Билса ҳам ишқида аҳволимни чандон, индамас.

Йўқламас гарчанд беморини дарди ҳажридин,
Қолди на жонимда роҳат, танда дармон, индамас.

Ул париваш ишқида ўлмақдин ўзга чора йўқ,
Эндиликда ҳар куни берсамки юз жон, индамас.

Бўлди Фарҳод ила Мажнун қиссаси афсонадек,
Чунки ёр олдимда, аммо дил паришон, индамас.

Найлайинким ғайрилар бирла менинг рағмим учун
Рўбарўда ўлтуриб, ул ёри нодон, индамас.

Ваъдаи васлига мен нодон инониб шод эдим,
Қайда қолди ул вафойи аҳду паймон, индамас.

Ғунчаи табъим насими муждадин очилмагай,
То кетиб кулбамга ул шўҳи сухандон, индамас.

Рост деб бўлмас ишониб бевафолар аҳдига,
Бўлса ҳамким ваъдаси кўрганда ёлғон индамас.

Тут умид илки била домони матлаб охири,
Ҳайратий девона сенга, йўқтур- имкон индамас.

МУХАММАСЛАР

НОДИМ ҒАЗАЛИГА МУХАММАС

Келгил, эй маҳваш, кўзим муштоқи дийдоринг сенинг,
Ишқ бозорида жон жазми харидоринг сенинг,
Ушбу савдога сабаб, бу ҳусну рухсоринг сенинг,
Умрлардурким кўнгул, жоно, гирифторинг сенинг,
Орзуманди лаби лаъли шакарборинг сенинг.

Қоматингдан сарв ҳам гул новдаси бебоқдур,
Лабларинг лаълу, тишинг дурдонаи ноёбдур,
Маҳрами ҳусн ичра ул ким шўълаи маҳтобдур,
Базм аро шамъи нишот афрўз, оламтобдур,
Эй парилар сарвари, ул икки рухсоринг сенинг.

Бир йўл, эй бераҳм, дил васлинг-ла хурсанд ўлмади,
Базмларда илтифотинг-ла фараҳманд ўлмади,
Мен каби ҳеч кимса доми ҳажрингга банд ўлмади,
Оҳким, ҳаргиз висолингдин баруманд ўлмади,
Жон бериб юз минг менингдек ошиқи зоринг сенинг.

Мардуми чашминг солиб кўнгулга юз минг шўру шар,
Холи ҳиндуким занаҳдонингда кўрдим мустақар,
Ҳасратида нола қилмоқдур фаним шому саҳар,
Лаъли нобинг иштиёқидин бўлиб хуни жигар,
Ғунча янглиғ таҳ-батаҳ қондур дилафгоринг сенинг.

Эй малоҳат тахтида сенсан амири сарфароз,
Хўбларнинг сарварисан, дилбари ошиқ навоз,
Ишқ элининг кори-боридур ҳама ажзу ниёз,
Ҳар жафою жабр қилсанг инжимам, эй сарви ноз,
Ўзгалар лутфидин ортиқ жонга озоринг сенинг.

Чашми хунрезинг ҳамиша қасди жон этмоқ тилар,
Орзуи лабларинг бағримни қон этмоқ тилар,
Шавқи дийдоринг кўзим ёшин равон этмоқ тилар,
Хоки пойингни нисори нақди жон этмоқ тилар,
Кеча-кундуз йиғлабон ҳар ерда хушторинг сенинг.

Эй пари, сенсан ҳама маҳваш эли ичра синад,
Олам ичра ошиқи дийдоринг эрмиш беадад,
Ҳайратий девонага исминг аён этмоқ на ҳад,
Нодим ашъорига музмар ҳарфу ишқинг то абад,
Ҳирзи жони аҳли ушшоқ ўлди тумморинг сенинг.

НИСБАТ ҒАЗАЛИГА МУХАММАС

Оҳким, бир бўлмадик асло қадрдон иккимиз,
Этмадук қўл ушлашиб сайри гулистон иккимиз,
Не бўлур, эй юзлари хуршиди тобон иккимиз,
Ошнолик бирла бўлсак шоду хандон иккимиз,
Ўртамизга тушмаса бегона бир он иккимиз.

Доимо кезгум чу булбул гулюзим ёдин қилиб,
Нанг ила номус, ақлу ҳуш барбодин қилиб,
Иттифоқо ёрими кўрганда дил шодин қилиб,

Ҳайфким, ҳар дам фалак кажравлик ижодин қилиб,
Гар топишсак қўймагай суҳбатга чандон иккимиз.

Иштиёқидин бўлиб жон ила диллар беҳузур,
Етмадим васлига ҳаргиз, кўрмадим айшу сурур,
Бор эканму билмадим оё бу пешонамда шўр,
Муддао нақши муҳаббат кўнглимиз лавҳидадур,
Рамз ила имо этишмоқ эрди, эй жон, иккимиз.

Муддаойи хотирим бўлгаймукин, ёраб, ҳусул,
Тиғи ҳижрон ила захмин кўнглум ўлди пур малул,
Бўлса хоҳи ошно ёким рақиби булфузул,
Дахли йўқ ғайри дигар гар топса ўртамизга йўл,
Маҳзи ҳасратлар била қилгаймиз армон иккимиз.

Ишқ жомин маст ҳар ким нўш этар ҳушёр эмас,
Кимдур ул бўлсун фаришта ҳамнафас ағёр эмас,
Волаи мафтун кўнгул деб орзуға ор эмас,
Хоҳи дўсту хоҳи душман бизга ҳеч даркор эмас,
Жони дилдек бўлсак ар тан ичра пинҳон иккимиз.

Сайр этиб юрсак иков боғлар аро дилхушлашиб,
Учраса ҳажр ила фурқат жон борица мушлашиб,
Бодаи гулрангдин нўш айлабон майхушлашиб,
Орзум шулдур ҳамиша сиз билан қўл ушлашиб,
Айласак ҳар ён хиромон ила жавлон иккимиз.

Қаҳр этиб гоҳи ситам тиғида сийнам тилдириб,
Ним нигоҳи хандаомиз ила гоҳи кулдириб,
Ҳайратий девонага маҳбуб эконин билдириб,
Нисбатийга амр этиб, гоҳи мувашшаҳ қилдириб,
Номингиз ашъорига бўлсак ғазалхон иккимиз.

МУҚИМИЙ ҒАЗАЛИГА МУҲАММАС

Ишқ аро ошиқ элин афгор қилмоқ шунчалар,
Йиғлатиб кўз ёшини хунбор қилмоқ шунчалар,
Арзи ҳол этса агар инкор қилмоқ шунчалар,
Зулм ила қаҳру ғазаб изҳор қилмоқ шунчалар,
Ошиқи бечорага озор қилмоқ шунчалар.

Лутф этиб ағёрига рашк ўти бирла куйдуриб,
Тиғи ноз ила неча муштоқларни ўлдуриб,
Васлидин маҳрум этиб, ҳар ён рақиб ила юриб,
Гул дебон севган кишининг кўкрагига ниш уриб,
Хастаю маъюс этиб, афгор қилмоқ шунчалар.

Бир такаллум айламай хушторларнинг базмида,
Комёб гулдек чу ман беморларнинг базмида,
Ошиқи содиқ дили афгорларнинг базмида,
Тўтии ширинсухан ағёрларнинг базмида,
Бизга келганда гапурмай, зор қилмоқ шунчалар.

Нозу истиғнолар ила олмайин юздин ниқоб,
Бир қиё боқмай, яна айлаб неча қаҳру ғазоб,
Эй шаҳи тахти малоҳат, дилбари олий жаноб,

Сизга ким айди, муҳаббат аҳлини қил эҳтисоб,
Қўрқутиб ўз айбига иқрор қилмоқ шунчалар.

Бўлса ҳар қандоғ киши улфат яқоси тугмалик,
Ҳар касу нокаски, бадтийнат, яқоси тугмалик,
Хуш тавозе бўлса, серсавлат, яқоси тугмалик,
Келса олдингизга бой сурат, яқоси тугмалик,
Иzzат ила шоду миннатдор қилмоқ шунчалар.

Ким кезиб дашти муҳаббат ичрадур зору асир,
Тут фақирлар илкини бўлса агар равшан замир,
Кўзга илмай, эҳтироз ила ани айлаб чақир,
Гарчи келса эски тўн, биздек дуоғўйи ҳақир,
Камбағалнинг хирқасидин ор қилмоқ шунчалар.

Ёр агар зулм этса, Ҳайрат, тонмагай ҳаргиз Муқим,
Ҳажр жомин нўш этарда қонмагай, ҳаргиз Муқим,
Ҳар бир ишким етса, меҳнат сонмагай ҳаргиз Муқим,
Ҳар балою жабр келса ёнмагай ҳаргиз Муқим,
Ошиқ аҳлини урубон хор қилмоқ шунчалар.

РУБОИЙЛАР

* * *

Ёраб, аҳли дард ила ҳамроз қил,
Мунису ҳамсуҳбату дамсоз қил.
Қилма ҳар ножинс ила ҳамдам мани,
Улфати аҳли салоҳи соз қил.

* * *

Соқие, навбат ила жом кетур,
Нўш этай дам тутиб тамом, кетур.
Ғам била хотирим мушаввашдур,
Тарк қилмай ани давом кетур.

* * *

Агарчи Ҳайратий девонадурман,
Биҳамдиллоҳим, фарзонадурман.
Кўзи кўр аҳлига гўё сомоне,
Кўзи бийнога чун дурдонадурман.

* * *

Соқие, лолагун шароб кетур,
Жисми жонимга печу тоб кетур,
Доми ғамдин даме халос бўлиб,
Ёзайин ҳасратим, китоб кетур!

* * *

Эшитган, ўқуғонга Ҳайратийдин арғумондур бу,
Дилидин, рози ифшодин баён ҳам таржимондур бу.

Ёзилган сафҳаи кўнглумга илҳоми илоҳийдин
Ки бир нозик адо дилдор васфидин нишондур бу.

Абдураззоқ Бимий (1850-1926)

Чоп этилган: 04.04.2013

Бимий 1850 йили Андижоннинг қишлоғида замонасининг ўқимишли оиласида туғилди. Ёшлигидан илм-фанга зўр ҳавас қўйган Абдураззоқ ўзбек, форс ва араб тилларини, шунингдек, классик мусиқа, хаттотлик илмини ҳам кўнл билан ўрганади.

Бимий ўз ижодини жуда эрта бошлайди. Катта истеъдоди ва меҳнати, тинимсиз изланиши туфайли замонасининг истеъдодли шоири сифатида танилади. Бимий асарларини тўплаб девон тузган. Аммо бу девоннинг излари топилганича йўқ.

XIX асрнинг иккинчи ярмидаги Фарғона адабий ҳаракатчилигида маълум ўринни эгаллаган Абдураззоқ Бимий 1926 йилда вафот этган.

ҒАЗАЛЛАР

* * *

Ишқ ичра у Мажнун ҳам парвона экан мендек,
Лайлини фироқида афсона экан мендек.

Ғам тоғида қон йиғлаб, Ширин ғамида Фарҳод,
Ҳасратда ўшал ошиқ ҳайрона экан мендек.

Ўртанди Зулайхо кўп Юсуфни фироқида,
Ҳар балдада дилдори бегона экан мендек.

Овораи ҳижронлар саҳрои маломатда,
Муштоқи висоли ул жонона экан мендек.

Эй маҳваши барнолар, жон куйдириб ошиқлар,
Рухсорини шамъиға парвона экан мендек.

Майхоналара келмиш махмура дарег этма,
Май сун кечалар муҳтож паймона экан мендек.

Узрони ғами бирла Вомиқни дилу кўнгли,
Ишқ офатида Бимий вайрона экан мендек.

* * *

Меҳри руҳингни даврида зулфинг шикан-шикан,
Топар димоғим анда насими Хўтан-Хўтан.

Лаъли лабингни даврида холингму ё магар,
Кавсар лабида қилди қаро қуш ватан-ватан.

Ошуфта қилди кеча тушумда димоғими,
Ўйнаб сабо сунбулинг узра суман-суман.

Мужгон учи қадалди келиб сийна чокима,
Қилмас руфуъ ғунчани жайбин тикан-тикан.

Бердим кўнгилни ишқида жондин умид йўқ.
Пироҳанимни ўлсам агар Қил кафан-кафан,

Лаълинг муяссар ўлмаса лабташналарғаким,
Суннат айлама сихри ҳароратини баман-баман.

Эй кўз асири ўлдинг ўшал гулузорни,
Бокдинг юзиға эмди чекарсан миҳан-миҳан.

Ўлсам фироқи тиғи билан дафн айла мани,
Қилсун танимни туъмаи чун зоғ заған-заған.

Нетсун фиғону нолалар этмай гар ўлсам,
Бу хаста Бимий, бўйниға зулфи расан-расан,

* * *

Бор эрди Абдураззоқ девонахў,
Ки девона эрмас, нек табъ, накў.

Биров топмас айбин атворидин,
Қилур ҳажв ўз тўну дасторидин.

Бўлуб Хўқанд анинг маскани,
Ҳажвгўйликдур шиор этгани.

Бу баҳри тавил туркини қилди рақам,
Маликзодадин топди ул дам карам.

* * *

Бир кун мен зори беёр ғамхор, саҳрода кўрдим бир инсон,
Ўз ўти бирла ўзи туташгон, гирён, урён, тирноғи ўсгон.

Йиртиб яқосин, тирнаб лиқосин, умри бақосин бермиш фаноға,
Кўнгли маломат тошида сингон, ишқ офатидин бағри эзилгон.

Гар дийда эрди, оҳлар бошида сингон ошиёни.
Саҳрони тутгон ўтлиғ фиғони, сайр айлар бесабру сомон.

Бошидин олмиш ким хушин они, кетмиш қўлидин ақли инони,
Оқмиш кўзидин бағрини қони, дарди ниҳони ўлмиш намоён.

Сўрдим бу кимни кўйида расво, йўқ анда ҳаргиз сабру шикебо,
Кўнглини дунё меҳридин узгон тарки ватандур, чун воқиф ўлон.

Фарёдидин танг бу дашту саҳро, туфроғи, ашки, селобидин қон,
Зохирда ўлмиш Мажнуни расво, ботинда Лайли ишқида султон.

Кам қилма, Бимий, ишқини ёраб, куйингда Мажнун саргаштадин то
Доим сени деб, ишқингда йиғлаб ўлсун макони дашту биёбон.

МУХАММАС

Мен асири ғамзаи бир гулузор ўлдим яна,
Мубталои икки зулфи тобдор ўлдим яна,
Кунжи ғам ичра туну кун интизор ўлдим яна,
Кўйида қон йиғламай, найлайки, зор ўлдим яна,

Оҳ, бу ерда туролмай, беқарор ўлдим яна.

Васли умиди била чашмим тўкар чун ошкор,
Ийғалайман кечалар ҳижрони бирла зор-зор,
Қолмади дарди фироқида инону ихтиёр,
Ҳасратида дилда дардим, кўз ёшимдур шашқатор,
Мен гирифтори ўшал Шириншиор ўлдим яна.

Оҳ, бир соат келиб, ҳолинг нечун, деб сўрмади,
Келса негаҳ, лоақал бир лаҳзае ўлтурмади,
Кечалар тортган фироқида азобим кўрмади,
Бошима шафқат ниҳоли соясин солдурмади,
Найлайин, бир меҳрсиз ёра дучор ўлдим яна.

Ноз ила гулшанда очти оразин ул сарвиноз,
Олди хушимни бошимдин, айлади беимтиёз,
Лол ўлуб қолдим қилолмасдин боқиб ифшойи роз,
Кечти умри мустадоми ҳасратида қишу ёз,
Бу таманнолар била беихтиёр ўлдим яна.

Нолаю афғонима ерда башар, кўкда малак
Сабр этолмас, чарх уруб ҳолимға йиғлаб нўҳ фалак,
Мумкин эрмасдур ғамим шарҳини айтмак як-баяк,
Мумкин эрмас ҳасрати Бимийни маҳсуб айламак,
Ғуссау, ғам нақди бирла бешумор ўлдим яна.

Муҳаммад Юсуф Баёний (1858-1923)

Чоп этилган: 17.12.2013

Баёний (тахаллуси; асл исми Муҳаммад Юсуфбек Бобожонбек ўғли) (1858— Хива — 1923) — Ўзбек шоири, тарихчи, мусиқашунос, хаттот ва таржимон. Хивадаги Шерғозихон мадрасасида таҳсил кўрган. Сулс, куфий, райҳоний, шикаста хатларини яхши билган, танбур чертиш ва ғижжак чалишда моҳир бўлган.

Баёнийнинг бир девони, Хоразм тарихига оид икки асари ва таржималари сақланган. У мумтоз шеърятнинг деярли ҳамма жанрларида ижод қилиб, Навоий, Мунис, Огаҳий анъаналарини давом эттирган. Аваз Ўтар билан ижодий ҳамкорликда бўлган. «Девони Баёний» шеърлар тўпламини тузган. Унга кирган шеърларида дунёвий севгини улуғлаган, табиат гўзалликларини содда ва рафон ифодалаган, мазлумлар, илм-фан аҳлининг аччиқ тақдирига ачинган.

«Шажараи Хоразмшоҳий» тарихий-мемуар асари билан Мунис ва Огаҳий бошлаган ишни давом эттирган. Бунда Ёфасдан Қўнғирот уруғига, Абулғозий Баҳодирхондан Асфандиёрхонгача ўтган хонлар ҳукмронлиги даври тарихи ёритилган. «Хоразм тарихи» асари «Шажараи Хоразмшоҳий»даги воқеаларни тўлдирган. Асарнинг аввалги боблари маъно жиҳатдан «Шажараи Хоразмшоҳий»га ўхшаб кетади. Лекин ёзилиш услуби билан ундан фарқ қилади. Асарда, асосан Асфандиёрхон ҳукмронлиги даври ва ундан кейин рўй берган воқеалар тасвирланган. 16 бобдан иборат бу асарнинг 8 бобигина бизгача етиб келган.

Баёнийнинг ҳар икки тарихий асарида ижтимоий-иқтисодий ҳаётга оид жуда кўп қимматли материаллар бор. Жумладан, Хива хонлигининг Бухоро ва Қўқон хонлиги ва хонликка қўшни бўлган бошқа мамлакатлар билан савдо ва дипломатик муносабатлари, меҳнаткашлардан олинадиган ҳар хил солиқлар, Хоразмда яшаган олим ва шоирлар, шаҳарлар ҳаёти, деҳқончилик ишлари тўғрисида бой маълумотлар ёзилган.

Баёний арабчадан Дарвеш Аҳмад («Саҳойиф ул-ахбор», 1901), форсчадан Биноий («Шайбонийнома», 1915), Табарий («Тарихи Табарий») асарларини ўзбек тилига таржима қилган. «Мажмуаи шуарои форсий» тўплами (1900) ва бошқани хуснихатда кўчирган.

«Шажараи Хоразмшоҳий» (инв. № 9596), «Хоразм тарихи» (инв. № 7421), «Девони Баёний» (инв. №№ 1120, 7106, 6666) асарларининг қўлёзмалари Ўзбекистон Фанлар академияси Шарқшунослик институтида сақланмоқда.

ҒАЗАЛЛАР

Жаҳон сув юзида эрур чун ҳубоб,
Бас андин нечук бўлгумиз баҳраёб.

Биноси бўлуб тўрт зиддин анинг,
Эрур ишлари давр аро инқилоб.

Бу зидлар табаддул аён айлабон,
Фитан жойи бўлмиш жаҳони хароб.

Бировни чу хушликда кўрди фалак,
Ҳасад бирла урғуси оташға об.

Етар жаври бирдек гар ўлсун гадо,
Вар ўлсун шаҳаншоҳи молик риқоб.

Анинг хушлиқи барқдек тезрав,
Ғами ҳам ўтар мисли зилли саҳоб.

На иқболидин шод ўлуб ҳуш эли,
Сурури учун қилдилар фатҳи боб.

На идборидин танглик тортибон,
Ғами ранжидин этдилар изтироб.

Чу аҳвол мундоғ эса, соқийё,
Карам айлабон ол юзингдин ниқоб.

Дамадам лаболаб қилиб жомни,
Изин узмайин тут майи лаъли ноб.

Баёний бўлуб маст даврон ғамин
Унутсин юзунгни кўруб беҳижоб.

* * *

Эй биродар, даҳридин кўнглинг мукаддар бўлмасун,
Ҳар дам онда оздин кўп шўр ила шар бўлмасун.

Бўлғил оғаҳ ғафлату, бухлу ҳасад, ужбу риё,
Кийну, ширку, шак бори кўнглингда яксар бўлмасун.

Тушмагил асло қаноат иззатидин, гар десанг
Юзларим юз навъ зиллат бирла асфар бўлмасун.

Фоқа аҳли бил — фано иқлимииинг султонидаур,
То баногаҳ ул санинг наздингда аҳгар бўлмасун.

Факрдур фаҳри наби бас чарх ўзин арз этса ҳам,

Кўнглунг асло мойили мулки Скандар бўлмасун.

Даҳр айши таркин эт токим кўнгул миръотида,
Ранги занги жавр даври зулм густар бўлмасун.

Матлабинг дилдордин бўлса таманной висол,
Ёдининг ғайри замининг ичра музмар бўлмасун.

Бўлмаса дарди фироқ ўтига сабру тоқатинг,
Ҳеч бу йўлда санга жуз ишқ раҳбар бўлмасун.

Чун Баёнийга берур жилва мароёи жамол,
Нега матлуби алардин ҳусни дилбар бўлмасун.

* * *

Чун баҳор айёми келди, тўлди гулдан дашту тоғ,
Фикрати гулдин кўнгуллар қилди майли гашти боғ.

Даҳри дуннинг ишрати марғуб эмасдур ёрсиз,
Айшу ишрат ёрсиз даҳр ичрадур доғ ўзра доғ!

Ул тағофул пешанинг эрса тағофул пешаси,
Нега бўлмастур жунун роғида синам роғ, роғ.

Бошда меҳр айлаб аён, сўнгра бу не бадмеҳрлик,
Бош-аёқингга кўёрман, нетди сунсанг бир аёғ.

Гаҳ қилурсан неча найранглар била ўтимни тез,
Гаҳ тўқарсан нози истиғнодин ул ўтимга ёғ.

Давр жавридур манга бу оҳким бир етмади,
Бахти нофаржомдин келган меҳанлардин фароғ.

Гўшанда мунзави бўлмак тиларман кошки,
Олам аҳлидин манга жо бўлса андоғ бир қироғ.

Ким замона илкига олса фалак ғарболини,
Хоки ғаброни элаб ҳам топмагай мендин сўроғ.

Эй Баёний ким вафосизлардин уммиди вафо
Қилса ҳаққидур жафо дуди била ёқмақ димоғ.

* * *

Ёзғали қаддингни таърифини, эй зебо санам,
Лойиқ улдур қилғаман шоҳи санубардин қалам.

Қоматинг зебо алифдекдурким анинг оллида,
Шоҳи гулни бори хижлат айлади қаддини хам.

Ёки бош чекди латофат боғида бир тоза гул,
Ким яратди они раҳматдин худойи зулкарам.

Чун сочинг тавсифи таҳририга сурдим хомалар,
Бўлди ҳар сатри анга бир банд занжири қадам.

Етди чун кошингни икки тигининг авсофига,
Васф эта олмай таваккуфсиз қалам бўлди қалам.

Оҳ уйи Чин нофидин бўлса муносибдур мидод,
Икки жоду кўзларинг мадҳини айларга рақам.

Юзларингдур мисли ойина мусаффо, чун анга
Бир назар қилса киши кўнглида қолмас занги ғам.

Чунки тоза-тоза гуллар бирла хуррамдур ҳамон,
Даҳр аро андин намуна келди гулзори Эрам.

Ким Баёнийдек бўлуб бу ишқнинг савдосига,
Тушса ул бўлғуси мажнунликда оламга алам.

* * *

Лабмидур бу ё Хизрнинг чашмаи ҳайвониму
Сўзму Адан баҳрини ё турлук дуру ғалтониму.

Юздурми бу, ё равзаи фирдавсинг навбар гули,
Ё осмони ҳусннинг равшан маҳи тобониму.

Кўнглумни шод этди менинг айлаб висоли ваъдасин,
Ёким бурунғидек бу ҳам бир ваъдаи ёлғониму.

Фазл аҳлидин тўлмиш магар Хоразм мулки сарбасар
Ё бу мамолик арсаси сўз гавҳарининг кониму.

Ҳар ёндин узмай изини эл келтирурлар қоп-қанор,
Бу асрда ашъор, ё билмон тариқ самониму.

Турфа бу дурким борчаси бир-биридин марғуброқ
Ислоҳин эткучи ва ё Хоразмнинг ҳокониму.

Токи баён айлар анинг мадҳин Баёний адл ила
Ёким бу шаҳ ўз асрининг шоҳи Ануширвониму.

* * *

Қушлардин ўзни гўё айлар шумор қарға,
Парвоз урар ҳавода айлаб фавор қарға.

Андин ким ўзга қушлар босмоқға ор этарлар,
Завқу сурур ила ар бенангту ор қарға.

Девор аро хиромон бўлғуси тўъмадин сўнг,
Мастона наъра тортар девонавор қарға.

Дехқонни мазраида дилтанг этар ҳамиша
Учғуси бир кесакдин гарчи ҳазор қарға.

Олам элин анга бу атвори этди душман,
Эл тошига ҳадафдур шайтон шиор қарға.

Эй кошки йироқлик сен бирла ўртамизда,
Шарқ ила ғарб бўлса, эй бевиқор қарға.

Қушларни васфиға чун тил очти дер Баёний,
Сархуш бўлурға етмай бўлғай хумор қарға.

МУРАББАЪ

Масканим хоки мазаллатда таҳайюр домидур,
Қисматим андуҳи фурқат шиддати оломидур,
Чунки бу равшан куним ҳижрон қоронғу шомидур,
Бир қарам қил, эй шаҳи ҳўбон, қарам ҳангомидур.

Йўлингга менда қадам урмакға қувват қолмади,
Ҳимматим борича бўлди сарфу ҳиммат қолмади
Сабр қилмоқ мунча бўлғай эмди тоқат қолмади
Бир қарам қил, эй шаҳи ҳўбон, қарам ҳангомидур.

Ишқи хунхор асру зору, беқарор этмиш мени,
Ихтиёримни олиб беихтиёр этмиш мени,
Чун санинг йўлингга беномусу ор этмиш мени,
Бир қарам қил, эй шаҳи ҳўбон, қарам ҳангомидур.

Қайси атворим санга марғуб они билмадим,
Қайси ишни ихтиёр эт деддинг они қилмадим,
Қайси ғам тигидур онинг бирла бағрим тилмадим,
Бир қарам қил, эй шаҳи ҳўбон, қарам ҳангомидур.

Ишқинг ўти ўртатиб қилди кўнгул мулкин хароб,
Бўлди ашқимдин равон ҳар ёнға бир дарёйи об
Ўлди чун ҳушимни шавқинг жонға солди изтироб
Бир қарам қил, эй шаҳи ҳўбон, қарам ҳангомидур.

Юз қўюб ҳар ён манга юз қўймади жуз дарду ғам
Чораи ҳолимни кимдин истадим кўрдим ситам,
Келдим охир ҳазратингга айлаб уммиди қарам,
Бир қарам қил, эй шаҳи ҳўбон, қарам ҳангомидур.

Кўр Баёнийнинг наҳофат ичра жисми нолини,
Ранги рўйидин анинг фаҳм эт бори аҳволини,
Чунки ўткарди ғаму кулфатда моҳи солини,
Бир қарам қил, эй шаҳи ҳўбон, қарам ҳангомидур.

ҚИТЪА

Гар хор эса ҳар ким ўз элида,
Қайғудин ичида тўла қондур,
Хор эсанг элингга турма зинҳор,
Мағзинг бошинг ичра гар бутундур,
Ҳар дам чекибон туман мазаллат,
Кун дема ҳамул кунингни тундур
Тарк эт бу ватанни кўргил они,
Уд ўз ватанида бир ўтундур.

Ёраб, ато айла Баёнийға хуш,
Бўйла мақолотдин ўлсун хомуш,
Нечаки аввал ўзи қилсун амал,
Сўнгра деса элга бўлур бехалал,
Омил эмас эрса бу сўзга ўзи,
Элга қачон қилғай асар бу сўзи.

МУХАММАСЛАР

Бўлуб тоза сабзу ашжорлар,
Бўлуб лоладин дашту кўхсорлар,
Қурулмишдурур гулга бозорлар,
Бу мавсим ғаниматдур, эй ёрлар,
Не азҳорлардур, не азҳорлар.

Тароват топиб ўзга рангда жаҳон,
Эрур зебу зийнатда рашки жинон,
Наҳрлар эрур ҳар тарафга равон,
Ҳамон ҳар бири чашмаи жовидон,
Не анҳорлардур, не анҳорлар.

Гулистон топиб ўзгача зебу зин,
Назоҳатда бўлмиш чу хулда барин,
Чаманда очилмиш гули оташин,
Раёҳину насрину ҳам ёсумин,
Не гулзорлардур, не гулзорлар.

Анодил шажарларда дастонсарой,
Эрур фохта ноласи дилрабой,
Қилиб қумрилар нолаи дилкушой,
Ани кўрган аҳли ҳолиға вой,
Дилафкорлардур, дилафкорлар.

Кўмунг эмди ғам баҳри гирдобини,
Ёпинг қайғу анвои абвобини,
Муҳайё қилинг ишрат асбобини,
Очинг базми айшу тараб бобини,
Сазоворлардур, сазоворлар.

Тузуб нағманинг аҳли танбур, руд,
Дафу, барбату, чангу, қонуну уд,
Фалакка етишсун фиғони суруд,
Топа олмағанлар бу суҳбатда суд,
Зиёнкорлардур, зиёнкорлар.

Жаҳон ичра бўлманг ғамин зинҳор
Эрур умр бир неча кун мустаор,
Тутуб жоми ман соқийи гул узор
Ичиб дилни хуш айлаган хушёр,
Не хушёрлардур, не хушёрлар.

Паривашлар айлаб чаманга хиром,
Мени аҳд ила қилдилар шод ком,
Бориб тутдилар чун чаманда маком,
Дедилар хаёлинг эрур асру хом,

Не айёрлардур, не айёрлар.

Нечун қадлигим — қадди шамшодидин,
Кўзум ашки чашмини жаллодидин,
Паришонлиғим зулфининг ёдидин,
Муотаблиғим арзим иродидин,
Дил озорлардур, дил озорлар.

Асири қаду зулфу хол айлаган,
Қадимни букуб мисли дол айлаган,
Наҳофатда жисмимни нол айлаган,
Бу хол узра мажнун мисол айлаган,
Не хунхорлардур, не хунхорлар.

Эрур дўстлар бок аро сар баланд,
Бўлуб айшу ишрат била баҳраманд,
Баёнийни ғам маҳбаси ичра банд,
Қилиб айламишлар басе мустаманд,
Ажаб ёрлардур, ажаб ёрлар.

МУНИС ҒАЗАЛИГА МУҲАММАС

Лаълинг ғамидин бўлсам озод агар, они
Банда хати бермай ҳеч турмоқни йўқ имкони,
Алҳолки мен кўрдим бу турфа тамошони,
Жонбахш лабинг узра чиқмиш хати райҳони,
Ким кўрди хизр бирла бир ерда масиҳони.

Ғунчани бори умри эрмасдур икки кунча,
Лаълингга баробарлик лофини урор мунча,
Кўрдингму ғурурининг кўрди аламин шунча,
Даъвоға очиб эрди лаб оғзинг ила ғунча,
Бу тарки адабдиндур оғзидин оқар қони.

Ишқингни гирифтори девоналиғ истайдур,
Бу таври била элда афсоналиғ истайдур,
Даврида неча кундин бегоналиғ истайдур,
Шамъи руҳинга, жоно, парвоналиғ истайдур,
Беҳуда эмас ойнинг ҳар кечада даврони.

Токим мени зорингга ишқинг йўлидур маслак,
Орому қарору сабр жисмимдин эрур мунфак,
Чун бўлди кўзинг қасди ишқ аҳлини қатл этмак,
Пайваста қошинг ёси мужгонлик отар новак,
Кўнглум ҳадафи онинг, жоним доғи қурбони.

Кўз тегмасун, эй дилбар, бу тоза ниҳолингга,
Ҳам ҳусну жамол ичра бу навъ камолингга,
То бир назарим тушмиш бу икки ҳилолингга,
Бўлмиш дили тангимда ором ҳаёлингга.
Зиндон аро тутғондек манзил маҳи канъони.

Ул қайси кўнгулдурким эрмас санга ул мойил
Кимдурки жаҳон ичра ул мадҳинга очмас тил,
Ёдингдин агар гоҳо қолса бўлубон ғофил,
Жонларға жамолингдин огоҳлиғ ўлур ҳосил,

Хусн ичра санга бўлмиш ойинаи руҳоний.

Сен жонни тилар бўлсанг они санга бермас ким,
Мақсад гулин авқингдин бу боғ аро термас ким
Шукрингни Баёнийга мунда тил эвирмас ким,
Пайваста яролардин шукрким ажаб эрмас ким,
Гулранги қабо топмиш Мунис тани урёни.

БАЙТЛАР

Илмдан истасанг, нишон йўқтур,
Бор бошида қазонча салласи.

* * *

Суҳбатни гулистонда соз айлабон айланг соз,
Ҳам соқийи гулчеҳра тутсун майи саҳбони.

* * *

Ҳамроз дўст топилса-ю, жонлар фидосидур,
Орзу шулдурки: камина кўнгул муддаосидур.
Хуш суҳбати мажруҳ дилим давосидур,
Мақдами кўзима айна шифо, хоки посидур.

* * *

Мен вафо шиор айлаб топмадим висоли дўст,
Ҳамнишини улфатлар бас жафога ўрганган.

* * *

Нодон севар замона, дод илкидин нетай,
Бошим олиб фиғон ила бир томон кетай.

* * *

Сардорлар ўлди беҳирадлар,
Ақл аҳли юраги тўлди қона.

* * *

Тарк эт бу ватанни, кургил они,
Уд ўз ватанида бир ўтундир.

* * *

Эски бузуқ харобада чуғздеқ айладим ватан,
Биртўзуқ ошиёна йўқ, келмаса-келмасун нетай.

* * *

Бир табассум бирла хушдил қил, мани десанг агар,
Кўнгли абтар, ранги чун зар, дийдаси тар бўлмасун.

* * *

Кулфат тушуб бошига, оғу тушуб ошига,
Келмай киши қошига, акрону меҳрибонлар.

* * *

Айбни иқрор айламас,
Ҳеч номус ор айламас,
Панд этсангиз кор айламас,
Сўз садқаи увол экан.

* * *

Жаҳонда камсухан ким бўлди, асрори ниҳон бўлди,
Кимики сўзлади кўп, билки расвойи жаҳон бўлди.

* * *

Агар иззат тилабсан камнамолиғ орзусин қил,
Қаю ажнос бисёр, суди йўқ, зиён бўлди.

* * *

Феълу хулқу сўзларида ростлиқ эрмас аён,
Ман мунча хайрон, бу не атвор экандур, билмадим.
Қилсалар ҳар ваъда шак йўқ мунда ёлғондур бори,
Мунча ёлғон сўз нега даркор экандур, билмадим.

* * *

Ҳар дам чекибон минг машаққат,
Кун дема утган кунингни тундур.

* * *

Сенсиз манга керакмас рубъи маскун,
Гарчи қарин эса ҳар бир умри жовидона.

Исҳоқхон Ибрат (1861-1937)

Чоп этилган: 04.04.2013

Ибрат (тахаллуси; асл исм-шарифи Исҳоқхон Жунайдуллаҳўжа ўғли) (1861, — Наманган вилояти Тўрақўрғон тумани — 1937, Андижон) — ўзбек маърифатпарвари, шоир. Қўқондаги Муҳаммад Сиддиқ Тунқотар мадрасасида ўқиган (1878—86). 1887—92 йилларда Истанбул, София, Афина, Рим, Кобул ва Жидда шаҳарларида бўлган. Ҳиндистоннинг Бомбай ва Калькутта шаҳарларида яшаган (1892—96). Сафардан қайтгач, Тўрақўрғонда янги усул мактабини очган (1907), ўз қишлоғида «Матбааи Исҳоқия» номли литография ташкил қилган (1908). Ибрат янги мактаблар очиш, ўқитувчилар тайёрлаш, аёлларни илм-маърифатли қилиш ишларида фаол қатнашган. Ўз шеърлари («Тарихи чопхона», «Маданият ҳақида маснавий», «Газета хусусида», «Қалам»)да маҳаллий ва чор амалдорлари кирдикорларини фош этган («Илми Ибрат», шеърый тўплам, 1909). Ибрат араб, форс, ҳинд, турк, ўзбек ва рус сўзларидан таркиб топган «Луғат ситта ас-сина» («Олти тилли луғат», Т., 1901) тузган, бу асар ўша давр учун катта аҳамиятга эга бўлган. Ибратнинг ёзувлар тарихига оид «Жомеъ ул-хутут» («Хатлар мажмуи», 1912) асарида лотин, юнон, хитой, ҳинд, араб, Кирилл ёзувининг келиб чиқиши, ривожланиш тарихи ҳақида маълумот берилган, илмий-тарихий асарлари («Тарихи Фарғона», 1916; «Тарихи маданият», 1925; «Мезон уз-замон», 1926) эса Қўқон хонлигининг вужудга келишидан то 20-аср 30-йилларигача бўлган даврни ўз ичига олган. Ибрат «Туркистон вилояти газети», «Садои Туркистон», «Садои Фарғона» газеталарига ёзган мақолаларида фан, маърифат ва маданиятни тарғиб этган. 1937 йилда қатағон қурбони бўлган. Наманган вилояти

Тўрақўрғон туманидаги 14-ўрта мактаб ва Тошкентдаги бир кўчага Ибрат номи берилган.

ҒАЗАЛЛАР

* * *

Ўшал булбул қилар афғон, саҳар вақти чаман ичра,
Қўнар гул деб тикан узра, саҳар вақти чаман ичра.

Қилар бағрини булбул қон, тикан узра берай деб жон,
Бўлур гул завкидин қурбон, саҳар вақти чаман ичра.

Ўшал булбул бўлур доғлар, чаманни гашт этиб чорлар»,
Қизил гулни тилаб йиғлар, саҳар вақти чаман ичра.

Чиқар булбулни афғони, чаман ичра оқиб қони,
Тасаддиқ гул учун жони, саҳар вақти чаман ичра.

Муҳаббат бирла маст эрди, ани йўлида жон берди,
Қизил гулдин хабар сўрди, саҳар вақти чаман ичра.

Муяссар бўлса ул жонон, ато қилса ўшал субҳон,
Йўлида жон қилай қурбон, саҳар вақти чаман ичра.

Ибрати беҳабар бўлма яна ғафлат билан ўлма,
Гуноҳи беадад қилма, саҳар вақти чаман ичра.

* * *

Бўлма амалга мухтор озурда жон ўлурсан,
Бад фикр фитнасининг дил ўтла қон ўлурсан.

Гар тўғри сўз қилурсан, ул фаҳм эгри айлар,
Анга тушунтурурга дарди даҳон ўлурсан.

Валлот ёки қози кори эрур машаққат,
Ашроқлар сўзининг дарди ниҳон ўлурсан.

Гар ушласанг шариат пос ушламоқ машаққат,
Бир қўл низоми давлат токи омон ўлурсан...

Ҳасмини бир-бирини алар этса муқайяд,
Иккиси санга рожиъ, қайдин омон ўлурсан.

Адлинг бўлурса ақви, изҳор айламас ҳеч,
Гар зарра зулм қилсанг, халққа аён ўлурсан.

Гар ҳукми жорий қилсанг норози ҳар иккиси,
Ман судга арза бергум, анда ямон ўлурсан.

Келгай бириси бирдан, ҳар кимни ўғри айлаб,
Топгунча тарбия сен, сендин гумон ўлурсан.

Бечоралиғдин ўзга иш ихтиёр қилма,
Ҳар чанд ҳўб бўлсанг, бир дам замон ўлурсан.

Кўб бўлди адвокатлар ё омидин вакиллар,
Кўфиядин бўлакни билмас, фигон ўлурсан.

Келгай заифи хайли, санга жадали майли,
Уқини шаст қилгай, сан бир камон ўлурсан.

Ҳар касб пеша қилгил, бўлмас амал санга кут,
Бекасб ўтсанг Ибрат, муҳтожи нон ўлурсан,

* * *

Тириклик заҳматидин ушбу кунлардан қалайсизлар?
Бу қимматлик йили бугдою унлардан қалайсизлар?

Ҳамани қўймади ўз ҳолига, ташвишлар солди,
Мушавваш айлаган бу аҳли дунлардан қалайсизлар?

Жаҳон ҳеч кнмга гардуш этмади иқболима таври,
Замона ҳоли мол кофу нунлардин қалайсизлар?

Босиб халқи жаҳонни айлади торож ўғрилар,
Саломат ётдигизму, бўйла тунлардан қалайсизлар?

Фасоду олам этти шу каби ҳар ерда инсонни,
Бу тарзда фитнаю торож бунлардан қалайсизлар?

Ки ҳар бир кимсада минг хил аломоти қиёматлар,
Машаққат вақтини умри ўринлардан қалайсизлар?

* * *

Ишқинг дилу жона жо бўлубдур,
Жону дил анга фидо бўлубдур.

Сан айламасанг агар давоси,
Дардим мани бедаво бўлубдур.

Оҳим тутунила рўзигорим
Ялдо тунидай қаро бўлубдур.

Тан боғидин андалиби жоним
Куйингни тилаб жало бўлубдур.

Ишқинг ичра чу мен кими насиби,
Ёри соридин жафо бўлубдур.

Хусн ичра вафо йўқ эмиш жонон,
Ки сен каби бевафо бўлубдур.

Васлингга етурға Ибрат асру,
Хажр илкига мубтало бўлубдур.

* * *

Минг уч юзу йигирма олтида чопмахона,

Очмоқға бўлди рухсат ва сўз бериб замона.

Мақсад бу ишдин эрди оламға илм қасри, -
Ҳам қўймоқға асарлар ёд овози жаҳона.

Касбу камол ислом бўлмай тараққиятда,
Ҳолиға тушмасун деб этдук буни баҳона.

Биздин кейингилар кўп илму ҳунар топарлар,
Ҳайфоки анда биз йўқ, эътимодхона.

Оламдин ушбу она сонсиз кишилар ўтди,
Мингдин бири қўюбдур оламға бир нишона.

Мен катта бой эмасдим ким айласам бинойи,
Даҳлим етишмас эрди рўзғори, чою нона.

Сад хайфким ғанилар сарфини билмадилар,
Еб-ичтилар семуруб сиғмай туруб чофона.

Уз асримизда ўтти бир неча ағниёлар,
Қолдурмайин нишона ер остин этти хона.

Бу санга катта Ибрат ҳушёр бўлки, кетти,
Эмди санга келурму кетган у ота-она.

КЎРГОНИ КЕЛДИМ СОҒИНИБ

Гулдек юзингни дилбарим
Кўргони келдим соғиниб.
Сан — шоҳи олам, ман — гадо,
Кўргони келдим соғиниб.

Ишқингда дилбар зор-зор,
Йиғлаб юрибман, эй нигор.
Кел эй, букун кўзи хумор,
Кўргони келдим соғиниб.

Сиздин бўлак йўқтур кишим,
Ўзга билан йўқтур ишим.
Мастона кўзлик маҳвашим,
Кўргони келдим соғиниб.

Тан ичра жоним сан эдинг,
Хуш меҳрибоним-сан эдинг,
Ширин забоним сан эдинг,
Кўргони келдим соғиниб.

Ман ҳаста дил хайрон бўлуб,
Ишқингда саргардон бўлуб,
Фарвона янглиғ ўргулуб,
Кўргони келдим соғиниб.

Дардинг билан дармондаман,
Топкин илож бемораман,
Васлинг билан афтодаман,

Кўргони келдим соғиниб.

Эй дилбари нозик бадан,
Ҳам тишлари дурри Адан,
Ой юзлари боғу чаман,
Кўргони келдим соғиниб,

Боғу баҳорим сан мани,
Кўзи ҳуморим сан мани,
Ширин забоним сан мани,
Кўргони келдим соғиниб,

Мандин яширма юзларинг,
Ёдимға тушти сўзларинг,
Куйдирди ёрим кўзларинг,
Кўргони келдим соғиниб,

Кўйингда дилбар зор-зор,
Шому сабо, лайлу наҳор,
Йўқ эмди бизда ихтиёр,
Кўргони келдим соғиниб.

Каримбек Камий (1865-1922)

Чоп этилган: 17.12.2013

Камий (тахаллуси; асл исм-шарифи Каримбек Шарифбек ўғли) (1864— Тошкент — 1923) — ўзбек шоири, маърифатпарвар. Тошкентдаги «Бекларбеги» мадрасасида ўқиган (1880 йилдан). 1916 йилгача шу мадрасада мударрис. 1890 йиллардан шоир сифатида танилган, баёзлар тузган.

Сидқий Хондайлиқий, Хислат, Мискин, Тавалло каби кўпгина шоирлар Камийнинг шогирдларидан бўлган. Октябрь тўнтаришидан кейин «Турон» кутубхонасида, саводсизликни тугатиш курсларида ишлаган. Камий мумтоз шеъриятнинг кўпгина жанр ва мавзуларида ижод қилган. Муқимий, Фурқат билан яқин алоқада бўлган, мушоиралар қилган.

Камий ижоди мураккаб, дунёқараши зиддиятли. Кўпчилик шеърларида халқни маърифатли бўлишга даъват этган («Темир йўл хусусида», «Дилки миллат ғамида қон ўлди...», «Солди беилмлик хатоларга ва б.». 19-аср охири, 20-аср бошларида Тошкентда нашр этилган баёзларнинг деярли ҳаммасида Камий шеърлари учрайди. Ижодидан намуналар «Туркистон вилоятининг газети» ва бошқа вақтли матбуотда эълон қилинган.

ҒАЗАЛЛАР

* * *

Азизи Мисри хўбесан, назокат иззу жоҳингдур,
Кўнгул бир қатра қон бирлан мурассаъ тахтгоҳингдур.

Нигоҳи чашм ила, эй кўзларим, додингга гар етмас,
Аёғин остиға тифли сиришқинг ташла, шоҳингдур.

Сочинг, яъни сипоҳи ҳусн сардори — каманди жон,
Кўнгул маъмурасин ғоратгари чашми сиёҳингдур.

Латофат осмонининг ҳилоли вусмалик қошинг,
Сабоҳат буржининг бадри мунири рўйи моҳингдур.

Агар ҳижрон юкин чекмоқни даъво айласанг, эй дил,
Анга икки букилғон қоматинг одил гувоҳингдур.

Муанбар хатту зебо қад нигори нозанинимға.
На нисбат, эй чаман, раънолиғинг чўбу гиёҳингдур.

Камий ваҳм этмағил бедардларнинг таънасинингким,
Харобот аҳли пирин дарғаҳи фаррух паноҳингдур.

* * *

Мани этти бир шўҳи дилбар асир,
Эди дилраболар аро беназир.

Ҳамида ҳисолу сутуда фиол,
Пазира афёлу равшан замир.

Мухаммар вафо бирла зоти анинг,
Ҳаёву адаб сори шугли қасир.

Дамидин Масиҳо эрур мунфаил,
Юзидин хижил меҳру моҳи мунир.

Хароби ики чашми фаттониман,
Ажаб охуйеким, эрур шергир.

Узун бўлсун умрию фазли зиёд,
Илоҳи, анга тангри бўлгай насир.

Ниёз айла узр ила мамдуҳингга
Ки, бас, эй Камий, мадҳин эттинг қасир.

* * *

Ўртади жонимни ишқинг оташи, эй маҳлиқо,
Ёна куйдирмак фироқ-андуҳидин эрмас раво.

Оразинг боғида гуллар очти нахли қоматин,
Кўзларимнинг жўйборидин топиб нашъу намо.

Зоҳир айлаб субҳи васлинг — ҳажр шомини ёрут,
Умрлардур рўзгорим тийраву бахтим қаро.

Маҳвашо, минг ҳасрату армон билан кетти дегил,
Лаъли нобинг шарбатидин топмайин ўтсам даво.

Хоки роҳ ўлдумки, домонингга етгайманму деб,
Босиб ўт, жоноки, бўлсун токи ҳосил муддао.

Айладим бошимни назру жон нисори муждаси,
Ёрижоним жонибидин бер хабар сан, эй сабо.

Нозанино, бул Камий кўрди жаҳон маҳвашларин,
Лек сендек кўрмади ҳусну адаб ичра расо.

* * *

Қутулмоқ, эй ҳазин жон, истама жавру жафолардин,

Кўнгил узмоқни имкони йўқ эркан дилраболардин.

Асири турраи мискин каманди, эй дил, ўлмишсан,
Саҳар бу хушхабар етти менга боди саболардин.

Суманбар сарви қадлар ишқидин, эй булбулу кумри,
Дегилким, қолдиму мен чекмаган оҳу наволардин.

Майи лаъли таманноси-ла махмур ўлдум, эй соқий,
Карам-ла бир қадаҳ сунғил лаби етган шифолардин.

Хирому ғамзаси жоним олиб, диним талошурлар,
Не меҳнатларни чекмишман кўзу қоши қаролардин.

Илоҳи, етмасун боди хазон гулзори ҳусн ичра,
Ижобат айла, ё раб, ишқ эли қилган дуолардин.

Не хуш толеъ эрурким, лутф айлаб ўша ҳўбоним,
Камий қулдур, деса, кўйимдаги юрган гадолардин.

* * *

Эй, сенинг ҳуснунг жаҳон ичра солубдур шўрлар,
Давлати васлингни истар жаннат ичра ҳурлар.

Сен билан бўлғонда бир базм ичра, эй олижаноб,
Кош бўлғай эрди анда бодаву танбурлар.

Лаъли нобинг ёд этиб қонлар ютарман, эй пари,
Аччиғ-аччиғ бода ичмак расмидур махмурлар.

Айладинг, жоно, мени мунча йўлингда интизор,
Раҳм қилким, термулуб кетти кўзумдин нурлар.

Марҳамат, шоҳим, санинг лутфингдин истар бу гадо
Ким, назр тобса Сулаймондин, ажаб йўқ, мўрлар.

Хору зор ўлдум, баса, чектим машаққатлар, дариғ,
Бир назар ҳам қилмадилар ҳусниға мағрурлар.

Эй нишот аҳли, мани маҳжур деб таън айламанг,
Сизни ҳам бир кун висолидин фалак маҳжурлар.

Нозанин, васфингда бу матлаъ Камий такрор этар,
Эй, сенинг ҳуснунг жаҳон ичра солубдур шўрлар.

* * *

Сабрим олғон дилбарим ҳажрида оҳ айлай бу кун
Эл кўзиға эмди оламини сиёҳ айлай бу кун.

Айлабон майдони ишқингда шижоатпешалик,
Хасми бадҳоҳимни умрини табоҳ айлай бу кун.

Юз ўғурдим сайри гулшандин, юмуб гулдин кўзум,
Эй юзи гул, кел, жамолингда нигоҳ айлай бу кун.

Бермадинг инсоф, эй аъдоя, золим зулм этиб,
Даргаҳи ёра қочиб адлин паноҳ айлай бу кун.

Хотиримда бор эмиш ишқингда шахлиқ орзуси,
Хайли ғам, дарду аламлардин сипоҳ айлай бу кун.

Ўйнатиб чиқғил самандинг ноз ила, эй нозанин,
Чусту чобук ман ҳам ўзни хоки роҳ айлай бу кун.

Нозу истиғно-ла ёринг кўйидин қувмиш сени,
Эй Камий, гулхан кулин оромгоҳ айлай бу кун.

БАЙТЛАР

Ҳар кишида илму санъат бордур,
Бахту давлат ул кишига ердур.

* * *

Қилмаган илм сари кимса назар,
Халқ беҳуд касб майл айлар.

Қолмади ҳеч қадри илму ҳунар,
Кўрди беилм қавм неча зарар.

Бўлса гар илму ҳунардин холи ул,
Эй Камий, оламда билким, хордур.

* * *

Хуш улким, суҳбати ножинслардин,
Қочиб ултурғали зиндона яхши.

Ҳаёю шарму одобу тавозеъ,
Эмас ҳайвонаким, инсона яхши.

Қариндош номувофиқ ошнодин,
Мувофиқ етти бегона яхши.

Муқаррар дўстеки бўлса нодон,
Ки андин душмани фарзона яхши.

Мусофир дили шикаста меҳмоннинг,
Дилини шод айламоқ меҳмона яхши.

Ҳаками ҳозику бодиёнат,
Жами аҳли беморона яхши.

Аҳмад Табибий (1869-1911)

Чоп этилган: 04.04.2013

Аҳмад Табибий (тахаллуси; асл исмшарифи Аҳмад Али Муҳаммад ўғли, 1869—Хива—1911) — шоир, таржимон, табиб. Хива мадрасаларидан бирида ўқиган. Отасидан ва замонасининг машҳур табиби Яхшимуродбекдан табибликни ўрганган, Муҳаммад Раҳимхон II (Феруз) саройида табиблик қилган. Шеъриятда шуҳрат қозонган.

Ўзбек ва форс-тожик тилларида, мумтоз адабиётнинг анъанавий жанрларида ижод қилган. Шеърларидан 5 девон — «Тухфат ус-султон», «Мунис ул-ушшоқ», «Ҳайрат ул-ошиқин» (ўзбек тилида), «Миръот ул-ишқ», «Мазҳар ул-иштиёқ» (форс-тожик тилида) тузган. Уларда реал ҳаётни, соф муҳаббатни улуғлаган («Айладинг», «Озоридур» ва б.).

Табибий ўзбек адабиётида мухаммас жанрини ривожлантирган: Навоий, Саъдий, Жомий, Зебуннисо, Мунис, Огаҳий, Мирзо Ғолиб ва бошқанинг ғазалларига 518 та мухаммас боғлаган. Хоразм шоирлари ҳақида «Мажмуат уш-шуарои пайрави Феруз Шоҳий», «Мажмуаи мухаммасоти аш-шуарои Феруз Шоҳий» (1909) тазкираларини тузган. Иккинчи мажмуаси, асосан 33 шоир мухаммасларидан ташкил топган. Унда даставвал Огаҳий ғазалларига, сўнг Феруз шеърларига боғланган мухаммаслар, кейин эса Ферузнинг «Оромижон нигорим, сарви равон нигорим» ғазалига тахмис, мухаммас ва мусаддаслар келтирилган. Хотима қисмида эса шу тўпламга кирган Умидий, Доий ва Хаёлийнинг вафоти ҳақида хабар, Баёнийнинг «Мажмуат уш-шуарои пайрави Феруз Шоҳий»га ёзган тақризи берилган.

Табибий «Вомиқ ва Узро» қиссасининг ўзбекча шеърий (маснавий) вариантларини яратган (8100 байт). Фузулийнинг «Ҳафт жом» асарини форстожик тилидан ўзбекчага таржима қилган. «Етти равза» номли асар ҳам ёзган. Асарларининг бир неча қўлёзма ва тошбосма нусхалари Ўзбекистон Фанлар Академияси Шарқшунослик институтида сақланади.

ҒАЗАЛЛАР

Фалак золики андоқ бордурур бир турпа айёра,
Ки ҳарким жуфт анга бўлса қилур албатта аввора.

Демай яхши-ёмон токим гадоу шаҳ, чекарда тиғ,
Бу янглиғ кўрмади ҳеч кимса жаллоди ситамкора.

Нечук уммид этарсан меҳрибонлиғ расмин андоқким,
Назар шаклига қилсанг холидур оқу, юзи қора.

Риёзат бирла еткур нафсинга, ориф эсанг, таъдиб,
Ки ҳаргиз маърифатга бошламас йўл нафси аммора.

Халойиқ кўнглига аччиғ сўзунг нишин етурмаким,
Қабули марҳам этмас ҳеч бир важҳ ила бу ёра.

Топилғай бу сифат гулким қилур кўнглунг писанд этмас,
Очиб ибрат кўзин қилсанг жаҳон боғига наззора.

Аруси даҳр макридин, Табибий, эҳтиёт этким,
Санинг(дек) нечани қайд ичра чекти ушбу маккора.

* * *

Бу оламда кишиким пок қалбу соф ботиндур,
Ҳамиша фақр кунжида қаноат бирла сокинду.

Бировким бўлмаса кўнглида они бешу кам фикри,
Ташовиши ҳаводис ваҳмидин албатта эминдур.

Қочарсан таънадин гар ихтилот этсанг халойиқға,
Ки олам халқи яксар бир-бири ҳаққида тоиндур.

Нетонг гар кўрмаса роҳат юзини даҳр аро улким,
Ўзига пеша айлаб кизб атворини хойиндур.

Агар одам эсанг оғритма одам кўнглини зинҳор,
Ки аҳли маърифат наздида каъба қалби мўъминдур.

Илоҳий, гар Табибий ҳамроҳини қилмасанг тавфиқ,
Анга азм айламоқ роҳи фано сори на мумкиндур.

* * *

Оламга боқсанг ҳосили бошдин-аёқ, кулфат эрур,
Бир роҳатнинг кейнида беҳадду сон меҳнат эрур.

Бир ошиқиким лаҳзаи топса висоли дилбарин,
Доим ҳамул бечораға, сўнгра ғами фурқат эрур.

Ҳар кимсаким коми дилин гар топса ондин ҳар нафас,
Онинг насиби борҳо ҳирмон била ҳасрат эрур.

Йўқдур жаҳонға зътимод ушбу жиҳатдин, эй кўнгул,
Ким инқилоб этмак анга даврон аро одат эрур.

Ҳаргиз Табибий кўнглинга келтурма фикри бешу кам,
Ким они севмас даҳр аро ҳар кимиким хушбахт эрур.

* * *

Гар ул оининг базми васлида бўлур ағёр жамъ,
Рашқдин бўлғуси жонимда ғаму озор жамъ.

Эмдида жамъ айлайин хотир, нечукким айламиш
Ишвау, нозу, адоу, ғанжу, шева ёр жамъ.

Бир кеча, эй шўх, келким мақдаминг осориға.
Айламишдур дидаи гирён дури шаҳвор жамъ.

Йиғнамиш боғингни кўнглум ул сиФат шавқ ила ким.
Ҳирс аҳли айлағайлар дирҳаму динор жамъ.

Бордурур юз фитна чун шарру фасоди боиси,
Дилда кина қилмағил, оқил эсанг, зинҳор жамъ.

Фазл жамъ эт лекин эл озоридин ғам емаким,
Тош егай бошға яғоч чун айлади асмор жамъ.

Ҳар бири масъуд бир фарзанди дилбандинг эрур,
Эй Табибий, айлагил жон борича ашъор жамъ.

* * *

Шўхлар гарчи жаҳонда бордурур асру малиҳ,
Барчасидин лек эрур ул дилбари гулрў малиҳ.

Бошқа дилбар васли ичра шодлиғидин, эй пари,
Ул париваш ишқида чеккан манга қайғу малиҳ.

То тамошо қилмишам қаддин хиром эгкан чоғи,

Йўқ кўзумга жилваи шамшод ила ножу малиҳ.

Базм аро қайси малоҳат васфини айлайки ёр,
Нағмаи мутриб малиҳу, бодаи хушбў малиҳ.

Лаълиға ваҳ не сифат кавсар бўлур монандким,
Оби ҳайвондек қачон бўлғусидур ҳар сув малиҳ.

Чунки топмиш Лайлининг чашмига андак нисбати,
Кўринур Мажнунға ушбу ваҳҳдин оҳу малиҳ.

Зоҳид истар жаннату, мен ёр куйин борҳо,
Ул анга ширин эрур, лекин мангодур бу малиҳ.

Тарк ишқин не сифат қилғумки, анда бордурур
Ҳусни дилкаш, зулфи сунбул, нутқи хуш, кулгу малиҳ.

Эй Табибий, жаҳд эт бедор ўзинг қил ҳар саҳар,
Гарчи бордур кўзларингға ғафлату уйқу малиҳ.

* * *

Ваҳ не хуш ўлғуси дурур айлаб карам дилдор субҳ,
Гулшанда ичса сен била гар соғари саршор субҳ.

Чун субҳ уйқуси эрур албатта накбат мужиби,
Ғафлатда ҳаргиз ётмағил оқил эсанг зинҳор субҳ.

Ҳар неча қолсанг дарду ғам ичра паришон бўлмаким,
Нечунки шомии тийранинг боқсанг сўнгида бор субҳ.

Кўнглингга, эйким, истасанг андоза ишрат туз тараб
Дилдорнинг илгин тутуб сайр айлагил гулзор субҳ.

Сен ҳам, Табибий, уйқуға майл айламай олам аро,
Айлаб мусаффо хотиринг қил фикрат-и ашъор субҳ.

* * *

Қўлиға базм аро олғач муғанний ногихон ғижжак,
Берур овози хуш бирла улус жисмиға жон ғижжак.

Не тонг ғам кўҳини бир зарра кўзга илмаса ҳаргиз,
Кишиким айламиш огушида онинг макон ғижжак.

Ажаб йўқ бандаси бўлса рубобу, барботу, қонун
Тузулган чоғи мутриб илгида бир хушбаён ғижжак.

Магар бир мутриби озодани ишқи асиридур,
Ки ҳар мажлисда сўз айлар, қилур асру фиғон ғижжак.

Ажам бирла Ҳижоз аҳлини бешак айлағай нола,
Тараннум қилғай «Ушшоқу», «Ироқу», «Исфаҳон» ғижжак.

Бу янглиғ нолаеси таъсир қилмас эрди инсонға,
Фалак жавру жафосин чекмаса эрди ниҳон ғижжак.

Муғанний, мунтазирдур нағмаи ғижжакка базм аҳли,
Тарахҳум айлабон соз айла эмди бир замон ғижжак.

Хуш ул базмини анда тузсалар тасниф нафас ичра,
Балобону, дафу, танбуру, чангу бастон ғижжак.

Табибий топғусидур, дўстлар, файзи тараб беҳад
Қўлиға базм аро олғач муғанний ногихон ғижжак.

* * *

Макон этгач ўзига гар жинондек гулситон булбул,
Нетонг тинмай чекар субҳу масо оҳу фиғон булбул.

Чаманда бор экан не-не сифат файзу сафо доим,
Халойиқға қилур жонбахш ун бирла баён булбул.

Анингдек қиссаи ишқ ўлди тул аҳбоб андоқким,
Ўқур ҳар шоҳида гул узра юз минг дoston булбул.

Буким дилкаш наволар чеккуси тинмай чаман ичра,
Чаман файзини топмишдур магар беҳадду сон булбул.

Нетонг наззораи ҳуснинг манга жонбахш эса, эй шўх,
Ки гулга боқибон топғуси асру тоза жон булбул.

Ғанимат англағил булбулни, эй гул, нағмасин тун-кун,
Ки гулшан ичра сан-сан мезбону меҳмон булбул.

Нетонг жаҳл аҳли бирла тутмаса илм аҳли улфатким,
Қачон зоғу зағон бирла бўлурлар ҳаммакон булбул.

Мени гўё қилурсан, ай парипайкар, юзунг очиб,
Ки очилғон гул, очғуси тараннумға забон булбул.

Илоҳий, то баҳор айёми оламда бўлур ҳар йил,
Илоҳий, токи бўлғусидур анда нағмагон булбул...

Табибий даҳри дун андуҳи андоқ ом оламға,
Ки гул онинг жафосидин не эмин, не амон булбул.

* * *

Тутмагон бўлса манга назм ичра руҳи Жомий жом,
Не учун суръат била дегум Навоийдек калом.

Ҳофизи Шероздин файзи манга етмас эса,
Бас недин ашъоридин файзи манга етур мудом.

Саъдийи ширин забондин топмаган бўлсам мадад,
Ҳузн ила хушнудлиқни тенг нечун кўргум тамом.

Кўрмасам Мирзойи Бедил илтифотин, не учун,
Вақт аро сўз била назм айлагумдур интизом.

Боқмас эрса ишқ ичра буки мастон шоҳ манга,
Сўз майидин бўлмас эрдим бу сифат масти мудом.

Руҳи қудсий кимсага ким қилмас эрса тарбият,
Сўзига таъсир қайдин олгусидур субҳу шом.

Гар масиҳ анфосидин фируза ҳосил қилмаса,
Қай Табиб ўлгуси ҳозиқ хастага, эй некном.

* * *

Тонг эрмас тўн кийиб ўлсамки йўқ бу қиш манга пўстин,
Агарчи хотиримда жилвагардур борҳо пўстин.

Демай пўстинниким ўзга либосим ҳам қолин эрмас,
Илоҳий, қил манга айлаб карам эмди ато пўстин.

Адамдин то келиб қилдим бу қишлоқ хонани маскан,
Киярга топмадим умрим ўтуб ман бенаво пўстин.

Не бахти шумдиндурким, манго етмас бириси ҳам,
Агарчи беҳисобу ҳад эрур олам аро пўстин.

Совуқдин гаҳ қочиб кирсам ичига қолтираб, қақшаб,
Танимға парвариш қилғай эди мисли ано пўстин.

Агар пўстин совуқда пўстдин эрмас эса, аҳбоб,
Недин қишда талаб айлар фақиру ағниё пўстин.

Қиш ичра иккимизга борҳо мақсад эрур буким,
Отамға орзу чакман, мангадур муддао пўстин.

Бу қиш ичра тарахҳум айлабон мискин Табибийнинг
Тани урёниға бергай худо чакман ва ё пўстин.

* * *

Не хушдур фасли гул боғ ичра бир зебо санам бўлса,
Анинг ёнида нўш айларга гулгун жоми жам бўлса.

Тутуб гулчеҳра соқийлар бу базм ичра паё-пай жом,
Алардин ҳам нишоти айш ҳосил дамбадам бўлса.

Ўқуб яхши ғазаллар неча хуш овоз ҳофизлар,
Муғанний ҳам бу суҳбат ичра машғули нағам бўлса.

Париваш дилраболардин олиб бирдам канору бўс,
Аларнинг ҳам иши ушшоқ хайлиға карам бўлса.

Гаҳи бўйнига солиб қўл, гаҳи лаълин қилиб бўса,
Анингдек лутфидин ишқ аҳлига рафъи алам бўлса.

Муяссар бўлса туз суҳбат бу навъ аҳбоб ила доим,
Ки мундоқ базм маҳв айлар кўнгул ичра не ғам бўлса.

Агарчи мажлис ичра ҳам ўтурсам ёр ила, лекин

Менинг мақсудум улдурким рақиби муттаҳам бўлса.

Бу сўзлардин манга не суд ҳосил, эй кўнгулким, ул
Бўлур ҳосил ангаким кисаси мамлу дирам бўлса.

Табибий, ишқ аро ҳар кимки содиқ бўлса тонг эрмас,
Бу янглиғ базмни топиб азизу муҳтарам бўлса.

* * *

Муждаким келди туман назҳат била фасли баҳор,
Жаннат осо ер юзининг файзин этти бешумор.

Хулддек бўлди сафода ҳар гулистони чаман,
Очилиб гуллар тароватлар била лайлу наҳор.

Боғ саҳни ичра бўлғоч жилва оро сарвлар,
Қумрилар жону дилидин олди орому қарор.

Ҳар гули хушранг, бир маҳбуб янглиғ жилвасоз,
Булбул анвои ишини қилғоли фарёду зор.

Ҳар шажар бошида яфроғлар зумуррадгун ўлуб,
Кўрган одамлар кўзини қилди равшан ҳар не бор.

Боғ атрофиға неча наҳрлар жадвал бўлуб,
Жори ўлмиш анда доим оби софи хушговор.

Ҳавзларға борҳо лабрез ўлуб ширин зулол,
Ичкан одам кўнглига еткурди тафриҳу мадор.

Жўйлар атрофиға сабза била райҳон тутуб,
Дилкушо келмиш дурур андоқки хатти лаъли бор.

Ҳар дарахт узра намоён ўлди ширин минг самар,
Ким анинг ҳар бирисида минг азубат ошқор.

Бу жиҳатдин нозанинлар сайри гулзор этдилар,
Олғали ушшоқдин бил-кул инону ихтиёр.

Шўхлар ноз ила сайр этгач чаман шоҳидлари,
Бош эгиб, таъзим айлаб бўлдилар фармон гузор.

Гулшан ичра ҳар тараф эсти насими жон физо,
Жисмларға тоза жон бермамни қилмоқға шиор.

Алғараз бўлмиш аён бу лаҳза аҳли даҳрға,
Оқил эрсанг, фикр қилсанг қудрати парвардигор.

Айш этарга ушбу мавсумни ғанимат англабон,
Сен дағи кел мен била тузмакка ишрат, эй нигор.

Эй Табибий, хисрови одил дуосин вирд қил,
То баҳор осо топиб хуррамлиғ ўлғунг комгор.

МУСАДДАС

Умринг ўткарма тамошои гулу гулшан ила,
Тут баробар ониким оқил эсанг гулхан ила,
Чекибон ранжу бало борини жону тан ила,
Борҳо улфат этиб соҳиби илму фан ила,
Душман ар қилмаса оламда мадоро сен ила,
Сен мадоро қилакўр жаҳд этибон душман ила.

Эй жаҳон ичра ўзин қилғон асири савдо,
Ком мақсуд эса гар роҳати жовид санго,
Халқнинг яхши, ёмониға маош эт пайдо,
Нечаким кўргузуб ҳар лаҳза санго жавру жафо,
Душман ар қилмаса оламда мадоро сен ила,
Сен мадоро қилакўр жаҳд этибон душман ила.

Кимки аҳбобинг эса қил анга лутф ила назар,
Душманингга дағи бад сўз дегали айла ҳазар,
Яъни тил учи била кўнглини шод эт яксар,
Оқибат ҳосил этар даҳр аро бу икки ҳунар,
Душман ар қилмаса оламда мадоро сен ила,
Сен мадоро қилакўр жаҳд этибон душман ила.

Оз эрур мингдин агар кўп эса аҳбобинг,
Душманинг бир эса кўп бўлғуси панжо то минг,
Бас қулоқ тут бу сўзимга тузубон одобинг,
Айлаб омода маош айлагали асбобинг,
Душман ар қилмаса оламда мадоро сен ила,
Сен мадоро қилакўр жаҳд этибон душман ила.

Даҳр элидин санга гар етса туман меҳнатлар,
Ҳар нафас тушса ғами бошинг уза кулфатлар,
Ғам емаким сўнгида бўлғусидур ишратлар,
Эмди пеша қилибон сабр била тоқатлар,
Душман ар қилмаса оламда мадоро сен ила,
Сен мадоро қилакўр жаҳд этибон душман ила.

Эй Табибий, нафасе айламайин нодонлиғ,
Қил мани бекас ила эмди такаллумронлиғ,
То санго сўз дегаман барча дури уммонлиғ,
Ки тилар бўлсанг агар мушкилинга осонлиғ,
Душман ар қилмаса оламда мадоро сен ила,
Сен мадоро қилакўр жаҳд этибон душман ила.

РУБОИЙЛАР

Токай ўтадур умр паришонлиғда,
Дилдор жамоли сари ҳайронлиғда,
Ҳижрон ғами ранжи била гирёнлиғда,
Маҳзуну, ғамгину ҳам бағир қонлиғда.

* * *

Токай юрайин ҳажр аро фарёд айлаб,
Кел кулбама эмди хотирим шод айлаб,

Тутғил манга ўз илкин ила бир соғар,
Кўнглумни алам қайдидин озод айлаб.

* * *

Юз йил агар ўт ичра бўлур маҳл манга,
Ҳар навъ ёқар ўтдағи саҳл манга,
Қўйғил бу сифат ўтни ки дўзахдин ҳам,
Бўлғуси батар суҳбати ноаҳл манга.

* * *

То бўлди манга сухан чоғи жонон каж,
Айланди мани комим ила даврон каж,
Ёлғон эрур оллида менинг рост сўзим,
Чиндур деса гар муддаийи нодон каж.

* * *

Ғам биткали олсам қўлима гар коғаз,
Кўз ёшим оқиб бўлғусидур тар коғаз,
Эмди ани жон сафҳалиғ ёрғутаду,
Ким лойиқ эмас анинг учун ҳар коғаз.

* * *

Бу олам ароки ҳеч киши хуррам эмас,
Яъники ҳама аҳли жаҳон беғам эмас,
Ҳар кимсаки авдуҳ анинг кўнглида йўқ,
Таҳқиқ бил ани яхшиким, одам эмас.

* * *

Сўз лаззатини одами нодон билмас,
Нечунки асал лаззатин ҳайвон билмас,
Андоққи марази мушқил ўлур дарди ишқ.
Ким они иложин асло Луқмон билмас.

* * *

Афсуски олам ичра бир ҳамдам йўқ,
Ғамхўру, вафодор рафиқим ҳам йўқ,
Зинҳор вафо истама одамлардин,
Ким расми вафода устувор одам йўқ.

* * *

То кажлиқ ила бўйла мадор этти фалак,
Фазл аҳлини асру хоксор этти фалак,
Васл ичра мани бир нафас этмай хуррам,
Ҳижронда баци зору назор этти фалак.

* * *

Зоҳидки қилур нуфур кўргач бода,
Гар кўрса эди ичар эди ул бода,

Кўрган чоғи ҳам айласа гар оҳ андин,
Онинг каби аҳмақ йўқ эрур дунёда.

* * *

Фарёдки, эл жафоси зор этти мени,
Бешу кам даҳр бемадор этти мени,
Асбоби ҳудус беқарор этти мени,
Яъники тамаъ одати хор этти мени.

* * *

Қилди жигаримни рўза қон, эй соқий,
Ҳам жону таннимни нотавон, эй соқий,
Тутмоқни бас этма бода, иншоолло,
Ким келгуси йили рамазон, эй соқий.

"ВОМИҚ ВА УЗРО" ДАН

Шоҳ Вомиқ бир кеча Азрони тушида кўриб тозадин ошифталигда ягона бўлғони ва Азронинг ҳама аҳволин сўруб юз шавқу завқ билан йўлга равона бўлғони.

Хуш улким бахтни бедор топғай,
Агар уйқуда васли ёр топғай.

Ҳамул ким ишқ илмида мударрис,
Эди ҳам нуқта фаннига муҳандис.

Бу янглиғ қилди бу ерда ҳикоят,
Ки Вомиқ уйқуда қилғач фароғат.

Тушида кўрдиким маҳбуби Азро.
Ҳамул кеча доғи чодирда, аммо—

Ўтирмаш ўзи бирла суҳбат айлаб,
Такаллум беҳаду беғоят айлаб.

Боқиб чун кўрди ул ишқи жаҳонгир,
Эрур Азро аёқи узра занжир,

Бало зиндонида маҳбус бўлмиш,
Кўзи ҳам қонлиғ ашки бирла тўлмиш.

Кўруб Азрони ул шоҳи вафокеш,
Оёқда қайд ила ғамгин дили реш.

Қилиб ҳайратни бермас ҳечгаҳ ёд,
Ки топғай банд пойи сарв озод.

Магар ошиқ эрур занжири авбош,
Ки зулфидек оёқиға қўяр бош.

Қилиб бу важҳдин зулфин паришон,
Ки ўпгай соқини занжири печон.

Кўруб Вомиқ, бу янглиғ можарони,
Чекиб афсус ила оҳу навони.

Деди: «Кей ҳалқаи зулфинг гириҳгир,
Сани ким қилди мундоқ пой занжир?

Нединдур тавқ банди сийм соқинг,
Бу зиндон не учун бўлди висоқинг?

Қафасда расм эрур банд ўлса булбул,
Киши ҳаргиз қафасда кўрмамиш гул.

Бу дам кўрдум ажаб расми дигаргун,
Ки Лайли бастаи занжири Мажнун.

Сен ўлмишсен чу занжир ила баста,
Анга лоюқ мени мажнуни хаста.

Сени қилғунча бу занжир дилгир
Менинг бўйнимға тушгай эрди занжир».

Деди Азро бўлуб хун ашк афшон:
«Ки, эй меҳру вафо шаҳрида султон.

Ҳам ул тунким бўлуб шавқим зиёда
Қўлингға бермишам бир жом бода.

Бўлуб андин пари ранжу анолиғ,
Топиб ишқинг ғамиға мубталолиғ.

Манга тушди бу икки банд мушкил,
Оёқ занжир топтию, гириҳ дил.

Етушди беҳаду сон ишқ доғи,
Бало базмида ичдим давр аёғи.

Вале сен салтанатда шод бўлғил,
Хилофат тахтида обод бўлғил.

Буни бил лекким ғамхонаи ишқ,
На ғамхона, буюк кошонаи ишқ.

Эмас ғаммоздин бир лаҳза холи,
Гар ошиқ дун эрур, йўқ эрса олий.

Эрур пайдо жину инс ичра ҳосид,
Қилурға ўртада радди мақосид,

Бу важҳ ила манга ҳам бир жамоат,
Ҳасад айлаб аён беҳадду ғоят.

Етурдилар қилиб кўнглумни ғамлиғ,
Отам наздида асру куттаҳамлиғ.

Бўл эмди воқиф, эй шоҳи ягона,
Эшитсанг бор узун мунда фасона.

Мени ишқ айлади бу навъ побаст,
Балоу, дарду, андуҳ ила ҳамдаст.

Сенинг ишқ ичра аҳволинг нечукдур
Де, ўтган моҳ ила солинг нечукдур?

Менинг ҳижронда дарду меҳнатим кўп.
Машаққат бирла доғу ҳасратим кўп.

Сенинг ҳолинг нечукдур дарду ғамдин
Фироқ ичра ниҳоятсиз аламдин?

Мени қилди сипоҳи дард помол,
Санга ҳижрон ғамидин недур аҳвол?

Агарчи мен эрурман ғамда побанд,
Бўлуб сен салтанат тахтида хурсанд.

Майи ишратни доим айлагил нўш,
Мени ҳам қилма ёдингдин фаромуш.

Раҳми меҳри вафо таркини тутма,
Мени бечорани доғи унутма».

Чу Вомиқ дилбари ҳолини билди,
Тўкуб ашкин баса фарёд қилди.

Дебон беҳадду сон ва ҳасратолар,
Ҳузун айлаб, чекиб оҳу наволар.

Дариғо, бу нечук бордур аломат,
Аломат дема, бал рўзи қиёмат,

Ки андоқ нозанини моҳ сиймо,
Юзи гул, қомати сарви дил оро,

Менингдек бир гадони шоматидин,
Жудо бўлса бу янглиғ роҳатидин,

Ало эй дилбари яктои даврон,
Жамолинг нашъа баҳши соғари жон.

Ғами ишқинг эрур дардим давоси,
Танимға жон берур кўйинг ҳавоси.

Раҳи ишқингда зору бекас эрдим,
Фироқнинг оташи ичра хас эрдим.

Сени кўрдум бу ҳол,ат бирла маҳзун,.
Ғаму дарду малолим бўлди афзун.

Бор эрдим дарди ҳажрингда фитода,
Бу дардим барчадин бўлди зиёда.

Не янглиғ айлағум бу ишга чора,
Ўлай ё худ қилай ўзимни пора.

Фидо бўлсун йўлингда жисму жоним,
Санга бўлсун тасаддуқ хонумоним.

Эрур ишқинг манга ўлгунча пеша,
Сенинг ёдингда бўлғумдур ҳамиша.

Қилиб лутфу мурувватлар ҳувайдо,
Деди Вомиққа ушбу лаҳза Азро:

«Ки, эй меҳру вафо шаҳриға султон,
Хилофат маснади узра Сулаймон.

Бани одам аросидин мани зор,
Сенингдек кўрмадум ёри вафодор.

Неча кўрсанг доғи ранжу машаққат,.
Ўзингға айламишсен сабр одат.

Вафо йўлидин ўлмай инҳирофинг,
Сўзингда бўлмади асло хилофинг.

Ҳамул кунким муаббад сориға сан,
Ўқур эрдинг бориб илм ила фан.

Очиб мен ишқ жангидин варақлар,
Олур эрдим вафодин кўп сабақлар.

Эди меҳрингға жо кўнглум ҳарими,
Бўлуб жоним аро ҳажрингни бийми.

Манга ул кунки ишқ ўлди мураббий,
Ўқур эрдинг сен ул кунда «алифбе».

Муаббад бир эмастур устодинг,
Менинг хаттим била чиқди саводинг.

Ҳамул важҳ ила мен ўз суратимни.
Қилиб тасвир шаклу ҳайъатимни.

Санга қилмиш эдим мен они ирсол,
Сени то ошиқ этгай деб бу тимсол.

Яна ўзни қилиб бир дилкаш оҳу,
Чиқиб ул дам сенинг қошингға ўтру.

Жудо сендин қилиб лашкарларингни,
Паришон айлабон аскарларингни,

Олиб чиқдим сени мен ул ародин,
Санга бўлмай хабар бу можародин.

Сени ул тунги базмимга чақирдим,
Ўз илгим бирла бир соғарни бердим.

Ҳамул лаҳза манга қилдинг назора,
Ғамим тиғи юрагинг қилди пора.

Бу миннат узрини мен то қиёмат,
Қила олмон адо, эй моҳ талъат.

Бўлуб ишқинг била мен ҳам аламлиғ,
Отам ёнида топдим муттаҳамлиғ.

Эрур кўнглум ғаминг қайди билан банд,
Бўлуб дардингда жоним неча парканд.

Умидим эмди сендин бор эрур бу.
Ки жаҳд эт мен сари келмакка ўтру.

Нечунким келмасанг мен сориға гар,
Етушгуси манга кулфат муқаррар».

Деди Вомиқ чекиб афғону фарёд:
«Ки, эй ширин лиқо ёри паризод,

Сенинг не навъ етгум хизматингға,
Мушарраф не навъ ўлғум суҳбатингға.

Бида олмон сенинг ному нишонинг,
Не ерда эрканин жойу маконинг.

Агар билсам сенинг манзилгаҳингни,
Қилурман бош бида хоки роҳингни».

Деди Азро анга: «Эй. марди комил,
Мақомим топмоқингдур асру мушкил.

Агар машриқ сори бўлсанг шитобон,
Бўлурсен восили хуршиди тобон».

Эшитгач ушбу сўзни шоҳ Вомиқ,
Бўлуб қон кўнгли андоқким шақойиқ.

Ҳануз этмай савол онинг диёрин,
Доғи мажмуъи сирри кору борин.

Кўзи уйқудин анинг бўлди бедор,
Кўзидин сочиб ашкани матар бор.

Қилиб юз навъ ташвир ошкоро,
Деди: «Ё лайта мутут қабла ҳозо».

Миниб отиға ул Шоҳи ягона,
Раҳи машриқ сори бўлди равона.

Тонг отғунча йўл узра азм қилди,
Машомиға насими субҳ келди.

Замири ғарқ ўлуб файзу сафоға,
Деди диққат била боди сабоға:

«Ало, ё эй насими субҳи равшан,
Шамимим атрбахши файзи гулшан.

Бўлуб шаб зинда дору дашт паймо,
Саҳар ишқ аҳлиға сен қилғунг иймо.

Бўлуб ҳар субҳидам доим саҳархез,
Эрурсен гулистонлар ичра гулрез.

Мақомингдур гаҳи оғуши ғунча,
Гаҳи гул узра урғунг кож мунча.

Гаҳи қилғунг эсиб оройиши гул,
Бўлуб машшотаи гисуйи сунбул.

Уруб гаҳ базмнинг шамъини барҳам,
Урарсен гул юзиға гоҳи шабнам.

Ҳаводоринг гулу сарви гулистон,
Санохонинг бори насрину райҳон.

Эрур саҳни гулистон сайргоҳинг,
Бўлуб райҳону насрин фарши роҳинг

Шамиминг атри бирла тавъамондур,
Баҳори боғ аро ҳукминг равондур.

Эшит бу мултамас мен нотагондин,
Балойи ишқ ила озурда жондин.

Ки ногаҳ сайр этиб ҳар дашту водий,
Гузаргоҳ айласанг машриқ саводи,

Кезиб сайр айлагил машриқ диёрин,
Тамошо айла боғу кўҳсорин.

Сўроғ айлаб, қилиб ҳар ён таку пў,
Тажассус бирла қилғил жаҳд асру.

Топиб ул ҳур пайкарнинг маконин,
Етишгач мендин ўпкил остонин.

Адаб бирла топиб ондин ижозат,
Бажо келтургил одоби таҳият.

Агар топсанг ҳузурини баякбор,
Дуо бирла салом эт мендин изҳор.

Дегил: «Эй офтоби за~ррапарвар,
Малоҳат гулшани ичра гули тар.

Бор эркандур санга мажнуни ғамнок,
Ғами ишқинг била афтодаи хок.

Забун ўлмиш йўлингда ҳолизори,
Бўлуб афсурда жисми хоксори.

Эрур зикри тилида гуфтугўйинг,
Жабини саждагоҳи хоки кўйинг,

Сени деб тахти тожидин кечибдур.
Шароби шавқ ёдингда ичибдур.

Келур пўя уруб афтону хезон,
Қаён борурни билмай асру ҳайрон.

Вале билмас сенинг манзил-маконинг,
Киши топмас кито сўрғай нишонинг.

Узинг гар қилмасанг лутфу ҳидоят,
Анинг аҳволи қаттиғдур бағоят».

Сабоға бу тарийқа шоҳ Вомиқ,
Юрур эрди дебон сўз сўйи машриқ.

Банобаҳ ўлди мундоғ амри воқе—
Ки, бўлди шарқдин хуршид толеъ.

Тушуб кун партавиға шоҳ кўзи,
Бўлуб зоҳир тилида ушбу сўзи,

Деди: «Кей муҳташам султони ховар,
Фалак майдониға сурган таковар,

Санга зебанда келди қаҳрамонлиғ,
Мусалламдур санга гетистонлиғ.

Сенингдек ким кўрубдур қаҳрамонни,—
Ки, бир кун ичра олмишдур жаҳонни.

Камина чокаринг Баҳрому Биржис,
Надими хилватинг Исойи ўрис.

Жаҳон очмоқ учун бўлсанг сувора,
Сипоҳинг бўлғуси моҳу ситора.

Сен ўлмай тарбият бирла муовин,
Эмас комил набототу маодин.

Сенинг нуринг била равшандур офоқ
Қилурсен партавингдин ой юзин оқ.

Ёрутмассен агар кўкни ҳисорин,
Қаро қилғунг жаҳонни рўзгорин.

Чу сен тарбият айлаб ошкоро,
Бўлур тарбиятингдин лаъл хоро.

Эшитгил, эй шаҳаншоҳи жаҳонгир,
Санга арз айларам ҳолимни бир-бир,

Менинг кўнглумда бор ул борадин ғам
Ки ишқидур манга бу дам мусаллам.

Юзи гул, оғзи гунча, қадди шамшод,
Риёзи жаннат ичра сарви озод.

Жамоли оразингдин олам афрӯз,
Фуруғи сендек айлар шомни рӯз,

Санга ул юздин ўлдим меҳрпайванд—
Ки, бор рухсори рухсорингға монанд.

Шоҳ Вомиқнинг беқарорлиғ вазҳидин Азроға нома ёзғони
Ало, ё эй насими субҳгоҳи,
Эрурсан субҳи содиқнинг гувоҳи.

Етургунг ҳар саҳар, эй файзи довар,
Паёми субҳ то хуршиди ховар.

Етур Азроға ҳам пайғоми Вомиқ,
Ки ул хуршид эрур мен субҳи содиқ.

Етур арзим қилиб кўнглумни масрур,
Бўлай чун субҳи содиқ матлаи нур.

Дегил, кей Зухра чеҳра, Муштарий рўй,
Ҳилол абрў, қамар талъат, суман бўй,

Санга пайваста кўнглум эрди муштоқ,
Фироқинг тоқатимни айлади тоқ.

Қилиб меҳри руҳинг шавқинг ўтин тез,
Вужудим зарра янглиғ бўлди ночиз.

Кўнгул абрўйинга муштоқ доим,
Ҳилоли ийд учун андоқки сойим.

Қуёшинг толеъ эт, эй маҳжабиним,
Ки то юз меҳр бўлсун ҳўшачиним,

Бўлурму мунча ҳижрон шоми жовид,
Тулуъ этмасму ҳаргиз субҳи уммид.

Қачонға тегру бўлғум зору маҳзун,
Қилиб ишқинг манга чун насра афсун,

Манга жоду кўзунгдур сеҳр пайванд
Ки, солмай насра сеҳри ул қадар банд.

Мени афсуни зулфинг қилди бад ҳол,
Агарчи насра сеҳрин қилдим ибтол.

Эрур кўнглум ғаминг тиғидин афкор.
Фироқинг еткурур жонимға озор.

Ғамингдин, эй нигори сийм ғабғаб,
Қачон фарқ айлагумдур рӯз ила шаб..

Чекиб андуҳи кулфат субҳ ила шом,
«Манга не хоби роҳатдур, не ором.

Фироқинг ўт солиб жонимға асру,
Чекарман ул жиҳатдин ҳазну қайғу.

Чекарман ҳар нафас фарёду афғон,
Бўлуб бағрим ғаминг бирла тўла қон.

Кўнгулда дарду оломим фузундур,
Кўзум ашки мудомо лолагундур.

Тиларман борҳо васлингга етмак,
Майи васлингдин ўзни маст этмак,

Қачонким эсгуси боди саҳаргоҳ,
Чекарман тинмай асру нолау оҳ.

Қаро бўлмиш жаҳон сенсиз кўзимга,
Такаллумлар қилурман ўз-ўзимга.

Ки, эй баргашта толеъ, бахти вожун,
Бўлурсен тобакай бу навъ маҳзун.

Қилиб ишқ ичра бахтинг раҳнамолиғ,.
Қачон комингга етгуси раволиғ.

Агарчи ишқ аро собит қадамсен,
Вале ҳижронда побаста аламсен.

Агарчи ўзни тутғунг марди комил,
Вале ёринг санга йўқ лаҳза мойил.

Нишоти айшдин бегонадурсен,
Жаҳон ичра басте афсонадурсен.

Агар кўрса нигоринг бу маошинг,
Сариғ юз узра оқғон қонлу ёшинг.

Сўрар эрдй тараҳҳум бирла ҳолинг,
Кўруб фурқатда ўтган моҳу солинг.

Вале на судким эрмас хабардор,
Санга бир лаҳза эрмас дилбаринг ёр.

Ғараз айлаб бу янглиғ сўз намоён,
Чекарман ҳар кеча фарёду афғон.

Санга айлаб бу лаҳза шарҳи аҳвол,
Салому номани қилғумдир ирсол.

Салом, эй қоши ёу кирпичи ўқ,
Сенинг ҳажрингга эмди тоқатим йўқ.

Салом, эй нозанини шўхи танноз,
Бўлубдур меҳнатим кўп, роҳатим оз.

Салом, эй лаблари кони ҳаловат,
Манга йўқ сенсизин хоби фароғат.

Салом, эй нозпарвар нозипийро,
Нечук топғум висолинг базмин оё.

Салом, эй кўзлари шаҳлоу фаттон,
Ани ўпмакни истаб чеккум афғон.

Салом, эй жабҳаси хуршиди ховар.
Қачон шомимни қилғунгдур мунаввар.

Салом, эй маҳваши сарви гуландом,
Қачон илгингдин ичкундур тўла жом.

Салом, эй инсу жинс ичра ягона,
Менинг сори қачон бўлғунг равона.

Салом, эй лутфи дардимнинг давоси,
Ёрутғай кўзларим ҳуснин зиёси.

Салом, эй меҳрибоним, роздорим,
Қачон оллингда бўлғуси қарорим.

Салом, эй ҳурваш, Исо сифотим,
Бўлур оё қачон ғамдин нажотим.

Салом, эй васлинг жоним фидодур,
Ғаминг тиғи била кўксум яродур.

Салом, эй лаъл кони қанду шаккар,
Қачон бўлғумдур ондин баҳра парвар.

Салом, эй ноз фанни ичра моҳир.
Висолинг бирла қил хушнуд хотир.

Салом, эй фикри ороми замирим,
Қолибмен ҳажр аро бўл. дастғирим.

Салом, эй талъатинг тобанда хуршид,
Қилурман кўрмак они доим уммид.

Салом, эй коми жону роҳати дил,
Манга лутф ила бўл бир лаҳза мойил.

Лабингдин айру ичсам бодаи боб,
Топар ондин мазоқим таъми хуноб.

Юзинг ҳижронида ўтдур манга гул,
Сочинг фикридадур ўт дуди сунбул.

Тузар базм ичра мутриб зер ила бам,
Қулоқимға келур фарёди мотам.

Агар партав солур устимга маҳтоб,
Қатон янглиғ мени ўртар ўшул тоб.

Кўрунур кўзума гул шакли аҳгар,
Урар гул решаси жонимға ништар.

Насими жонфизо етса мутайяб,
Самум осо етургай жонима таб.

Кўрунса кўзума мийнойи гулранг,
Топар ул лаҳза кўнглум шишаси занг,

Етибдур жонға бас андуҳи ғамдин,
Юзум қоҳи эрур дарду аламдин.

Қилиб лутфу карам, эй шўҳи дилкаш,
Мени чеккил ўзингга қаҳрабоваш,

Иложи васл учун айлаб чу тадбир,
Манга қилдинг ишорат азми тасхир,

Қилиб лутфу иноят ҳайи яздон,
Тамоми мушкил ишлар бўлди осон.

Вале бордур бу мушкил узра мушкил,
Ки кўрмасмен қилиб кўйингда манзил.

Кеча-кундуз бўлиб кўйунгда зойир,
Замоне бўлмадим ҳуснингға нозир,

Қилурмен жон била, эй ғайрати хур,
Яна бўлсам не янглиғ ишга маъмур,

Чу Вомиқ номаси Азроға етди,
Ўқуб сирридин ўзни оғаҳ этди.

Олиб илгига Азро ҳам қаламни,
Жавобиға бу навъ этти рақамни.

*Азронинг шоҳ Вомиқ номасига жавоб ёзиб Баҳром била Бежоданинг ҳам сиёсат била қатлга
етмагин илтимос қилгани*

Не хуш фархунда соатдур бу айём,
Ки етди ёрдин жонбахш пайғом.

Саҳарким айлабон иқбол таъйид,
Етушмай субҳға пайғоми хуршид.

Ҳануз огоҳ бўлмай шоҳи ховар,
Ки вақт ўлдики қўйғай бошға афсар.

Етурди бас насими субҳи содиқ,
Ҳазин Азро учун пайғоми Вомиқ.

Бўлуб бу бахти хоб олуда бедор,
Манга ногаҳ етушди ваъдаи ёр.

Эрур ул номаи дилдори гулчеҳр,
Муҳаббат бар муҳаббат, меҳр бар меҳр.

Етиб ул нома қилди хотирим шод,
Ки ғам илгидин эрди хатти озод.

Оритди хотиримдин гарди кулфат,
Ҳазин кўнглумга еткурди масаррат.

Очиб кўргач саводин ошикора,
Нишоти ишратим бўлди ду бора.

Хатидин топди афзойиш нишотим,
Румузи қилди афзун инбисотим.

Манга ҳосил бўлуб бахту саодат,
Жаҳон андар, жаҳон коми муродат.

Ало, эй хисрави хуршид афоар.
Сарафрози салотин банда парвар.

Кўруб номанғни бўлди тоза жоним,
Балолардин эрур охир замоним.

Демишсанким ғами ҳижрон қилур шўр
Балоу дарди фурқат келтурур зўр.

Нечук мен келтурай бу сўзга тоқат,
Ки менда йўқдур асло омну роҳат.

Баҳар сурат санга етсун паёмим,
Сабо бирла етушган чоғ саломим.

Салом, эй қомати сарву санубар,
Санга бормен канизи зору камтар.

Салом, эй ҳусни меҳри олам аро,
Анинг ҳажрида шомим тийра аммо.

Салом, эй мардлар фарзона марди,
Раҳи ишқ ичра ушшоқ аҳли фарди.

Салом, эй хотирим ичра нишотим,
Хаёлинг бирла бордур инбисотим.

Салом, эй ишқнинг мулкида султон,
Салом, эй зубдаи оли Сулаймон.

Салом, эй зойири даргоҳи тақдис,
Келиб сен нисбати аҳфоди Билқис.

Салом, эй нисбати покиза гавҳар,
Қачон васлинг манга бўлғай муяссар.

Салом, эй ишқ аҳлин покбози,
Жамийи покларнинг сарфарози.

Салом, эй қомати сарви равоним,
Замирим қуввати, жисм ичра жоним.

Салом, эй қуввати жисми низорим,
Ҳабибим, меҳрибоним, роздорим.

Салом, эй фазлу ҳикмат ичра якто,
Санга йўқдур жину инсонда ҳамто.

Салом, эй маҳжабини шахд гуфтор,
Эшитмакка каломинг бўлмишам зор.

Салом, эй ишқ ичра собит ақдом,
Висолингдин манга йўқ ўзга бир ком.

Салом, эй лутф пеша меҳр бунёд,
Мусаллам дер санга ишқ ичра Фарҳод.

Салом, эй соҳиби меҳру муҳаббат,
Эрур ошиқлиғинг ҳар кимга мусбат.

Мени сендин фузундур иштиёқим,
Туташқон сарбасар ўтдур висоқим.

Менинг илгимда бўлса чораи кор,
Бўлур эрдимму мунча хастаи зор.

Сенинг бирла бўлуб пайваста ҳамбар,
Ҳамоғуш ўлмағай эрдимму яксар.

Қилур эрдим бу ишда саъй ила жаҳд,
Лабим лаълингдин ўлғай эрди пур шахд.

Қилиб жон жавҳарин ҳар дам нисоринг,
Кўзумга тўтиё айлаб ғуборинг.

Қилиб сарвинг била сарвимни ҳамдўш,
Ниҳолинг бирла шамшодим ҳам оғўш.

Гулу булбул каби бўлсак, чаманда,
Масарратдин бўлуб лабриз ҳанда.

Тарабгоҳ ўлса вуслат гулистони,
Нишимин бўлса вуслат ошиёни.

Топиб ваҳдат майидин ком пайваст,
Гар ўлсак ғайбати базмида сармаст.

Висол ўлса аро ерда агар ком,
Ўзинг саъй айласанг топғай саранжом.

Бу дам бўл васл ишиға чора пардоз,
Висол оҳангин эмди айлагил соз.

Бу дам элга сенинг ҳукминг равондур,
Буюрмоқлиғ ҳамон бутмак ҳамондур.

Сенинг фармонингга элдур мусаххар,
Нега вуслат ишин қўйғунг муаххар.

Яна қилғум бир иш сендин таваққуъ,
Хусулидин бача қилғум тазарруъ,

Ки ул Бежодау Бахроми наммом,
Ки қилдилар мени ишқингда бадном.

Алардин чекмишам доим тааллум,
Алам андоғ етурмас мору каждум.

Бача очдилар абвоби ҳусумат,
Адоват нишидин еткурди заҳмат.

Чекиб тиғи забону ханжари таън,
Ҳаволат айладилар дашнаи лаън.

Қилиб бўҳтон, уруб жонимға юз ниш
Маломат бирла кўнглум қилдилар реш.

Анингдек қилдилар шонимда бўҳтон,
Ки қатлимға алардин бўлди фармон.

Манга ахтар олардин бўлди манҳус,
Ки мен бўлдум бача сажнида маҳбус.

Бу ҳолатда мени гар кўрса гардун,
Қотиғ ҳолим учун йиғлар эди хун.

Сен эмди қил манга лутфу иноят,
Аларни қил сазовори сиёсат.

Алар кирдориға лойиқ жазо бер,
Сазовор ўлса қайси иш сазо бер.

Агар сен қилмасанг бу ишни мафқуд,
Висолимдин етушмас бўйи беҳбуд».

Чу нома шоҳ Вомиқ сори етти,
Бу ҳолатға бача афсус этди.

Таассуф айлабон беҳад аён ул,
Бу янглиғ нуқталар қилди баён ул:

«Ки ул муддатки айлаб нўш бода,
Мақомим эрди боғи дилкушода.

Чун айлаб бу хабар кўнглумни ношод,
Қасам бу иш учун қилмиш эдим ёд.

Ки гар топсам парилар мулкига даст,
Аларни қилғамен туфроқға пайваст.

Олурман интиқоми ёр алардин,
Ки кўрмиш ранжу ғам бисёр алардин,

Ниҳоли давлатимким топди болиш,
Керак душманға берсам эмди молиш».

*Шоҳ Вомиқнинг малик Шаҳболға насиҳат бериб, Баҳром била Бежоданинг сиёсат била қатлга
еткурғони*

Сен, эй нафсим ситамкеши ситамкор,
Нечун мунча етургунг элга озор,

Ичиргунг элга доим жавр ила қон,
Бу ишдин бўлмағунг ҳаргиз пушаймон.

Бу савдо ҳеч санга беҳбуд қилмас,
Санга асло насиҳат суд қилмас.

Ошиқма, бир куни бўлғунг сазогир,
Неким қилдинг келур олингға бир-бир.

Кўрурсен ҳарна берган заҳматингни,
Ўзинг ичкунг ичурган шарбатингни.

Киши ҳар ерда сочса тухми ханзал,
Тамаъ қилса шакар, бил они ажҳал.

Бўлур, бас, ул нафас Вомиқ ғазабнок,
Туруб ўз манзилидин чусту чолок.

Шаҳи Шаҳбол сори борди филҳол,
Кўруб бу ҳолин анинг шоҳ Шаҳбол.

Деди лутф ила: «Кей фарзона фарзанд,
Жабинингға нединдур қаҳр пайванд.

Анинг гар боисин қилсанг изҳор,
Менинг ҳолингдин ар қилсанг хабардор.

Неким дафъидурур қилғум тадорак,
Сўзини айлаб ўзга тожи торак».

Деди Вомиқ: «Шаҳо, олам паноҳо,
Фаридунфар. Скандар дастгоҳо,

Бу даргоҳ ичра икки шум ният—
Ки, дурлар шоҳға аркони давлат.

Алар чун марди давлатхоҳ эмаслар,
Билингким лойиқи даргоҳ эмаслар.

Аларни шаҳ тутубдур гарчи маъфу,
Бу иш шаҳларға лойиқ келди асру,

Вале қилмоқ ул иккини сиёсат,
Келибдур сизга қонуни риёсат.

Бу икки ким эрурлар шаҳға бадхоҳ,
Аларни ҳуштурур қатл айласа шоҳ».

Малик Шаҳбол эшитди чун бу сўзни,
Қилиб фарқи хижолат ул ҳам ўзни,

Деди Вомиқға: «Берсанг ҳар неким панд,
Барисидин бўлурмиз биз баруманд,

Бурундин ҳам манга бу ишда Тайфур
Насиҳат бирла таклиф этти мавфур.

Бу ишда мен ва лекин айлаб эҳмол,
Хато бирла ўтургум моҳ ила сол»,

Дебон бу сўзни андоқ қилди фармон,
Ки қатл эттилар ул иккини ул он,

Бас ондин сўнгра Вомиқ бирла Азро
Ташаккур саждасини қилди баржо,

Кўнгулни айлабон шодону хуррам,
Шароби айш ичдилар дамодам.

*Шоҳ Вомиқ ўз мансублари бирла Чин шаҳрида қолиб малик Шаҳболнинг Жобилсо кишварига
мурожаат қилгани*

Чу топти тўйнинг айёми итмом,
Доғи айш ила ўтди неча айём.

Ки Вомиқ олди ҳоқондин ижозат,
Билоди Чиндин этмакка азимат.

Деди Вомиқға онда шоҳ Фағфур
Ки эй кўнглум висолинг бирла масрур!

Билоди Чин ажаб дилкаш макондур,
Жаҳондин ўзга бу ҳам бир жаҳондур.

Эрур онда ниҳоятсиз ажойиб,
Ажойибдин доғи кўбдур ғаройиб.

Нишоти айш эрур анда фаровон,
Жаҳон сайри эрур бир ён, бу бир ён.

Туруб қил мунда сайру ишрати базм,
Чу бир йил ўткариб сўнг айлагил азм.

Бўлоли неча кун ҳамсуҳбату ёр,
Ғаниматдур бу дам бир-бирга дийдор».

Шаҳи Вомиқ чу бу сўзни эшитди,
Қолурни шаҳри Чинда жазм этди.

Нечунким Чинни сайрию, ҳавоси,
Кўнгулда эрди доим муддаоси.

Вале Шаҳбол ила ўзга неча шоҳ,
Ҳама қилдилар ўзни озими роҳ.

Малик Шаҳбол Жобилсоға кетди,
Бори шаҳ ўз билодй сори етди.

Қолиб Чин узра Вомиқ шоду хуррам,.
Чекиб базм ичра тун-кун соғари жам.

Тахайюл мужибатидин узуб қайд,
Тузуб гаҳ базму гоҳи айлабон сайд.

Гаҳи Азро била хилватда эрди,
Гаҳи аҳбоб ила ишратда эрди.

Гаҳи сайр этди боғи дилкушода,
Тузуб базм онда, ошом этди бода.

Ғараз шоҳи Наиму, шоҳ Вомиқ,
Ҳам Осафи соний — уч ёри мувофиқ.

Ҳарам аҳли била бир неча муддат,
Қилиб Чин мулки сайрин икки навбат.

Неким анда эса асбобу ашё,
Борисин қилдилар яксар тамошо.

Бу сайр ичра ажойиб кўрдилар кўб,
Тилсимоу ғаройиб кўрдилар кўб.

Худо турлук ажойиб қилди ижод,
Қою бирни кўрубдур одамизод.

Басе сайру томошо айладилар,
Топиб неким таманно айладилар.

Агар берсам олар бориға тафсил,
Етар бу нусхаға итлолу татвил.

Банобаҳ бир куни мажлис эди гарм,
Деди Вомиқға Осаф: «Бу сифат базм,

Ки эрди марди неку Саъд тожир,
Етурди бизга турлук нафъ вофир.

Бу муддат ичраким биз комронмиз,
Топиб мақсуди хотир шодмонмиз.

Эрур вожиб ангаким ушбу айём,
Мурувват бирла қилмоқ лутфи инъом».

Шаҳи Вомиқ бу янглиғ қилди фармон,
Ки они қилдилар ҳозир ҳам ул он.

Анга айлаб муҳиббона мулоқот,
Мақомин садри мажлис қилдилар бот.

Бўлуб огоҳ мундин шоҳ Фағфур,
Анга лутфу қарам кўрсатди мавфур.

Ки яъни ўз надими хоси этди,
Вазири соҳибул ихлоси этди,

Етиб чун Саъд бозиргонға давлат,
Мусаллам бўлди маншури вазорат.

Не хуш хислат эрур ахлоқи неку,
Неким қилдинг келур оллингға ўтру.

Мурувват пеша қилким ҳайи сонё,
Етургай, қилмайин ажрингни зоеъ.

Кетур, соқий, шароби беҳжат анжом,
Ки қилғумдур ватан сориға қуддом.

Минал имон эмиш чун ҳуббул автон,
Бас ўлғумдур ватан сори шитобон.

*Шоҳ Вомиқ била Азро ва Осаф соний била Шакардухтларнинг шаҳри Сабоға азимат қилиб, шоҳ
Наим била Ҳавронинг Тоҷкан шаҳрига ружуъ этканлари*

Бу ҳодисға эди улким мубашшир,
Бўлуб турлук вақоеъға муҳаррир.

Қилиб изҳор лутф ила фасоҳат,
Бу ерда бу сифат сурди ҳикоят.

Ки чун Осаф била султон Вомиқ,
Қилиб бир йилғача ишрат мувофиқ.

Чун ўтди бўйла бир йил гуфтуғўи,
Қўнгулга тушди манзил орзуси.

Хусусан шоҳ Вомиқ субҳ ила шом,
Аносин қўрмак этди мақсади ком.

Етушди соний Осаф қўнглига ҳам, .
Отосини қўрарнинг шавқи маҳкам.

Қилиб хоҳиш ватанга қилғали азм,
Кетарни ўзларига қилдилар жазм.

Муни фаҳм айлагач Саъд ила Фағфур,
Чекиб ғам йиғладилар зору ранжур.

Бўлуб охир фалак жаврига қойил,
Сафар асбобиға не бўлса қобил.

Қумошу ганжу ажноси хазойин,
Нафоис ҳам жавоҳир улча мумкин.

Буларни тевалар устига олиб,
Яна неча ғулому чўри олиб.

Чу бу лаҳза етушди шоҳ Шаҳбол,
Олиб ёнида кўб асбобу амвол.

Ғараз, бўлди хазойин андоқ афзун,
Ки гўё эрди яксар ганжи Қорун.

Вале шоҳи Наим асбобин аввал,
Қилиб ул ерда тайёру мукаммал.

Бурун бўлди ҳамадин ул ягона,
Билоди Тожкан сори равона.

Маҳинбону санам ҳам ушбу муддат,
Олиб Фағфурдин кетди ижозат.

Наиму шоҳ Вомиқ лек ул он,
Бу янглиғ айладилар аҳду паймон:

Ки бир хат бир сори қилғайлар ирсол,
Қилурға бир-бировдин кошифи ҳол.

Бас ондин сўнгра Вомиқ бирла Азро,
Шакардухт ила Осаф руҳафзо.

Видоъ айлаб оларға шоҳ Шаҳбол,
Доғи Фағфуру Саъди Фаррух иқбол.

Неча фарсах бўлуб Вомиқға ҳамроҳ,
Ружуъ эттилар ондин сўнг чекиб оҳ.

Қўтариб девлар асбоб ила ганж,
Йўл айлаб қатъи бўлдилар қадам санж.

Чекиб гардун уза чатри зар андуд,
Қуёш осо эдилар роҳ паймуд.

Хиромон бўлди Азро минди ҳавдаж,.
Нафоис кийдию бўлди мутавваж.

Шакардухт айлади манзил амори,
Қошида неча маҳвашлар татори.

Юриб йўл суръат ила девлар тез,
Нечукким боди сарсар қилдилар хез.

Бўлуб бори юрарда йўл сабуктоз,
Бори пайки сабодек пўя пардоз.

Қилиб суръат олар андоқки гардун,
Чекиб ҳар бири юз минг ганжи Қорун

Амори дар амори аҳли номус,
Нечукким шамъи маҳмил қилди фонус.

Чаман янглиғ бари ғарқи тажаммул,
Бўлуб бори зарафшон ўйлаким гул.

Маалқисса юруб йўл бир неча кун,
Етушдилар Сабо наздиға бир тун.

Тушуб ул ерда маскан айладилар,
Ўтиб оромни фан айладилар.

Вале шаҳр ичра мужда айлаб ирсол,
Юбордилар бировни онда ул ҳол.

Эшитди чун бу мужда Осафи пир,
Ўигит бўлди гар эрди пири дилгир.

Хабар етгач бўлуб хуррам, нигорин
Тоғиб, беҳжат замири тоғди таскин.

Нигорин чун Зулайхои қуҳансол,
Ду бора зиндагонлиғ тоғди филҳол.

Тарабдин туз бўлуб сарви хамида,
Гули пажмурда бўлди навдамида.

Чу навмид эрди ондин маснади ож,
Шақойиқдек шукуфта бошида тож.

Деди, хурсанд ўлуб: тамҳиди довар,
Биҳамдуллаҳки, бўлди бахт ёвар.

Сабо шаҳриға боғлаб тоаа ойин,
Етурдилар ҳама жойиға тазйин.

Бори мавзуъни қилдилар чароғон,
Эдилар мунтазир мажмуи инсон.

Бас ондин сўнг Нигорини ягона,
Истиқбол этгали бўлди равона.

Вазири Барҳиё барча акобир,
Доғи шаҳр аҳлидин токим асоғир.

Ҳама айлаб истиқбол, ўлди хурсанд,
Бўлуб дийдор файзидин баруманд.

Кўруб чун шоҳ Вомиқ ҳам аносин,
Ўпуб ихлос бирла хоки посин.

Кўруб Осаф атосини ҳам ул он,
Қучуб бўлди бача масруру шодон.

Мақом ўлди ики Юсуфга Канъон,
Етиб беморлар дардиға дармон.

Баҳор ўлди кетиб фасли хазони,
Ўлук танларни ўлди тоза жони.

Вазири қадди ҳам, пири куҳансол,
Алиф топди қадин бор эрди чун дол.

Бас ондин сўнг қилиб таъйини соат,
Етушди кечанинг нисфиға муддат.

Парию одамий барча ҳаводин,
Нузул этдилар атрофу сабодин.

Намоён айлабон беҳад тажаммул,
Солиб афлок уза овози ғулғул.

Ҳамул тун ҳўб соат ичра Вомиқ,
Хилофат маснадиға бўлди лойиқ.

Бериб Осафга аҳкоми вазорат,
Ўзи маскан этиб тахти жалолат.

Доғи ул дам Шакардухт ила Азро,
Паридўхту малика руҳ афзо.

Ҳарам ичра кириб тутдилар ором,
Бўлуб масрур ҳосил айлабон ком.

Ғараз борча эл ўлди шоду хуррам,
Жавоҳирлар қилиб ийсори мақдам.

Сипоҳи инсу жин тортиб тарона
Навозиш айладилар шодёна.

Мақом айлаб малойик хиттаи хок,
Бўлуб шаҳри Сабо бир олами пок.

Нигорин айлабон жон бирла парво,
Ано янглиғ Шакардухт ила Азро.

Қўюб хизматда хизматкор оларға,
Қилиб жон гавҳарин ийсор оларға,

Бўлуб давлат янги бошдин муяссар,
Алар васли кўзин қилди мунаввар.

Кетиб кўнглидин андуҳу ғами ранж,
Нисор этти аларға юз туман ганж.

Хуш ул соатки ҳар маҳжури бедил,
Чекиб ғурбат қилур мулкида манзил^

Кетур, соқий, шароби роҳат афзо,
Ки қилғумдур ватанда эмди маъво.

Керак кўнглимга қилсам шодлиғни,
Балиятдин топиб озодлиғни.

Адолат бирла тутғил эмди бода,
Ки адлинг келди муштоқи зиёда.

Шоҳ Вомиқ сарири салтанати шаҳри Сабода қарор тутуб доду адл бунёд қилғони

Чу минди салтанат тахтиға Вомиқ,
Анингдек айлади адли мувофиқ.

Улусни айлади адл ила масрур,
Жаҳон мулкида бўлди ўйла машҳур.

Ки ондин сўнграги хайли салотин,
Дер эрдилар анга анвои таҳсин.

Анинг адлини ёд айлар эдилар,
Стеҳсонин зиёд айлар эдилар.

Қилиб Нушравон доғи они ёд,
Билур эрди ўзига они устод.

Басе кўргузди адли ичра зоеъ,
Қилиб изҳор қонуни бадоеъ.

Эшитса ногихондин оҳи мазлум,
Берур эрди сазои золими шум.

Либосини қилиб ҳар кеча тағйир,
Қилур эрди улус ҳолиға тадбир.

Чун ул бу навъ бўлди шоҳи одил,
Дуосиға ҳама эл эрди шоғил.

Келибдур хуш шиори адл, ори,
Анга ворид бўлубдур амри бори.

Бил, эй соҳиб .сарири мулку давлат,
Мадори салтанат келди адолат.

Шаҳи бемаъдалат зебо эмастур,
Иморат беустун барпо эмастур.

Агар етмак тиларсен ҳақдин имдод,
Раиятни қарамдин айлагил шод.

Десангким қасру давлат бўлса барпой,
Сахоу адл ила бўлғил неку рой.

Эшитдим Кисри султони довар,
Деди Хурмузға, эй фархунда сарвар,

Раият беҳ эрур султон шажардур,
Шажар беҳ ила доим борвардур,

Ғаразким, Барҳиё бирла Нигорин,
Қилиб шаҳлиғ учун Вомиқни таъйин.

Ва лекин ўзлари тарки ҳукумат
Қилиб тангрига этдилар ибодат.

Нигорин топшуруб Вомиқға авранг,
Ибодатхона сори қилди оҳанг.

Топиб ҳам Барҳиёи пири рухсат,
Қилурға гўшада ҳолиқға тоат.

Этиб ўз мансабин сонийға таслим,
Анга илму вазорат берди таълим.

Тутуб, соқий, қадах, кўнглумни қил шод,
Ки ҳолиқдин тиларман ўзга авлод.

Эрур ҳақ лутфи тавлиду таносул,
Замони қилмоғил ондин тағофул...

Шоҳ Вомиқ салби ва Азронинг раҳмидин шаҳзодалар таваллуд топиб жон кўнгли яна тозадин хуррам бўлғони

Хушо улким бериб эрди халафзод,
Кўзин равшан қилур дийдори авлод.

Эрур мақсуд авлод ила фарзанд,
Ики дунёда қилғучи баруманд.

Улуғлардин бу сўз бордур муқаррар,
Ки ҳар одамда фарзанд ўлмаса гар,

Анинг бўлмас замири коми ҳосил,
Бўлур балким савоби доғи зоил.

Қачон бўлғай ул одам оти фони,
Ки қолғуси халаф фарзанди оҳи.

Садаф оти қолур оламда, ори,
Ки боқий бўлса дурри шоҳвори.

Чу Вомиқ маснад узра жой тутди,
Ки бир йил муддати Азродин ўтди.

Хабар топғоч шаҳи Вомиқ ки Азро,
Ки бўлмишдур анга ҳамл ошкоро.

Шукуфта бўлди ондин шоҳ Вомиқ,
Нечукким тонг елидин субҳи содиқ.

Они бу мужда қилди шоду хурсанд,
Ки асру бор эди муштоқи фарзанд.

Чу Азро ҳамлидин ўтди неча моҳ,
Анингдек бир ўғил туғди баногоҳ.

Ки эрди ул маҳи авжи нажобат,
Юзидин барқзан нури саодат.

Нигорин айлабон ондин мубоҳот,
Онга деб Носири соний қўюб от.

Қилиб Вомиқ кўзин ул нур равшан,
Ғули васлидин ўлди кўнгли гулшан.

Бас они дояға топшурди ул он,
Ки қилғай парвариш беҳадду поён.

Яна Вомиқ ёрутди чашми уммид,
Қилиб Азро неча фарзанд тавлид.

Ўғул эрди бириси, лекин они,
Юзи эрди чу меҳри осмони.

Бўлуб дийдоридин хурсанду масрур,
Қўюб онинг отин шаҳзода Мансур.

Бириси они духтар эди, аммо —
Отини қўйдилар Билқиси суғро,

Шакардухт ила Осафдин ҳамул он,
Бўлуб фарзанд тавлиди фаровон.

Алар бирла жамии шаҳзода,
Топиб тарбият анвоин зиёда.

Ўқуб мактабда асру дарси тақдис
Ки соний Носиру Мансуру Билқис.

Шаҳи Вомиқ аларға эрди устод,
Берур эрди улуму маърифат ёд.

Алар таълимиға кўб айлади жид,
Ки ҳар бир бўлди устои Мўъбид.

Қилиб касби камолу фазлу дониш,
Бўлуб ҳар бир чароғи аҳли биниш.

Қилиб, эй соқий, алтофи иноят,
Табибийға кетургил жоми беҳжат.

Ки қилғуси насиҳатгўлик изҳор,
Жаҳон аҳволини айлаб намудор.

Шоҳ Вомиқ ўз ўғли Носир сонийға насиҳат бергонининг баёни
Ҳамулким бор эди ҳикмат баёнлиғ,
Бу янглиғ қилғусидур нуктадонлиғ.

Ки чун шаҳзода майли мактаб этди,
Доғи ўн беш йилға ёши етди.

Баси касб этди осори фазойил,
Улуму фанну ирфону хасойил.

Мафавваз зотиға бўлди балоғат,
Ато айлаб анга тенгри шижоат.

Шаҳи Вомиқ онинг кўргач камолин,
Улуму фитрату жоҳу жалолин.

Хаёлиға бу бўлди ошкоро, .
Ки кеча панд анга қилғуси иншо.

Русуми салтанатда токи комил,
Бўлуб қилғай талаб неку хасойил.

Эрур албатта султонларға лозим,
Ки авлодиға берса панд доим.

Доғи лойиқ хирад огоҳларға,
Ки ҳикмат ёд бергай шоҳларға.

Ҳамул важҳ ила бир тун шоҳ Вомиқ,
Насиҳатға билиб ўғлини лойиқ.

Бўлуб хилват аро осуда хотир,
Қошиға айлади Носирни ҳозир.

Анга дедик: «Эй фарзона фарзанд,
Қулоқ солғил санга бергумдурур панд».

Деди шаҳзода: «Айланг амру фармон,
Қилинг неким насиҳатдур намоён.

Неча вақт ўлдиким сиздан тилаб панд,
Эрурман субҳ ила шом орзуманд».

Деди Вомиқ: «Ки, эй кўнглум сурури
Эшит аввал санга будур зарури.

Ки айлаб фикр асли хилқатингни,
Кўзинг оллиға келтур тийнатынгни.

Ки бир қатра сувдин халлоқи жаббор,
Сени халқ этти, лек ул доғи мурдор.

Такаббур қилма |они ёдинга сол,
Худонинг бирлигин бил доим улҳол.

Ҳамиша тенгрига айлаб ибодат,
Талаб қил доимо илму фазилат.

Қачонким тузсанг ойини ҳукумат,
Риоя тут анга роҳи шариат.

Ҳарис ўлма жаҳон молиға асло,
Карамни пеша қил ўзга мудомо.

Сипаҳ хайлиға қил инъому эҳсон,
Раоёни этиб лутф йла шодон.

Чу сиз неча ини бирла ағосиз,
Қаю бирингки гар соҳиб саҳосиз.

Қилиб ҳосил менинг ул лаҳза комим,
Бўлурсиз тахт аро қоим мақомим.

Яна бўлғил ҳамиша соҳиб инсоф,
Замони қилмағил харжингда исроф.

Чу онинг ҳаққида бор насси қотей,
Неча тадқиқ ила бурхони сотей.

Ёмонлар суҳбатидин ижтиноб эт,
Накўлар улфатига иртиқоб эт.

Улум аҳлиға қил доим муҳаббат,
Жаҳолат аҳлидин эт асру нафрат.

Шитоб этмақдин ўлсун эҳтирозинг,
Бўлуб сабру тааммул чора созинг.

Менингдек бўлма ҳаргиз моили ишқ,
Ки дарди ғусса бўлғай ҳосили ишқ.

Тузарда доғи ойини ҳукумат,
Санга бўлсун туну кун афв одат.

Ки бу шева эрур зеби салотин,
Мунинг ҳаққида ҳам кўбдур бароҳин.

Низоми мамлакатда субҳ ила шом,
Сиёсат айламакни ўзга қил ком.

Нечунким бўлмаса расми сиёсат,
Ёмон эл олмағуси ҳеч ибрат.

Доғи дунёға ҳартаз бўлма мойил,
Ки ондин бўлмағай жуз ғусса ҳосил.

Анга ҳар нечаким қўйсанг кўнгилни,
Санга бошқарғуси ҳирмонға йўлни.

Санга айлаб жаҳон аҳволини изҳор,
Баён этгумдурур бир неча гуфтор.

Даҳрнома

Жаҳонким бир ажойиб гулситондур,
Назарга зийнати беҳадду сондур.

Очилмиш гулшанида юз сифат гул,
Эрур ҳар бир бўю рангидин мул.

Келиб ранги назарларға тарабхез,
Бўлуб жонларға бўйи беҳжатангез.

Эрур ҳар гулшани ишратға маъдан,
Они қилғусидур айш аҳли маскан.

Фаровон саҳнида ашжори онинг,
Бўлуб лаззатрасон асмори онинг.

Қелиб анҳори ҳар сори равона,
Азубатда бўлуб таъми ягона.

Қачонким нўш қилғай ондин инсон,
Берур лаззат нечунким шарбати жон.

Ҳавоси руҳафзо борча элга,
Дилороу таносо барча элга.

Бўлуб кўзларга зоҳир сабзасори,
Етурмак нур бўлғуси шиори.

Чун ўлғай қушлариға зоҳир алҳон,
Эшитканларга бергай тозадин жон.

Эрур саҳни чаманда ҳавз пайдо,
Суи софилиғ ичра кавсар осо.

Келиб базми басй файзу сафолиғ,
Қилиб хосият ичра жонфизолиғ,

Майи ҳайвон суи янглиғ гуворо,
Бўлуб жону кўнгулга роҳат афзо.

Тамоми жомии заррин мунаққаш,
Бўлуб шакл ичра доғи асру дилкаш.

Ҳама соқийлари маҳбубу гулчеҳр,
Жабинидин аёндур шафқату меҳр.

Карам қилса қаю одамға бода,
Бўлур токим абад айши зиёда.

Муғанниси гар оғоз этса нағмот,
Эшитганга бериб бир ўзга ҳолот.

Замирин қилғусидур шоду хандон,
Ғаму андуҳини дафъ айлаб ул он.

Бори маҳвашлари ҳусн ичра аҳсан,
Вале бордур неча нозу адо фан.

Аён бўлса агар нозу адоси,
Бўлур кўрган киши онинг фидоси.

Бировким бўлса ишқининг дучори,
Фалакка чиққуси афғони зори.

Агар ошиққа васли бўлса ҳосил,
Нишоти жовидон топғуси комил.

Вале ҳажрига ошиқ етса ногоҳ,
Анинг ҳолига беҳад оҳ ила воҳ.

Қусури бордурур чун қасри жаннат,
Ҳама қасри макони аҳли ишрат.

Келиб рифъат аро гардунга ҳамсар,
Бўлуб кўнгуллари пур зебу зевар.

Бори девори манқуши муқарнас,
Сутуну саҳни айвони муассас.

Очилган ҳар тарафдин боби олий,
Эмасдур файздин бир боби ҳоли.

Ғараз ушбу гулистони дилоро,
Ки бор шоҳу гадо хайлига маъво.

Мисоли йўқ сафоу нузҳат ичра.
Нишоти файзу ҳаззи беҳжат ичра.

Вале афғонки, эрмат жовидоний,
Бўлур охир ҳама ашёи фоний.

Бори гулзорида бўйи бақо йўқ,
Гулида ҳаргиз алвони вафо йўқ.

Қаю гулшанки ҳоло келди зоҳир,
Хазон ошубини топғуси охир.

Тараб жомидин айлаб нўш бода,
Неча қилсанг фарах ҳосил зиёда.

Ва лекин оқибат махмур бўлғунг,
Хумори дардидин ранжур бўлғунг.

Сурудига келибдур навҳа мудғам,
Сурури зимнида андуҳу мотам.

Ҳануз ўлмаи висоли ёрдин хаш,
Тушуб ҳижрониға бўлғунг мушавваш.

Бировким қилса қасри ичра маскан,
Макони бўлғай охир тийра мадфан.

Киши йўқдурки онда кўрмамиш ниш,
Замири бўлмаган андуҳ ила риш.

Аруси даҳрим бордур ситамгар,
Гадоу шаҳға зулмидур баробар.

Ҳамага жавр қилмоқ одатидур,
Ҳамага шомил онинг меҳнатидур.

Неким Одам Атодин токи бу дам,
Ўтубдур даҳр аро фарзанди одам,

Бори кўрмушдурур онинг жафосин,
Чекиб ҳар лаҳза озору аносин.

Алар ёлғуз демайким, ўзга қўб шоҳ,
Қилиб бу даҳрни ўзга мақаргоҳ.

Туну кун зоҳир айлаб адл ила дод,
Жаҳонни қилдилар адл ила обод .

Бўлуб ишрат била саршори шодоб,
Йиғиб борица имкон турлук асбоб.

Неким хоҳишлари эрди жаҳонда,
Бўлур эрди муяссар бир замонда.

Вале сўнгра ажал жомин қилиб нўш,
Бориси бўлдилар марг ила мадҳуш.

Алардин қолмади осор жуз от,
Буларнииг ҳолиға ҳайҳот, ҳайҳот.

Қани ул соҳиби илму амаллар,
Ки айлаб баҳс илм ичра жадаллар.

Жаҳонда қўйдилар таснифу осор,
Алардин қолди қўб атвори гуфтор...

Қани онларки эрдилар суҳандон,
Калом изҳор этиб борица имкон.

Қилиб бисёр назму наср таълиф,
Кутиб анвони, асру этди тасниф.

Улуми шеърда моҳир эдилар,
Ғазал демақда бас шоир эдилар.

Аларнинг сўзлари эрур равонбахш,
Маъно бирла сомеъларға жон бахш.

Дедилар нуктлар борча шакаррез,
Эшитган кимсаларға беҳжат омез.

Вале қилди ажал борини абкам,
Сукут ила этиб охирда мудғам.

Ғараз ҳар кимки бу оламға келди,
Анга гардун бу янглиғ жавр қилди.

Тааммул айла, эй фарзона фарзанд.
Жаҳондин бўлмоғинг доим баруманд.

Сенга рўзи бўлуб гар бахти давлат,
Насибинг бўлса тун кун айшу ишрат,

Бўлуб умринг замони тули айём,
Нечукким Нух тобсанг умрдин ком,

Жалолу жоҳинг Афридунча бўлса,
Зару молинг доғи Қорунча бўлса,

Қилиб гардун сенинг комингға даврон,
Ҳама мушкулларингни қилса осон,

Не матлабға тамизинг бўлса мойил,
Ҳамулдам қилса не ташвиш ҳосил,

Етушмай хотирингға занги кулфат,
Ҳусулинг бўлса айшу кому роҳат.

Вале билгинки чун паймона тўлди,
Бўлур сендин ҳама бегона бўлди.

Булар борин қўюб охир кетарсан,
Бас они орзу айлаб нетарсан...

Санга ушбу сифат айлаб насиҳат,
Бу мавзуда кетурғум бир ҳикоят.

Ҳикоят бар сабили тамсил

Эшитдим Хисрави Парвези худком,
Ки эрди ҳукмрони даври айём.

Мақом айлаб ўзига маснади ож,
Қўюб боши уза юз фахр ила тож.

Тажаммул бирла ул кишвар худованд,
Кийиб хилъат зарандуду зар оганд.

Бор эрди тожи вазни тўрт юзман,
Қуёш тожи каби масқули равшан.

Юқоридин осиб ул тож диловез,
Қўюб маснад онинг остида парвез.

Бу тож остида шоҳи меҳр сиймо,
Анга еткурди фарқи фарқадонсо.

Бузург Уммид ила ёнида Манзур,
Анга дедики: эй фархунда дастур.

Бу тож узра не ёзғум, эй ҳунарвар,
Ки мендин сўнгра бўлғай ёд овар.

Қолиб мендин бу тожи зевар обод,
Уқуб ул лаҳза қилғайлар мени ёд.

Ки қилмай ҳеч бир соҳибқирони,
Бу янглиғ ишки, мен қилмишмен они.

Эрурмен мен сазовори ситоиш,
Ки Қисро насли мундоқ қилмади иш.

Менул Хисравки гар разм айласам ком,
Ки бўйимдин кирар гўр ичра Баҳром.

Уруб майдонда тийғи тез рўин,
Забун этдим туни Баҳроми чўбин.

Чу гулгун барши новард юрдим,
Диловарлар бошин ерга тушурдим.

Манго майдонда чун новард бўлди,
Насибам ганжи бодовар бўлди.

Чу ширин дилбари ғоратғахи хуш,
Бажуз мен кимга бўлмиштур ҳамоғуш,

Бузург Уммид анга дедики, эй шоҳ,
Оанга бордур салотин хоки даргоҳ.

Яқин билгим эрур, эй моҳи нокост,
Бу маъниларки дерсан, барчаси рост.

Олурсан шоҳлардин тож ила бож,
Бу сўз зинҳор қилғил зевори тож.

Ки эй улким шаҳи олий гуҳар сен,
Ки мендин сўнгра бўлғунг тожвор сен.

Бу тож ила сен ўлма масту мағрур,
Ки охир бош яланг жоҳ қилғасен гўр.

Чу ман эрдим сенингдек комрони,
Ки ҳукумимда эди халқи жаҳони.

Олиб мен мулки олам қоф то қоф,
Кўтардим кўкка чархи нахвату лоф.

Паривашлар бўлуб ёру қариним.
Салотин эрдилар даргаҳ нишиним.

Қўюб базм ичра бошим узра афсар,
Бухури манқал эрди уду анбар.

Бериб комимға лаззат лаъли ширин,
Мудом эрди тараб боғида гулчин.

Асоси ҳашматим гардунча эрди,
Манолу давлатим Қорунча эрди.

Қўюб борин бугун овора бўлдим,
Қаро ер остида бечора бўлдим.

Қани ул шўхи ширини шакар лаб,
Қани ул маҳлуқои сийм ғабғаб.

Қани ул тахти заррину каёни,
Қани ул шавкати соҳибқирони.

Қани айшу нашоти базми Жамшид,.
Қани жоҳу жалолу иззу тамжид.

Қани ул дастгоҳи тахти афсар,
Қани ул хашмату худдому чокар.

Назаргоҳимдин ўлмиш барча ғойиб
Анисим гўр аро дарди масойиб.

Чекарман тийра гўр ичра тааллум,
Рафиқим кеча-кундуз мору каждум.

Таним сарто қадам кирм ила машхун,
Май гулгун мангодур бийм ила хун

Бўлуб маскан манга тийра мағоки,
Эрур афсар манга бир тўда хоки.

Не қилғум ганжи бодовардини ёд,
Ки бодоварда ҳам бўлғуси барбод.

Гаҳи қабрим уза бир дам гузар қил,
Менинг бу турфа ҳолимға назар қил.

Тааммул қил, кўруб ҳоли низорим,
Бўлур равшан маоли кору борим

Чу мендин қолди бу тожи зарандуд,
Санга ҳам тожи зардин бўлмағай суд.

Доғи Бузург Уммид ул ҳолат ичра,
Тил очиб асру панду ҳикмат ичра,

Скандардин ниҳон қилди падидор,
Ки ул панд Арастуға қилди изҳор.

Бу ҳам дунё учун бордур мадумат,
Ки қилғум они бу ерда ҳикоят.

Ҳикоят бар сабили тамсил

Эшитдим Хисрави олий Скандар,
Арастуға бу сўз қилди муқаррар.

Ки чун бу даҳрдин қилғум азимат,
Адам даштиға сургумдур жанибат.

Қубуристон сари бошқар йўлимни.
Чиқорғил наъшдин ул дам қўлимни.

Ки билғай зумраи мағрур сармаст,
Ки борғум даҳрдин бу дам тиҳи даст.

Олиб мағриб била машриқни яксар,
Борурман бу нафас бетожи афсар.

Эшитгач йиғлабон бу сўзни Парвез,
Деди, ёзғил бу сўзни тож уза тез.

Яна Носирга боқиб шоҳи Вомиқ,
Деди, қай панд эшитмакликка лойиқ.

Тааммул айлаким, аҳли хилофат,
Не янглиғ қилдилар, панду насиҳат.

Бу фоний дайрким дунёдур оти,
Анинг йўқдур қарор ила саботи.

Маоли коридур андишаи хом,
Эрур пасмоадаи ҳар хосу ҳар ом.

Эмасдур давлати иқболи жовид,
Кўрубдур неча Баҳром ила Жамшид.

Даётин англағил, эй марди соий,
Ғурури жаҳл нахватнинг матоний.

Баробардур ўлум шоҳу гадоға,
Тафовут йўқ гадоу подшоға.

Кўрибмусанки, ўлгач шоҳу дарвеш,
Олиб бормишдурурлар жуз кафан пеш.

Биров топмишдурур умри абадни,
Ки ул оромгоҳ этмай лаҳадни.

Борурсен, қолғуси фарзанди амлоку
Мақом этгунгдурур охир таҳи хок.

Улумни ёд эту фикри сафар қил,
Ғурури кибру нахватдин ҳазар қил,

Қилурдин хоби ғафлат мунфарид бўл,
Кетар вақтингни чоғлаб мустаид бўл»,

Шаҳи Вомиқ чу пандин қилди нтмом,
Олиб шаҳзода Носир панддин ком,

Ота бирла ўғил ул икки мумтоз,
Бу аснода қилиб кўп гиря оғоз.

Деди, кей мушфиқим фарзона фарзанд,
Санга ҳар неки дедим бу сифат панд,

Они бир лаҳза ҳам қилма фаромуш,
Ки эрсанг олам ичра соҳиби ҳуш.

Бас ул пандики, бўлмиш эрди зоҳир,
Китобат айлабон шаҳзода Носир.

Қилиб жон бўйнига таъвид они,
Ўқуб ҳар лаҳза пайдоу ниҳони,

Амал мазмунига қилди ҳамиша,
Ки то бўлди жаҳонда нек пеша.

Карам қил, соқие, тутғил манга май,
Ки қилғумдур фано йўлин бу дам тай.

Фано йўлига мастона этиб азм,
Адам майхонасида тарҳ этар базм.

Анбар Отин (1870-1906)

Чоп этилган: 17.12.2013

Анбар Отин Фармонкул қизи (1870 — Қўқон — 1906) — ўзбек шоираси. Отаси Увайсийнинг жияни. Онаси Ашурбиби оддий косиб қизи. Анбар Отин Дилшод отин мактабида таҳсил олган. Анбар Отин шеърлар ижод қилиш билан бирга маҳалласидаги ёш қизларга таълим ва тарбия бергани туфайли Отин номига эга бўлади.

Анбар Отин ўзбек ва тожик тилларида ижод қилган. Ижодда кўпроқ Увайсийга эргашган. Навоийни биринчи устоз ҳисоблаган. Замондошлари Муқимий, Фурқат, Завқийлар билан таниш бўлган. Шеърларида уларга мурожаат қилган, улар билан баҳслашган.

Ўзбекча шеърлари (48 та)дан девон тузган. Ундан 41 ғазал, 4 мухаммас, 1 қитъа, 1 маснавий, 1 мустазод ўрин олган (1905). 70-йилларнинг бошида шоиранинг 40 га яқин шеърдан иборат яна бир қўлёзма девони, «Қаролар фалсафаси» рисоласи, 160 мисралик «якка байт»лари топилди, тожикча ғазалларидан девон тузиш нияти бўлган, аммо бор-йўқлиги ҳозир номаълум.

Анбар Отин шеърлари аксарият ижтимоий мавзуда. Замона адолатсизлигидан, меҳнатчи халқоғир аҳволидан сўз очади, маърифатни улуғлайди. «Қаролар фалсафаси» асарида аёлларнинг оғир қисмати ҳақида ҳикоя қилинади.

Анбар Отин асарлари қўлёзмаси Ўзбекистон Фанлар академияси Шарқшунослик институти фондида сақланади (инв. № 1647).

Бегали Қосимов.

* * *

Эй гўзал Фарғона, ўзингни кел эмди, шод қил,
Ҳар ғазални бошида, сен, ўз отингни ёд қил,
Қайди бандни пора айлаб, ўзлугунг озод қил,
Қайғулик қунларни куйдур, барчасин барбод қил,
Эмди Туркистонда ҳақгўйлик ила фарёд қил.

Боғларинг пажмурда бўлди зоғларнинг пойидин,

Кўкрагинг садпора бўлди дайдиларнинг ёйидин,
Катра-қатра қон томодур ўқ тешкон жойидин,
Кип-қизил қонлар оқодур жабр кўргон сойидин,
Ўз қўлинг бирла бу юртингни ўзинг обод қил.

* * *

Адаб ирфон илми ичрадур шамъ.

* * *

Улғаярсан, санда бор бўлса адаб,
Улғаярсан, санга ер улса адаб,
Одам эрсанг, ташқи сурата берма зеб,
Она юртингни ҳамиша айла зеб.

* * *

Одами ақлу назокатда сулув,
Бўлса ахлоқи садоқатда сулув.

* * *

Жаҳон равшан зиёи илмдандур,
Кўнгил софи сафойи илмдандур.

* * *

Муродингни ҳаётинг ичра ахтар,
Ки мавҳум илм ичинда бўлма ахгар.

* * *

Дунёни билмакка идрокинг гаров,
Зехн қуймоққа дили покинг гаров.
Яхши иш қилмоқ учун йўкса ўқув,
Санга лозимдур ўқув бирлан ўқув.

* * *

Касб этар оҳиста-оҳиста киши фазлу хунар,
Боғаро булбул боласи хушнаво кам-кам бўлур.
Мурғи ваҳшини қилолмас ҳеч ким якбора ром,
Донаю домини қурдинг, мубтало кам-кам бўлур.

* * *

Кимки маърифатни этса эъзоз,
Ани ирфон этар, албатта, мумтоз.

* * *

Ҳар кимки ўзин уйлади, элдин хабари йўқ,
Ул аблаҳи бедин ила савдо қила кўрма.

* * *

Ўз гуноҳингни сўраб элдин ўтин,
Нафрат ути ичра бўлмасдин ўтин.

* * *

Кимки эл ғамидадур сухансанж,
Анинг ҳар сўзи дунёда улуғ ганж.

* * *

Одам эрсанг ташқи сураатга берма зеб,
Она юртингни ҳамиша айла зеб.

* * *

Хирад элиға куксин тутди қоғоз,
Ҳам ирфон ишқида қон ютди қоғоз.

* * *

Одам эрсанг маъни бил дона-дона,
Ватан эрур сенга иккинчи она.
Сўзламасдин олдин сўзингни сина,
Ҳар бир сўздир умринг ичинда сина.

* * *

Фойдасиз сўзламаса қайси тил,
Она тил бўлғай ўша тил — она тил.

* * *

Танга озукдур ҳамиша тўғри лафз,
Миллату тилга хиёнат ўғри лафз.

* * *

Яхши одамлар ишидан ибрат ол,
Ибратомуз хизмат айлаб, иззат ол.

* * *

Чун кадам қуйдинг бу йўлға бўлма бематлаб вале,
Фахри зиллат бўл, талашма ғурбати мансаб вале.

* * *

Қошки, кулбам аро якбора ёрим келсалар,
Йўллариға жон нисор айлай нигорим келсалар.

* * *

ғаразгүй ағёрлар сўзиға бовар қилмаким,
Дилсиёҳлик келтирур ўртада ғаммоз озгина.

* * *

Зулм бўлгон ўлкада қолмайди файз,
Тонггача кун нуридин олмайди файз.

* * *

Жаҳонгир қўшинларга қўйса оташ,
Анинг бошига бўлғуси балокаш.

* * *

Кимеки мард эрур инсоф лозим,
Билурга сўз дурин сарроф лозим.

* * *

Меҳнату ақлу вужуд иттифоқ,
Одамийда бўлса гар яхши тилак
Халқ учун тебратгуси доим билак.

ТАРЖИМАИ ҲОЛ

Отам – Фармонқулийи Марғилоний,
Онам – Ашурбийи Қўқоний.
Алар белбоқчи – бўзчи эрди касби,
Ҳамиша маккайидин эрди нони.
Ки, “бўзчи ёлчимас белбоққа” доим,
Яна жуфт бўлмас эрди чопони.
Бизоат бўлмағач уй эрди нотинч,
Санаб бўлмас эди жанжал сони.
Ҳайит келса ҳамиша ғавғо бўлғай
Ки, йўқдур янги энгилдин нишоне,
Арафа- ийди қурбон кечасида,
Ота-онам кўпорди ғалаёне.
Намоз куни иккиси айрилишди,
Бир уйча-ҳовлича сотдилар они.
Ман ҳам икки укам била бизлар,
Онам бирла бўлувдик сарсони.
Онам бирла қолиб биз кўчаларда,
Отам кетди ба шаҳри Марғилони.
Онам бир эрга тегди Бешқовоққа,
Уни бор эрди читгарлик дўқони.
Яна боғИ бор эрди бир танобча,
Икки танобча ерда деҳқони.
Мани тарбият айлаб, ҳам укамни,
Ҳамиша берди бизга буғдой нони.
Онам кўрди ети фарзанд андин,
Бири кўрқори бўлди кўзи они.
Мани уйга чиқардилар шаҳарга,
Зохидхўжа деган новвой Қўқоний.
Ул нийз қашшоқ эди аввалда ўзи,
Қари катта оноси-моли, жони.
Қийинроқ бўлди, новвой ўзи танҳо,
Кунимиз ўтди андак: чойи, ноний.
Мани фарзандларим тўрт бўлди-ю бас,
Мўминхўжам эди андак ёмони.

Бибихон – роҳати, жоним анисим,
ғариблик, дардманлик дармони.
Етиб қолдим, мураббим бўлди шу қиз,
Анинг бирла топиб жоним омони.
Усмонхўжам-ҳалиму қобилимдур,
Ўқутди устод Хайруллоҳони.
Мани дардимга қўшди минг аламлар,
Вафоти эткан қизим Оминаҳони.
Шу дард бирла адо бўлдим, ёронлар,
Бу ёш боғим бўлиб тезда хазони.
На роҳат кўрдиму, на орзуни
Ки, ман йиғлаб ғазал ёздим ниҳоний.
Аёллар ишқ сўзини демакдин,
ғазал ёзмокдин ўзи эрди фоний.
Саҳҳофга ёлбориб неча варақни,
Китоб ичига жойлаб қўйдим они.
Кимеки кўрса, ёд этса зора,
Ёруғлик бўлса ул дунёйи соний.

ҒАЗАЛЛАР

Жаҳон-оғуга келган Анбар отинман,
ғаму қайғуга келган Анбар отинман.

Ямон соатда келдим ман жаҳонга,
Ини жодуға келган Анбар отинман.

Адаб аҳли оёқ остида хордур,
Чунин ёғдуға келган Анбар отинман.

* * *

Эй дўст, жаҳолат аҳлиға ошно бўла кўрма,
То келгунча бахту саодат шайдо бўла кўрма

Ҳар кимки ўзин ўйлади, элдин хабари йўқ,
Ул аблаҳи бедин ила савдо қила кўрма.

Илмеки адаб, ишқу муҳаббатга йирокдур,
Билгилки сан ул илмни алсо била кўрма.

Ҳар ким амали эл фойдасиға жори эмасдур,
Онинг юзини умрингда сан бир йўла кўрма.

Ҳар муғбача даф чолса, аё Анбари хушрўй,
То ошиқ эмас, ишқида бағринг тила кўрма.

АЛИФБО

Алиф
Одам эрсанг маъни бил дона-дона,
Ватан эрур санга иккинчи она.
Сўзламасдин олдин сўзингни сина,

Ҳар бир сўздур умринг ичинда сина.

Бе

Улғаярсан санда бор ўлса адаб,
Улғаярсан санга ёр ўлса адаб.
Одам эрсанг, ташқи сурат берма зеб,
Она юртингни ҳамиша айла зеб.

Те

Бир иш қилки, эл ичра бўл боҳурмат,
Икки дунё номинг бўлур боиззат.
Ҳаёнсиз эрса минг жафо машаққат,
Ул иш дейилмагай эл ичра меҳнат.

Жим

Харобат элда султонлар олур бож,
Адолат илкида яксон ўлур тож.
Кимки эл ғамидадур сухансанж,
Анинг ҳар сўзи дунёда улуг ғанж.

Чим

Қаю султон адолатга қўяр синч,
Қўл остида эли доим бўлар тинч.

Ҳ-хутгий

Бутун умримда ер эдим ғами субҳ,
Дам охирида келди бу дами субҳ.
Умидим субҳидамдин бошланур сулҳ,
Диёримға суюниб тошланур сулҳ.

Х

Фалак кажравлиғидин шом эрур талх,
ғаму қайғу чекишдин ком эрур талх.

Д-дол

Башарни тарихи қонуни ажод,
Анингдин илм топғуси ҳар авлод.
Бу йўқсул эл ҳаёти гарчи барбод,
Бўлур авлодини рўзғори обод.
Ҳаёт тарихи элда некию бад,
На тавсиф билдирур, на хатти абжад.

З-зол

Манга халқ рўзғори бўлди устоз,
На сифат китоби ван а таку тоз.
Хирад элиға кўксин тутди қоғоз,
Ҳам ирфон ишқида қон ютти қоғоз.

Р –ре

Киши ўз тақдириға ўзи маъмур,
На маъмурлар яратган рўзи маъмур.
Муродингни ҳаётинг ичра ахтар,
Ки, мавҳум илм ичинда бўлма ахгар.
Машаққатсиз ҳунардин чикмагай дур,
Ҳаёнсиз илм дурридин кўб эрур дур.
Кимики кўбни рангин этди заъфар,

Икки дунёда бўлмайди музаффар.
Минг йил армону ҳасратда оқар Сир,
Музаффар элга сирини очар Сир.

З-зе

Кимки маърифатни этса эъзоз,
Ани ирфон этар албатта мумтоз.
Ўзингни элга хизматкор эткил,
Ишинг анжомига етгунча еткиз.

С-син

Шаҳаншоҳи номвар афзал бўлмас,
Ҳар адли ҳам зулмидин холи бўлмас.
Мани сўзимни тингланг, аюҳаннос,
Келур авлод даври ўзига хос.
Азалдин адл ила зулм эрди ножинс,
Зулмни паша қилди, кимки ножинс.
Билингки, ўзига қўймас бино кас,
Такаббурлик ўтида қуйди нокас.

Ш-шин

Дариғоким, ҳамиша кўнглим ғаш,
Чароки, кўп халойиқ кўнгли ғаш.
Ҳукмрон зулм тобора қилур иш,
Ўзин жисмига кўп яро солур ниш.
Жаҳонгир қўшнилариға қўйса оташ,
Анинг бошига бўлғуси балокаш.

С-сод

Биз адабда кўргумиз ҳусни қасос,
Хуш куним деб ўтадур аҳли асас.
Ким ўзин Намрудға айлар қиёс,
Иброҳимни қавмидин тортгай қасос.

З-зод

Зулм бўлган ўлкада қолмайди файз,
Тонггача кун нурини олмайди файз.
Муфти эл бошиға солғай янги фарз,
Ўлмағай то бермагунча элга қарз.

Т-итқи

Эл ғамидин ўзгароқ ўлмас бу хат,
Шунча қилсам бир йўли бўлмас ғалат.
Йўлларимда жару(кўх), қиру қиёт,
Шул сабаб юрганда қилгум эҳтиёт.

З-изғи

Беқироат сўзламас аҳли воиз,
Ҳар нидо қилганда тинглайман ғализ.
Танга ўзиқдир ҳамиша тўғри лафз,
Миллату тилга хиёнат ўғри лафз.

‘-айн

Адаб ирфон илми ичрадур шамъ
Ақл ойинасида чехрадур шамъ

Ғ-гайн

Бу вужуд бир қўлима берди яроғ,
Бир қўлим ҳодисадин тутди чароғ.
Ажнабий хайлига йўл бермади тоғ,
Учса ҳам қўнғали тоб этмади зоғ.

Ф-фе

Маърифат шоирини сўзи садаф,
Ҳарзағўй аҳли учун мисли ҳазаф.
Мадҳдин воизи минг айласа лоф,
Дину важд орасида мингта хилоф.

Қ-қоф

Меҳнату ақлу вужуд иттифоқ,
Шайхдин бу ораға солма нифоқ.
Гарчи бу аҳли вужуд бўйни синик,
Чиркинат таъсири йўқ, қўнгли тиниқ.
Шайху пир кўрсатади йўлу-йўруқ,
Оғзида зикри худо, ўнгли қуруқ.

К-коф

Одам эрсанг, қўнглинг этгил пок-пок,
Сандин этмасдин ўзини улки пок.
Ҳар нафас мазмун ила ўтса керак,
Гар ҳаёт мазмунини бўлса юрак.
Одамийда бўлса гар яхши тилак,
Халқ учун тебратгуси доим билак.

Л-лом

Яхши одамлар ишидин ибрат ол,
Ибратомуз хизмат айлаб, иззат ол.
Кимни илгидан бор эрса ҳиммати,
Рангу рўйида кўрунғай раҳмати.
Ҳар ғазалда янги мазмун айла ҳал,
То қиёмат ранги ўчмас мисли ҳал.
Фойдасиз сўзламаса қайси тил.
Она тил бўлғай ўшал тил, она тил.

М-мим

Бош эгиб турғай ҳамиша ҳарфи мим,
Ўйламанг таъзимда бор де зарбу бим.
Одамийлик хислатидур ҳам салом,
Ҳам баҳойим этмас одамдек калом.

Н-нун

Она ер шаклидаги бу ҳарфи нун,
Қўксида равнақ топодур ҳар фунун.
Вақти келгунча такаббур осмон,
Сирни бермай тек турурмиш олумон.
Зуфунунлик ҳулласи била кийин,
Элға ҳикмат сирини айтғил кейин.
Ўз гуноҳингни сўраб элдин ўтин,
Нафрат ўти ичра бўлмасдин ўтин.

В-вов

Одами аҳли назокатда сулув,

Бўлса ахлоқи садоқатда сулув.
Дунёни билмакка идрокинг гаров,
Зеҳн қўймоқға дили покинг гаров,
Яхши иш қилмоқ учун йўқса уқув,
Санга лозимдур уқув бирлан ўқув.
Боқ ҳаётинг лавҳасига, бўлма қув,
Гар нишони яхшилик топилса қув.

Ҳ-ҳавваз

Қачон еткурғуси ул кунни Оллоҳ,
Хотунлар хуррам ўлса чекмайин оҳ.
Қачон бахт ўлғуси бизлара ҳамроҳ,
Ки, тоқай банд ўлурмиз ҳамчу гумроҳ.
Нечун иқбол биздин мунча саркўҳ,
Анинг куйида ермиз шунча андуҳ.

И-ёй

Агар ирфонға вусъат берса бори,
Фунун заҳматға бергай эрди ёри.
Худо хотунни бахтин очса эрди,
Ки ховар ўз нуруни сочса эрди.
Бу Анбар оҳини тингла Илоҳи,
Замона аҳли аҳволим гувоҳи.
Чуқур мазмунда бу сўзлар тамоми,
Келур давронга қолди итмоми.

Саид Аҳмад Васлий (1870-1925)

Чоп этилган: 21.11.2015

Васлий (тахаллуси; асл исми Сайд Аҳмад уста Азим ўғли) (1870 — Самарқанд — 1925.29.10) — ўзбек ва тожик шоири, маърифатпарвари. Тошкент (1883-91) ва Бухородаги (1893-1902) Кўкалдош мадрасаларида ўқиган.

Бухорода (1903—09), Самарқанддаги Орифжонбой ва Қусам ибн Аббос мадрасаларида мударрислик қилган (1909—17). Улуғбек мадрасасида янгича усул мактаблари учун муаллимлар тайёрлаш курсида дарс берган, адабий тўғарак очиб, унга ҳомийлик қилган (1918—22).

Васлий миллий матбуотнинг шаклланишида фаол қатнашган. Мақола ва шеърлари маорифни ислоҳ қилиш, миллат равнақи каби масалаларга бағишланган. Васлий ижодий меросидан 12000 мисра шеър ва «Армуғони дўстон» (1909), «Асос ул-ислом» (1904), «Тухфат ул-аҳбоб» (1912), «Таълим ва билдурмакнинг фойдалув ўлмоқи» (1914) каби 25 рисоласи етиб келган.

Ҳожи Муин (1883-1942)

Чоп этилган: 17.12.2013

Ҳожи Муин Шукрулло ўғли (1883.15.3, Самарқанд - 1942.27.7, Россия, Перм вилояти Соликамск шаҳри) — маърифатпарвар, шоир. 1901 йилда ҳаж сафаридан қайтгач, мактаб очиб, болаларни ўқитган. Аввал эски усулда, 1903—16 йиллар янги усулда муаллимлик қилган. Илгор жаид муаллими сифатида танилган. «Раҳнамои савод» алифбе дарслигини ёзган (1908). «Самарқанд» газетаси ва «Ойна» журналида ишлаган (1913—15). Россияда мардикорликда бўлган (1916—17). Самарқандга қайтгач, «Хуррият» (1917—18), «Меҳнаткашлар ўқи», «Меҳнаткашлар товуши» (1918—22), «Зарафшон» (1922—26), «Овози тожик» (1926-29) газеталари, «Таёқ» (1919), «Машраб» (1922—26), «Мушфиқий» (1926—29) журналларида ишлаган. 1929 йилнинг 29 сентябридан 3 йил Сибирда сургунда бўлган. Сургундан қайтгач, Ўзбекистон давлат нашриётининг тожик бўлимида адабий ходим (1932—34), «Қизил Юлдуз» газетаси муҳбири (1934-37). 1938 йил 24 январда ноҳақ ҳибсга олиниб, НКВД қошидаги учлик ҳукми билан 10 йилга қамалган. Ҳукми ўташ чоғида ҳалок бўлган. Ҳожи Муиннинг ижоди 1900 йиллардан шеърлар ёзиш билан бошланган. «Наҳиф» (Ожиз), «Меҳрий» таҳаллуслари билан анъанавий мавзуларда шеърлар ёзган. 1908 йилда ижодий қарашларида кескин бурилиш бўлиб, М.Бехбудий таъсирида маърифатпарварлик руҳида шеърлар ва публитсистик мақолалар ёза бошлаган. «Гуддастаи адабиёт» (1914), «Янги адабиёт» (1915) шеърый тўпламларини

чоп эттирган. Фитратнинг «Мунозара» асарини ўзбек тилига таржима қилган (1913). Туркистон матбуотида публицистик мақолалари билан фаол қатнашган. 1914 йилда Нусратулло Қудратулло ўғли билан «Тўй» песасини ёзган ва чоп эттирган. «Тўй» М.Бехбудийнинг «Падаркуш»идан кейин сахналаштирилган 2-ўзбек песасидир. «Эски мактаб — янги мактаб», «Кўкнори», «Мазлума хотин» песаларини ёзиб, уларни алоҳида китоб ҳолида чоп эттирган (1915).

Рустам Тожибоев

Ҳажвий шеърлари

РАҲМАТЛИК УЕЗД - САМАРҚАНД РАЙҚЎМИНИНГ ҲУРМАТЛИК САДРЛАРИ ТИЛИДАН

Тангрига минг қарра қуллуқ бўлсин,
Қуллуқ айтмак биза қутлуғ бўлсин.

Тангрининг марҳаматидан биза ҳам
Бўлдилар бахт ила давлат маҳрам.

Садр бўлдиқ неча кун райқўмга,
Нафимиз тегди ҳавасу илмга.

Неча кун халққа хизмат қилдиқ,
Ишчи-деҳқон каби меҳнат қилдиқ.

Халқаро хизматимиз кўб бўлди,
Иззат ва ҳурматимиз кўб бўлди.

Истифода қилибон фурсатдан,
Иззату обрўю ҳурматдан.

Олдиқ энг бойларидан кунда закот,
Тангри берди пулимизга баракот.

Пора олмоққа биз одат қилмадиқ,
Ишчи-деҳқонга хиёнат қилмадиқ.

Оқчани сарфи шарорат қилдиқ,
Озгина дафъи қасорат қилдиқ.

Халқни кеча ва кундуз таладиқ,
Гъаюрнинг косасини ҳам яладиқ.

Отланиб шаҳар ва уездни кездик,
Кучимиз борица халқни эздик.

Оҳ! Беҳуда сафоҳат қилдиқ,
Юртимиз ичра шафоват қилдиқ.

Зулмимиз ўз бошимизга етди,
Охири бахт ила давлат кетди.

Оҳким, вақти раёсат ўтди,
Ҳайфким, даври сиёсат ўтди.

«Таёқ»:

Қилмағон бўлсанг эди элга чатоқ,

Бошга етмас эди шунча таёқ.

«Зарафион» газетаси, 1922 йил, 3 декабр

НИМА ЭДИК, НИМА БЎЛДИК, НИМА ҚИЛАЙЛИК?

«Нима эдик, нима бўлдик?» сўроғи
Эсимизга келади ҳар чоғи.

«Нима қилмоқ керак эди?» дерлар,
Биздаги камбағал ишчи-эрлар.

Илгари бизларга матлаб бор эди,
Янги мактаб, эски мактаб бор эди.

Чиқар эди бир-икки рўзнома,
Ўқир эди уни хосу омма.

Ёшларда дард ила ғайрат бор эди,
Халқда озгина ҳиммат бор эди.

Нима бўлди - ишимиз ўзгарди,
Соғлиғи кетдию қолди дарди.

Яъни на мактабу пактаб қолди,
Эски ва янгилари тарқадди.

Янги мактабда мушук ўйнайдир,
Эски мактабда кучук ухлайдир.

Болалар кўчада ҳайрон-сарсон,
Оналар уйчада нолон-гирён.

Оталарнинг иши нон топмокдир,
Нон учун салла-чопон сотмокдир.

Элимизда ғами мактаб йўқолди,
Лоақал мактаб учун гап йўқолди.

Газета бўлса-да бизнинг элда,
Чиқодир бир карра ойда, йилда.

Ёшлар бунда туташ овладилар,
Қарилар бунда ош овладилар.

Халқимизнинг бор-йўғи тўйға,
Сарф ўлур, бир пули қолмас уйға.

Тўғриси, бойлара ҳиммат йўқдир,
Хайру эҳсон ва ҳамият йўқдур.

Қолмади синфи тараққийпарвар,
Барчаси бўлди гирифтору зар.

Баъзиси соч ва соқол фикридадир,

Кечаси моҳиҷамол фикридадир.

Бу орада фақат ишчи-деҳқон
Қолди нодонлиқ ила сарғардон.

Ўқумай мулла бўлурми ишчи?
Ўқумай ҳақни билурми ишчи?

Ёвимиз бор оти «мустамлакачи»,
Юзи оппоқ кўринур, қора ичи.

Ушбу ёв бирла қураш лозимдур,
Балки они қувлаш лозимдур.

Яна бир ёв бор - оти нодонлиқ,
Қиладир биза ҳамон хоқонлиқ.

Бунга қарши уруш очмоқ лозим,
Тезрак они йўқотмоқ лозим.

Буни йўқ этмак учун илм керак,
Ҳолбуки, бизда билимдир сийрак.

Илм учун мактаб очиш лозимдур,
Эру хотинга ўқиш лозимдур.

Илмсиз ҳур яшамоқ мумкин эмас,
Ўқуғон элга чатоқ мумкин эмас.

Сўзламоқ чоғи ўтиб иш битди,
Иш билан бирга совуқ қиш битди.

Энди ким ишламаса ўлғусидир,
Яъни армони гули сўлғусидир.

«Зарафшон» газетаси, 1922 йил, 1 декабр

АЙ ҚАЛАМ!

Ай қалам, ҳақ йўлида бўл тўғри,
Эгрилик айлама, бўлма ўғри.

Ай қалам, тўғрини эгри ёзма,
Алданиб оқчаға йўлдан озма.

Тўғри юр, тўғри гапир, тўғри ёз,
Эгрилик қилғувчининг қабрин қаз.

Тўғрилиқни ўзингга маслак тут,
Тўғри келганда бу йўлда қон ют.

Сени дер бунда биров «тескаричи»,
Бириси дер: «Бу киши миллатчи».

Бири дер «динчи», бири «руҳиячи»,

Бири «нодон», бири «сапсатачи».

Ким на дер, деяберсин сўзини,
Сўзила кўрсатсин юзини.

Илтифот этма аларга, ёза бер,
Сен ҳақиқат чечагин доим тер.

Ай қалам, ҳақни ёзарда ўлғил,
Маслакинг йўлида қурбон бўлғил.

Бу замонда ким эрур ҳаққоний,
Шубҳасиз тўкилур онинг қони.

«Зарафшон» газетаси, 1923 йил, 25 январ

«ТАЁҚ»НИНГ НАСИҲАТИ

«Жарчи» болам, эрка қўзим, ҳар ишингни билиб қил,
Эркаликни менга қилгин- матбуотга қилмағил!
Сен ёш ҳали, тажрибанг оз, ёзғонингни тузатдур,
Нуқсонингни айтганларга ҳақсиз ўпка этмағил!

«Жарчи» ўғлим, «чўғул» бўлиб ҳақ йўлидан айрилма,
Гарчи отинг «Жўғул» бўлса, ўзинг тўғрилағул бўл!
Тўсиқликлар кўрарсанг-да, ўз йўлингдан бурилма,
Отанг ўлур ҳақ йўлида, сен ҳам унинг каби ўл!

Гапнинг тубин билмай нега доду фарёд қиласан?
Аслин билсанг, отанг санинг бошғинангни силайдир.
Аччиғланиб чол отангнинг ўлмагини сўрайсан,
Қайси бола отасининг ўлимини тилайдир!

«Зарафшон» газетаси, 1923 йил, 1 март

ИЖОБАТ БЎЛҒОН ДУО

(Амир Олимхон ҳақида)

Ай Худои дийрғири сахт гир!
Тезтар гар жонаки нодон амир.
Он амири, ки надорад ғайри зулм,
Фикру зикри дигари андар замир.
Кору бораш фиску айшу-ишратаст,
Гўё аз модар ў зода шарир*.
Ул амириким касофат коншшр,
Эзмалик авжидадир деб «алкабир».
Одамият кўчасидан ўтмаган,
Садқаи одам бўлсун мундай амир.
Камбағалға раҳми йўқдир, зулми кўб,
Бойларға лутф ила меҳри касир.
Буржуазларға берар ёғлиқ палов,
Камбағал ишчига бермайдир хамир.
Муллаларни адтсабон «дахяк» билан,
Вақфларни ушр бирлан ўзи ер.

Бою муллалар анга сотлиқ чимор,
Беваю бечорадир соғлиқ сигир.
Пешкаш айлар амирга зулм ила,
Ўз боласин бою муллаю фақир.
Баччабозликда анга йўқдир мисол,
Майпарастликда анга йўқдир назир.
Эрсиз қиз қолмади қўл остида,
Чунки бўлди барча қизга ўзи эр.
Шул жиҳатдан ҳақлидир ҳар ким деса:
«Биз Бухоро халқи авлоди амир».
Гарчи бўлса оти Олимхон тўра,
Ўзи илму фазлдан йўқдир хабар.
Шул сабабдан олимға душман эрур,
Чин илм аҳлини зиндонға солур.
«Истараз»чиларни ҳўкиздеқ боқур,
Хурриятчиларни қўйдеқ бошин кесур.
Хурриятдан сўзласанг - жони чиқар,
Зулмдан сўз бошласанг, бўлғай далер.
Бундайин золим, илоҳи, тезроқ
Болшевиклар қўлиға тушгай асир.
Барча молу мулку тахту бахтини
Болшевиклар айлагай йибир-эсир.
Қўрқмайин тўғри ёзар ботур «Таёқ»,
Гарчи бўлса қатл, ё борса Сибир.

Ботурбек

(Бу манзума «Меҳнаткашлар товуши» газетасининг 1918нчи йил, 13нчи декабрдаги 45-сонидан кўчирилди.)

«Машираб», 1924 йил, 7-сон

Мазмуни: Эй Оллоҳ (эр юзида) фикру зикри зулмяан бошқа бўлмаган, нодон амир жонин кеч бўлса ҳам тезроқ ва азоблироқ ол, ул зотнинг қилар амали фақат фисқу фасод, айшу ишратдир, гўе онадан ёмонлик фарзанди бўлиб туғилгандек.

ХИЗМАТЛАРИМ

(Ўхшатма)

Эй ёронлар, тўғри йўлдан қочдим мано,
Эгриликнинг уруғларин сочдим мано.
Чўнтаккинам оқча билан тўлсин дебон,
Макру фириб дўконини очдим мано.

Халқ ичида буғзу нифоқ кўпайсун деб,
Қайда юрсам чақимчилик қилдим мано.
Билимсизлар азоб тортиб ўқуйдилар,
Ман ўкумай барча фанни билдим мано.

Кимдан фойда кўрган бўлсам қўлин ўпдим,
Нафи тегмай юрганларни сўқдим мано.
Бой кишига пули учун сажда қилдим,
Камбағалнинг обрўйини тўқдим мано.

Нафсгинамнинг буйруғидан қилча чикмай,
Ёғлиқ жойға ҳар хил тузоқ қўйдим мано.

Узун чопон, катта салла киймак билан,
Нодонлардан кўб хурматлар кўрдим мано.

Амаддорга пора бериб иш битирдим,
Бунинг учун хизмат ҳақи олдим мано.
Ҳай аттангим, охир ўзим қўлга тушдим,
Ёмонликдан кўб балоға қолдим мано.

Машраб:
«Эл хизматин» қилғон киши шундай бўлур,
Шул ишга минг офарин дедим мано.
Сандек ўсал кишилардан ким-қанчасин,
Уриб, сўкиб бошларини едим мано.

Мулла Жунбул «Машраб», 1924 йил, 15-сон

ПОРА БЕР

(Бир порахурнинг илтимоси билан ёзилди)

Иш битказиб кетай десанг, пора бер!
Муродинга етай десанг, пора бер!
Ўзим оқман, қораларни оқлайман,
Мени рози этай десанг, пора бер!

Пулсиз ғавғо асло ўрин тутмайдир,
Ёғлиқ жанжал сира навбат кутмайдир,
Бўш даъволар бу дунёда бутмайдур,
Майсиз кабоб томоғимдан ўтмайдур.
Ўғрилиқ қил, одам ўлдур, пора бер!
Элни йиғлат, мени кулдир, пора бер!

Пулсиз бўлсанг, ҳеч ким сенга боқмайдир,
Душманингни чаён каби чакмайдир,
«Мулла жиринг» ҳамёнингга оқмайдир,
Қуруқ сўзлар қулоғингга ёқмайдир,
Кўб гапирма, чўнтакни оч, пора бер!
Оламни буз, кел оқча соч, пора бер!

Оқча бўлса, пора чангалда шўрбо,
Оқча билан кучсиз бўлгон тавоно,
Пулик нодон кўзга кўрингай доно,
Пули борнинг тили бўлғуси гўё,
Кечқурун кел, енг ичидан пора бер!
Ёки кундуз пакет билан пора бер!

Қишлоқларда махфий ишлаб пора бер!
Эшонлардек мурид овлаб, пора бер!
Бўри бўлиб элни талаб, пора бер!
Катта тўй қил, жувон асраб пора бер!

Мулла Жунбул «Машраб», 1925 йил, 16-сон

Сидқий Хондайликий (1884-1934)

Чоп этилган: 04.04.2013

Сидқий Хондайликий (тахаллуси; асл исм-шарифи Сирожиддин Махдум Мирзоҳидохунд ўғли) (1884 — ҳозирги Бўстонлиқ тумани Хондайлиқ қишлоғи — 1934) — шоир, хаттот,

таржимон. Араб, форс тилларини ўрганган. Хаттотликка қизиққан, замонасининг машҳур қилқалами Муҳаммад Шоҳмурод котиб (1850—1922)га шогирд тушган. Сидқий тош йўниб, унга ишлов бериш, турли безаклар тушириш, суратлар ишлаш, муҳр ясаш билан ҳам шуғулланган. Айти пайтда шеър машқ қилган. Шоир сифатида шаклланишида Камийнинг хизмати катта бўлган. У бошлиқ адабий давраларда фаол иштирок этган. Илк шеърларини «Шуҳрат», «Шеван» (нола, фиғон) тахаллуслари билан ёзган («Тухфаи Шавкат», 1913; «Савғоти Шавкат», 1914 — тўпламлар). Кейинроқ барча асарларини Сидқий тахаллуси билан чоп эттирган. Лирик шеърларида мумтоз адабиётимиздаги ҳаётий, инсоний муҳаббат, одамийлик сингари яхши анъаналарни давом эттирган. Поэтик меросининг салмоқли қисмини ҳажвиёт ва ижтимоий шеърлар ташкил қилади. Ижтимоий-сиёсий шеърлари эса даврнинг муҳим воқеаларига бағишланган («Муҳораба», «Яшасун ёшлар», «Тоза хуррият» ва б.). Мардикорлик воқеалари ҳақида асарлар ёзган [«Рабо(т)чилар намойиши». «Рабо(т)чилар келиши», 1917].

Сидқийнинг «Русия инқилоби» достони (1917, март) Русия инқилоби воқеаларини кенг эпик планда тасвир этувчи дастлабки асар. Достоннинг ҳажми 1502 мисра. Шундан 72 мисраси форс-тожик тилида, қолгани ўзбекчада ёзилган. Воқеалар 23 фев. — инқилобнинг биринчи кунни тасвиридан бошланади, сўнг кунмакун берилади. Сидқий Февраль инқилобини кучоқ очиб қарши олсада, унинг натижаларидан қаноатланмаган. Достон инқилобдан кейинги шароитни жиддий ва атрофлича таҳлил этиш, барчани бирликка, ҳамжиҳатликка чорлаш билан якун топган. Бу ғоя «Умиди иттифоқ» (1918) таржиъбандида давом этади. Сидқий «Тазкираи имоми Аъзам», «Сад иршоди мулла Сидқий Хондайлиқий» («Мулла Сидқий Хондайлиқийнинг юз насиҳати»), «Мезони шариат» (1915, 1917, 1992), «Зарбулмасали Сидқий», «Ҳолоти Сидқий» каби насрий асарлар ҳам ёзган. Уларнинг кўпчилиги динийахлоқий мавзуда. «Ҳикояи латифа», «Баҳром ва маликаи Гуландом», «Ажойиб улмахлуқот», «Ўғри ва қози», «Бўстон» (Саъдий) каби асарларни таржима қилган. Сидқий кўчирган девон, баёз ва рисоалар, ясаган муҳрлари нусхалари, тошлавҳалар ҳамда чизган Тўйчи Ҳофиз ва Тавалло суратлари хусусий ва давлат кутубхоналарида, шунингдек, 20 дан ортиқ босма ва қўлёзма асарлари Ўзбекистон Фанлар академияси Шарқшунослик институтида сақланади.

Бегали Қосимов.

ҒАЗАЛЛАР

* * *

Оҳким, кўз тўқди қон эски ҳукумат дастидин,
Бўлди танлар нотаваон эски ҳукумат дастидин.

Молимизни, жонимизни зулм ила босиб олиб,
Бўлди эл муҳтожи нон эски ҳукумат дастидин.

Беваю бечоралар очу яланғоч йиғлашур,
Бас, бузулди хонумон эски ҳукумат дастидин.

Эҳтиёт этмас эсанг пул деб чўнтакка қўл урар,
Тўзди, йиртилди чопон эски ҳукумат дастидин.

Бир белат олмоққа беш сўм баски, мендин олдилар
Айламайму юз фиғон эски ҳукумат дастидин.

Зулм ўти бирла жигарлар куйдию бўлди кабоб,
Чунки ўртанди жаҳон эски ҳукумат дастидин.

Гар бозорға бир нимарса тушса олди зўр ила,
Кўрди кўп одам зиён эски ҳукумат дастидин.

Хоину золим, қароқчи кисабурлар эрдилар,
Улдилар кўп корвон эски ҳукумат дастидин.

Меҳру шафқат битди, йўқ бўлди элнинг кўнглидан
Ким, топилмас парча нон эски ҳукумат дастидин.

Тўқчилик кетди, келиб ўрнига бу қимматчилик,
Бу каби бўлди замон эски ҳукумат дастидин.

Шод эмас ёшу қари, ҳеч ер аро бу жазм эрур,
Ким, бўлибтур нотаваон эски ҳукумат дастидин.

Мардикор олмоқ хусусида қирилдук кўп киши,
Бўлди бас ўқға нишон эски ҳукумат дастидин.

Солди қирғизларни бошига, билурсиз қатли ом,
Оқти сув ўрнига қон эски ҳукумат дастидин.

Сотдигу бердик ҳама уйда йўқу бор нарсани,
Қолмади синган қозон эски ҳукумат дастидин.

Шукрим, янги ҳукумат, Сидқийё, шод айлади,
Йўқса, чиқай эрди жон эски ҳукумат дастидин.

* * *

Фалакдин на етгай фароғат менга,
Берур роҳат ўрнига меҳнат менга.

Шарофатдадурлар разолат эли,
Дариғоки, йўқтур шафоат менга.

Фурумоялар бўлсалар аржуманд,
Кўруб они етмасму ҳасрат менга.

Вафо кўрмадим дўстлардин даме,
На бўлди алардин ҳамият менга.

Бошимга бало бўлди фазлим мени
Ки, йўқ заррача қадру қиммат менга.

Даме кўрмадим шодлиқнинг юзин,
Магар рўзи эрканму риққат менга.

Чу ойина йўқтур сафойи дилим
Ки, билмам нечукдур бу иллат менга.

Суҳанварлик иқлимида сўрсангиз —
Эрур Сидқий бир янги шухрат менга.

* * *

Ул шакарлаб айласа ноз ила ширин наво,
Тўтийи табъим тузар ул вақт аро қандин наво.

Беасар ёлгон фиғоним қайда етгай ул сори,
Сўзи дилдин чекмас эрсам, йиғлабон гар чин наво.

Тинмағур кўнглим тиниб бир лаҳза ором олмагай,
То анинг кўйиға бориб чекмаса чиндин наво.

Уйлаким чанг айлабон қаддим дуто, гар айласам,
Шоми ғамда ўлтуруб бўлғай (нетай) ойин наво.

Йиғлашур аҳволима раҳм айлашуб ваҳшу.туюр,
Дашти ҳажр ичра чу қилсам инганиб гар мен наво.

Қайда Сидқий етқосен гулгун қаболар васлиға,
Чекмас эрсанг сидқ ила ҳар лаҳза сад рангин наво.

* * *

Ёраб, на янглиғ эрди бу бахти қаро менга,
Ким бўлди ошно бори ноошно менга.

Ғам гулшанида ғунча киби ^хуни дил насиб —
Бўлди-ю, найлай, ўлмаса ўзга ғизо менга.

Бўлғай ғам ила меҳнату кулфатни жавҳари,
Ҳар ерда бўлса ҳар неча нашъу намо менга.

Ақлсиздин ўлдиму ҳошоки, сад дариғ,
Ушбу замонда бўлди ҳунар бир бало менга.

Ҳар қайда қадри қиймати йўқ бўлса фазл элин,
Бозори даҳр ичида на бўлғай баҳо менга.

Ғам кишварининг ўлдум ажаб додпешаси,
Хайлу ҳашам нечунким эрур оҳу во менга.

Сидқий, ёшимнинг сели билан чарх айладим,
Бош узра бўлди шому саҳар осие менга.

* * *

Васл умидин ул пари қатъ этқоч истиғно қилиб,
Оқсадим ҳажри тунида ғам тошиға қоқилиб.

Бекасу беҳамдаму, беёрлиғдин, дўстлар,
Йиғламайму ҳолима, кўз ёшими дарё қилиб.

Юзлабон бебоклик бозориға Мажнун киби,
Олдим ул Лайливашим савдосини савдо қилиб,

Нотавон кўнглум сари кўйидин онинг ҳар куни,
Тинмади то ўтмагунча юз туман ғавго қилиб.

Боқмайин кетди ўтуб, мен нақши пойидек анинг,
Йўлида қолдим мазаллат хокида маъво қилиб.

Сидқие, сен ул сабодин айла ирсоли салом

То десун ҳолингни анга субҳ аро ихфо қилиб.

* * *

Мазҳари файзи жовидон қоғоз,
Маъдани маънии ниҳон қоғоз.

Ёки маъно арусиға бўлмиш
Жумлаосо на хуш макон қоғоз.

Нома ёзмоқ чоғимда ёр сори,
Кўз ёшим бирла бўлди қон қоғоз

Шаҳбоз табиатимға не тонг
Бўлса андоқки, ошиён қоғоз.

Йиғлагай хома шарҳи хол учун,
Олсам илкимға ҳар қачон қоғоз.

Менга ноаҳл элидин, албатта,
Яхши, зероки безиён қоғоз.

Мену ёр ўртамизда, эй Сидқий,
Безабт, турфа таржимон қоғоз.

* * *

Қилди яксар хотирим ғамгин, дилим қон эҳтиёж,
Тушмасун ҳеч кимга ёраб, менга тушгон эҳтиёж,

Танглиғда хаста кўнглум ғунча янглиғ айлабон,
Ҳар сориға охири этти паришон эҳтиёж.

Бўлса гар, донои даҳру фозили аср ул киши,
Бахт ёвар бўлмаса қилғуси хўбон эҳтиёж.

Лашкари ғамдин ўзимни эмди қандоғ қутқарай
Ким, мени илкида онлар қўйди гирён эҳтиёж.

Нега тузмай навҳалар ҳар дам чекиб, юз оҳким,
Эл аро қилди мени бебаргу сомон эҳтиёж.

Кулбаи йўқлукда эрдум ҳамчу анқо, дўстлар,
Охирида айлади машҳури даврон эҳтиёж.

Айла Шавкат сабр этиб ҳар дамда юз минг шукрлар
Ким, эрур бошингға тушгон лутфи яздон эҳтиёж.

МУРАББАЪ

Қатъи назар қилдинг, жоно, на бўлди,
Келур эрдинг сўраб гоҳо, на бўлди.
Маҳзунингга боқмай асло, на бўлди,
Бир демадинг ҳолинг манго, на бўлди.

Гул юзингсиз ишим доим фиғонлар,

Лаълинг хаёлида дил бўлди қонлар,
Дилда қолди кўрмай юзинг армонлар,
Ҳосил қилсанг бир муддао, на бўлди.

Эй латофат гулзорининг гулнори,
В-эй, маҳлиқоларнинг кўзи хуммори,
Ҳеч сўрмадинг аҳволимни бир бори,
Эй султони мулки вафо, на бўлди.

Бир кулиб боқишда девона қилдинг,
Юзингга наргисдек ҳайрона қилдинг,
Охирда мени сен бегона қилдинг,
Шундоғмуди аҳду вафо, на бўлди.

Ошуфтаҳол ўлдум кўрмай жамолинг,
Хаёлимдин нари кетмас хаёлинг,
Асло эшитмадим ширин мақолинг,
Ёндошмадинг қилиб парво, на бўлди.

Чексам ногаҳ кўкка етар фиғоним,
Ҳажринг тортиб қолди рамақда жоним,
Айтай десам сенго сирри нигоҳим,
Дуч келмадинг менга танҳо, на бўлди.

Эй Шавкатнинг кўзин оқу қароси,
Бедаво дардининг сенсан давоси,
Аё нозик адоларнинг сароси,
Беморингга боқсанг қиё, на бўлди.

* * *

Қаро зулфинг тўлун ойдек юзингга ҳола то бўлди,
Мени ул дамда ёруқ рўзгорим ҳам қаро бўлди.

Парисан ё малаксан, йўқса мислинг йўқ башар ичра,
Нечунким кўрган эл хулқингни сенга мубтало бўлди.

Қилур эрди чаманда сарв нозикликни даъвосин,
Қадинг кўргач хиёбон ичра хижлатдин дуто бўлди.

Менинг қатлима, жоно, ёдин ўқ чекмак эмас ҳожат,
Нечун мужгондин ўқ отмоққа қошинг турфа ё бўлди.

Қуруқ жисмим менинг рашк ўтиға ёнмасму ҳар дамким,
Сенингдек маҳвашим ағёр ила айши бажо бўлди.

Ҳарими қурбингга мендек гадони етмаги мушкил
Ки, султонлар сенинг олдингда бир камтар гадо бўлди,

Ниёз аҳли қаторида сенга, эй шўхлар шоҳи,
Агар бирла мени ҳам кору борим илтижо бўлди.

Сипеҳрининг саодат ахтари тобандасидурсан,
Шараф буржи анинг-чун сенга турмоқлиқға жо бўлди.

Сенинг Шавкатдин ўзга йўқ эрур васлинг харидори

Қим, анга ҳусн бозорида нақди жон баҳо бўлди.

* * *

Нуқта эрмас хатдаги, кўздин тўкулган ёш эрур.
Билғуси бу сўзни улким гар менга сирдош эрур.

Эмди ёру ёварим ҳажрига тоқат қилғали,
Ўзгалардек кўнглум ичра қайда бир бардош эрур.

Жумла аҳбобим билан тушгач диёримдин йироқ,
Заҳр эрур ичганларим, зоҳирда аммо ош эрур.

Молу жоҳи даҳр менга дўстларсиз, дўстлар,
Ҳимматим олдида гўё донаи хашхош эрур.

Андижонда турғоли зарра қарорим қолмади
Ким, мени ҳар лаҳза ёдимда диёри Шош эрур.

Кечалар кўкдин тўкулгон он қадар кавкаб эмас,
Ғурбат ичра бошима ёқган балолиғ тош эрур.

Тошкендда меҳр юзликларни қадрин билмайин,
Андижонда кори Шавкат ҳажр ила мушлош эрур.

* * *

Абноти вақт сўзлари бағримни қилди қон,
Онларни жаври илкидин айлай кима фиғон?

Юрсанг, юрур дегайлар, алар шиквалар қилиб,
Ўлтурсанг ўлтурур, дейишур таъна айлабон.

Мажлисда сўз самандига маҳмиз бермасанг,
Қўйғайлар «Индамас» лақабингни ўшал замон.

Важҳи маъоша жаҳд ила урсанг агар қўлунг,
Дерлар ҳасад юзи-ла, «Керакмасму сенга жон?»

Гар соврулуб алар киби йўқ бўлса бир ишинг,
Нисбат берурлар анда ҳамоқатқа, эй жавон.

Кош эрди келса ўзларини илкидин бир иш,
То анда арзиғай эди деса нечук ёмон.

Шарманда шаҳар эгосию гулшанда зоғлар,
Булбул канора олди ўзин очмайин забон.

Ҳеч важ ила агар қўлидин йўқ қутулғулук,
Ераб, магар алардин ўзинг бермасанг амон.

Шавкат сўзингни бас қилу қоч ҳақ паноҳига,
Не суд алар сўзядину на сенга бир зиён.

* * *

То фазлу ҳунар ойинапардоз бўлмади,
Иқбол эшиги кимса юзига очулмади.

Бўлса кишини бахти қаро гирядин на суд,
Зероки, қора оқ бўлур деб ювулмади.

Сўзлар чоғингда сўзга ҳамоно бўл эҳтиёт,
Отилган ўқни ёнғони ҳаргиз кўрулмади.

Ҳар кимни гар кўрур эсанг айго тавозе эт,
Кўз устида жой олмади то қуш эгулмади.

Мақсудни соҳилига киши қўймади аёғ,
Адҳам сифат алоиқидин то узулмади.

Шавкат ҳамиша маърифат аҳлин дуосин ол,
Кўринг гуруҳлариким анинг сезишулмади.

* * *

Вақти иш етди, дило, эмди қачон уйғонасан?
Ётибон ғафлат аро, эмди қачон уйғонасан?

Кетди ғафлат, етди ҳуррият замони оғаҳ ўл,
Ётасанму уйқуда эмди, қачон уйғонасан?

Зулмати жаҳл этди кўнглингни, дориғо.билмадинг,
Тошқўмурдин ҳам қаро, эмди қачон уйғонасан?

Бодаи ишрат билан бадмасттурсен, оҳким,
Ақлу ҳушунг йўқ бажо, эмди қачон уйғонасан?

Одам ўлдинг сен, бале, илму фунун ўрганмайин,
Янчилик жаҳл остидо, эмди қачон уйғонасан?

Эмди тур, тезроқ югур, илму маорифга қўл ур,
Ётма парқу кўрпадо, эмди қачон уйғонасан?

Жаҳл бир ўтдурки, теккан кимса куймай қолмағай,
Етди бул ўт ёнингго, эмди қачон уйғонасан?

Ҳушу дониш доманин тутким, ҳама уйғондилар,
Қилдилар ҳожат раво, эмди қачон уйғонасан?

Тур, тириш, илм иста, ётма, ўзгалардек тобакай
Қўл очиб, айлаб дуо, эмди қачон уйғонасан?

Бесаноат, беҳунар, бекасблик бирлан ўзннг,
Шуҳрат этдинг Сидқийё, эмди қачон уйғонасан?

* * *

Фалакнинг жавридин синган ўшал болу парим келди,
Вужудим боғи нахли, равшани чашми тарим келди.

Туганмас шукрни қайси забон бирлан адо айлай,

Карам дарёси жўш урди, дурахшон гавҳарим келди.

Фироқида дамодам, эй кўзум, қонлар тўкар эрдинг,
Бас эмди қон ёшингни тўкмагил кўп дилбарим келди.

Мусофирлиғда ранги қаҳрабо янглуғ сариғ бўлган,
Қизил гулдек юзи сўлган менинг боғу барим келди.

Ғариблиқда жафо чеккан, ситам тортган, алам кўрган,
Қади ғамдин дуто бўлган, машаққатпарварим келди,

Ғариблик юртида ҳайрону сарсон ўлмасун ҳеч ким,
Ғарибу нотавон ўлган ситамкаш раҳбарим келди.

Ғариблик юртида очин-тўқин ишлаб совуқларда,
Қади хамлик, кўзи намлик, юзи чун заъфарим келди,

Замона гардишидин кўп жафолар чекмаган ким бор,
(Шукрлиллаҳ) кўзимни нури янглиғ сарварим келди.

Жафо бирла эзилган дил шифо топди бу кун Сидқий
Ки, ул ҳозиқ табиби ғамзудо нек ахтарим келди.
1917

МУХАММАСЛАР

ДАР ҲАЖВИ ТОЙ АЗ ШАВКАТ ИСКАНДАРИЙ

Урганда қимирлар минг бир тозиёна тойим,
Ҳар бир қадамда кишнаб қилғай тарона тойим,
Тавлаб тепиб дамодам айлар баҳона тойим,
Юрмай кетиға, боқар ул охтаҳона тойим,
Иқлимида чаманлиқ, сўрсанг, ягона тойим.

Иккиға кирган эрди гар сўрсанг они ёши,
Кор этмағайди қамчин аъзоси ёки тоши,
Ҳақдин умид қилдим кесилмағайму боши,
Гар ўлса бўлғай эрди гўшти улуснинг оши,
Йиғлар эдим бошида айтиб фасона, тойим.

Боғлаб борурға белни бозориға Сикандар,
Мингашган эрдуқ анга икки киши баробар,
Жон хавфидин йиқилмоқ ҳар дам баданда титрар,
Судралғай эрди пойим ернинг юзида аксар
Ки, юрмайин бўлурди гоҳи равона, тойим.

Ул баччағарнинг эрди ранги совуқ, ўзи оқ,
Йўқ эрди тора ёли, қуйруғи доғи чўлтоқ,
Хуркар эди кўрунса йўл узра тўда янтоқ,
Андоқки тоғ кўрунғай кўзига оз ботқоқ,
Қилган ишини сўрсанг сиғмас баёна, тойим.

Қийнаб йўл узра асло жонимни қўймади, ҳеч,
Бир ерга етказолмай ул кунни айлади кеч,
Кўнгулға бул сабабдин ҳар дамда тушди юз деч,

Улдурғуси ғам ила чиқсанг бу баҳри тафреч,
Ғусса билан аламдин бўлган нишона, тойим.

Икки қўлум яқода, деб тавба йўлда ҳар дам,
Икки кўзум тўқуб ёш ҳолима тутти мотам,
Хуррам кўнгулни мулкин якбора қоплади ғам,
Охирда кетди ташлаб, ким бўлса бизга ҳамдам,
Умрингда тўймағайсан асло самона, тойим.

На тортқуси ароба, на қўш ила жувозинг,
На бўлғуси бир ишда бу сенга чорасозинг,
На йўлда ўзга отдек бўлғуси дилнавозинг,
Мингил ишонмас эрсанг бир имтиҳона, тойим.

Эй вой, қилди диққат, йўлларда бениҳоят,
Юзланди ҳар қадамда менга ҳазор ҳасрат,
Юз шукр уйга келдим охир дами саломат,
Ғар бўлса ушбу хил от, албатта, минма Шавкат,
Минбаъд тавба қилдим минмоққа ёна, тойим.

МУҲАММАСИ ШАВКАТ ИСКАНДАРИИ БАР ҒАЗАЛИ ХИСЛАТ

Ҳар дамда минг балоға бўлган дучор кафшим,
Юз жойидан ямалган чоруквор кафшим,
Қиймоққа тавба қилдим эмди ду бор кафшим
Эрди оёқларимға кўп тангу тор кафшим,
Сиқтию қилди охир юрмоққа зор кафшим.

Эскиб охир узулди чармини тору пуди,
Эмди етар зиёни бўлғуси қайда суди.
Кўзумға яхшироқдур кўрунмаса вужуди,
Устодин олғанимда эрди ажаб намуди,
Босмоққа айлар эрдим тупроққа ор кафшим.

Кафшимдин эрди бўлсам ҳар ерда қилу қолим,.
Қатик босарға ерға келғай эди вуболим,
Боқиб юзиға ҳар дам хушнуд ўлурди ҳолим,
Йўл узра юрганимда илкимда рўймолим,
Артар эрдим дамодам бўлса ғубор кафшим.

Чармиси эрди қаттиқ сарпанчаси мулойим,
Яъни эди аввалда киймоққа бопу қойим.
Топқай эди ҳаловат кийган чоғида пойим.
Янги эканлигида иззатда эрди дойим,
Эскибди, кетди қадри, кўп бўлди хор кафшим.

Ёққанда бўлғай эрди ёмғур сувиға жиқ-жиқ,
Ташлар эди ўзини кўрунса қайда балчиқ,
Ҳар дам ушбу сабабдин кўнглум бўлур эди диқ,
Дастлаклари босилди, бир ёнга бўлди қийшиқ,
Катта-кичик бу ҳолда кўрса кулор кафшим.

Кафшимни кўрса ҳар ким ҳаргиз сўрашмас эрди,
Ҳар дўстлар тағофил айлаб қарашмас эрди,
Бир ўзга кафшлардек иззат талашмас эрди,
Кўп кафш ичида қолса асло адашмас эрди,

Киймай агарчи қўйсам минг йил турор кафшим.

Қасди билан тамошо бўлган чоғида ер лой,
Қўймай оёғин асло кийғай эдим йилу ой,
Кўп қадрдон эдилар менга бу икки фаттой,
Фаттойи ўғрисидин ешган еримда қўрқмой,
Тушганда такаларга танҳо ётор кафшим.

Эй вой таънангизнинг ўлдум аччиқ сўзидин,
Ҳар ерда токи кўрдум қочтим анинг кўзидин,
Тунда уёлур эрдим гардунни юлдузидин,
Масҳимни гулчинини то илгари ўзидин,
Ҳам қилди тилка-тилка бу нобакор кафшим.

Йўқлуқни йўқ иложи дардига менда Шавкат,
Ушбу сабабдин ортар ҳардамда юз маломат,
Бул кунда турфа бўлдум беқадру кетди қиймат,
Қийсам агар бирор ой мен они боз Хислат,
Эл ичра килғай эрди мажнуншиор кафшим.

ИҚТИСОБ

(Достондан парча)

«ТАМАЪ ЙУЛБАРСНИ ЧИБИН ҚИЛУР»

Дехқон ўғли соғ ўл, мудом яша,
Шодлиқ бирла субҳу шом яша.
Яшасанг барча эл топар роҳат,
Иззат авжида неку ном яша.
Остонагда бахт ёстансун,
Толеъинг бирла бўл тамом яша.
Неча давр ўтқариб жаҳон ичра,
Золи Рустамча хушхиром яша.
Ой ила кун каби бўлиб порлоқ,
Хизмат эт элға, вассалом яша...

Меҳнат айлаб жаҳонни қил обод,
Битти қуллик, ҳама бўлуб озод.
Никалай даврида эдук чун қул,
Оҳимиз ани айлади барбод.
Тушти турли бало халойиқға,
Гоҳ-гоҳи ул балони ҳам қил ёд.
Етти йил бўлди юртимизда қаҳат,
Шод кўнгуллар ўлди, йиллар ношод,
Эй кўзим нури, меҳнат этган чоғ,
Чарчабон, ҳорибон дема ҳеч дод.
Мени қошимдадур ҳаром тамаъ,
Элдин умид уз, ўлма хомтамаъ.

Меҳнат айланг ҳамиша, эй ўртоқ,
Кетмон ушлаб, қобортуринг бармоқ.
Хор қилғай кишини ялқовлиқ,
Ярашмас уйда ялпайиб ётмоқ.
Ош еганларни луқмасига қараб
Тиш кирини сўруб, томоқ қоқмоқ.

Яхшидур бу каби фано ишдан,
Мард ўлуб тоғу чўлда қўй боқмоқ.
Бойга бўйин эгиб ема қазисин,
Қора нон есанг ишлаб, ул хушроқ.
Мени қошимдадур ҳаром тамаъ,
Элдин умид уз, ўлма хомтамаъ.

Эртадан кечгача ишласанг бир нон,
Бойни миннатларидан ул осон.
Безакотларга қад эгиб токи
Бўлосан, эй фақир, мисли камон.
Ҳар иш этмоққа бўл чақин янглиғ,
Судралиб юрмагин гангиб, эй нодон.
Бир масал бор: «Қимирлаган қир ошар»,
Уйқудан тур, бўл эмди йўлга равон.
Ушла мақсад этогини маҳкам.
Ишчиларни сафида қил жавлон.
Мени қошимдадур ҳаром тамаъ,
Элдин умид уз, бўлма хомтамаъ.

Судралиб юрма, ўлмағил бекор,
Оре, «Бекордин худо ҳам безор».
Иш қилиб, нон топиб есанг яхши,
Хоҳ йўлга сув сепу, қиш қура қор.
Келса қўлдан раҳм қил ожизға,
Бўлсун ул хоҳ дўст, хоҳ ағёр.
Негаким бандасан баногоҳи,
Сенда ҳам улча ожиз ўлмоқ бор.
Сотма нонга баҳоли номусинг,
Бўлма дангаса-ю, ема мурдор.
Мени қошимдадур ҳаром тамаъ,
Элдин умид уз, ўлма хомтамаъ.

Ишламай юрсанг ўласан банги,
Кўкнори, қароқчи, найранги.
Кир босиб, бит босиб либосингни,
Хор ўлурсан, кетар юзинг ранги.
Эрта-кеч елканг узра йиртиқ тўн,
Бўладурсан гадони ҳамранги.
Пора нонға сотилдинг, эй бежон,
Йўқ экан сенда одамий нанги.
Уйғон энди, қачонгача ётасан,
Ишла, кетсун юзинг қора чанги.
Мени қошимдадур ҳаром тамаъ,
Элдин умид уз, ўлма хомтамаъ.

Сидқиё, муждаи баҳор келур,
Гўйиё бўйи лолазор келур.
Мен киби меҳнат аҳлининг ийди —
Бўлғусидур, баҳору ёр келур.
Ҳар тараф сабза, тифл ўйнашибон,
Тоғ бағрида найсувор келур.
Ишлагил жону тан билан тиришиб,
Демағилким яна баҳор келур.
Мени қошимдадур ҳаром тамаъ,-
Элдин умид уз, ўлма хомтамаъ.

Барча эл қаҳрамони меҳнаткаш,
Балки, онларни жони меҳнаткаш.
Мени олдимда шоҳдин яхши,
Бўлса ҳам эл ёмони, меҳнаткаш.
Арслондек ўз устиға олғай
Барча жавру жафони меҳнаткаш.
Бева-бечораларға қилса мадад,
Сен дегайсан чин они меҳнаткаш.
Уялиб ташласин гадолиғни,
Айла, ёраб, гадони меҳнаткаш.
Мени олдимдадур ҳаром тамаъ,
Элдин умид уз, ўлма хомтамаъ.

Меҳнат этмас эрсанг бўлурсан танг,
Айларсан бола-чақанг била жанг.
Анча ташвиш аро қолиб бошинг,
Бўласан иш қилолмай анда гаранг.
Таъбинг ойинаси ғуборлашиб,
Хира бўлғуси олиб, яъни занг.
Мисли тоғ бошингга тушуб ташвиш,
Ожиз ўлғунг эсанг, агарчи паланг,
Ишла арслон каби бўлиб, ҳайқириб,
Ишламас эсанг ушбу қаттиғ нанг.
Мени қошимдадур ҳаром тамаъ,
Элдин умид уз, ўлма хомтамаъ.

Яхши бўлди замона, эй Сидқий,
Тўйдимиз барча нона, эй Сидқий.
Ул каби ҳодиса улус бошига,
Келмасун ёна-ёна, эй Сидқий.
Қанча ёзғон билан туганмайдур,
Яъни, сиғмас баёна, эй Сидқий.
Мени қошимдадур ҳаром тамаъ,
Элднн умид уз, ўлма хомтамаъ.
1917—24